

Zdroj:
Říčan, R. et al.: Čtyři vyznání. Spisy Komenského evangelické bohoslovecké fakulty v Praze, 1951, řada A,
sv. XV, pp. 185-262.

VYZNÁNÍ

a prostý výklad pravověrné víry

a obecných dogmat čistého křesťanského náboženství,

které svorně vydali služebníci církve Kristovy
ve Švýcarsku, <totiž> v Curychu, v Bernu, v Šafhúzách,
ve Sv. Havlu, v Churu a v Graubündenu¹), rovněž
v Mylhúzách a v Bielu, k nimž se připojili také slu-
žebníci církve ženevské,

aby všem věřícím osvědčili, že pevně stojí
v jednotě pravé a starodávné církve Kristovy,
že nešíří nových a bludných dogmat, a tak že
nemají nic společného s jakýmkoli sektami či bludy,
nyní pak uveřejněné, aby si o něm všichni
zbožní lidé mohli učiniti úsudek.

Řím. 10, <10>: Srdcem se <zajisté> věří k spravedlnosti,
ale ústy vyznání se děje k spasení.

V Curychu, v březnu 1566.

¹) Doslova: u Spojenců. Graubünden byl politický svaz vzniklý po pří-
kladě původního svazu švýcarských kantonů ze tří menších svazů v poříčí
nejhořejšího Rýna; připojil se časem k Švýcarsku.

Všem věrným křesťanům v Německu i v zahraničí²⁾ vyprošují služebnici < slova Božího > podepsaných církví švýcarských milost a pokoj od Boha Otce skrze našeho Pána Ježíše Krista.

Bylo dosud sepsáno a zvláště v této době se od království, národů a měst vydává na veřejnost mnoho různých vyznání a výkladů víry³⁾, kterými v tomto posledním věku za tak neblahého bujení zhoubných bludů, povstávajících na všech stranách, učí a svědčí, že ve svých církvích o všech vůbec i o jednotlivých dogmatech křesťanské víry a našeho náboženství smýšlejí, věří a vyučují pravověrně a upřímně a že nemají pranic společného s bludy nebo sektami. My tedy, ačkoli jsme tak učinili již dříve ve svých veřejně vydaných spisech — protože ony spisy snad upadly v zapomenutí i že vykládají věc na různých místech a příliš obšírně, než aby měl každý čas shledat a přečíst si je — dali jsme se povzbuditi tak slavným příkladem jiných věřících a pokoušíme se tímto krátkým výkladem shrnouti a všem věrným křesťanům předložití učení a zřízení našich církví, kterému ony hned od počátku reformace již po mnoho let a za mnoha těžkých okolností až podnes s úplným souhlasem učily a které i nyní zachovávají. Touž prací zároveň osvědčujeme přede všemi svůj jednomyslný souhlas, jež nám dal Pán, abychom v našich církvích, kterým podle vůle Páně sloužíme, mluvili všickni jednotejně a aby mezi námi nebylo roztržek⁴⁾, ale abychom byli neporušeným tělem jedné mysli a jednoho smýšlení⁵⁾. Rovněž osvědčujeme, že ve svých církvích vůbec nešíříme dogmata, která se nám nesprávně a bez naší viny snaží přičísti a podstrčiti někteří naši protivníci, nejvíce u těch, k nimž naše spisy nedojdou a kdo naše učení neznají. Spravedliví čtenáři tedy z těchto našich < výkladů > zcela jasně poznají, že také nemáme nic společného s nějakými sektami a kacířskými bludy, které s tím úmyslem skoro při každém jednotlivém článku uvádíme, probíráme a zavrhuje. Shledají také, že se od svatých církví Kristových v Německu, ve Francii, v Anglii a v jiných zemích křesťanského světa bezbožným rozkolem nedělíme a netrháme, nýbrž

²⁾ Švýcarsko se do míru Vestfálského (r. 1648) počítalo za (svobodnou) součást feudální říše německé.

³⁾ R. 1559 vyšlo Francouzské vyznání, r. 1560 Skotské, r. 1561 Nizozemské, r. 1562 Uherské. Ale předmluva myslí snad i na starší konfese: na Augsburskou, na Čtyřměstskou, vydanou současně s AV (r. 1530) jménem měst Štrasburku, Kostnice, Memmingen a Lindavy, na Basilejskou (1534) a zvláště na První konfesi helvetskou.

⁴⁾ Srov. 1 Kor. 1, 10.

⁵⁾ Srov. Fil. 2, 2.

že s nimi vůbec a s každou zvláště v této vyznané křesťanské pravdě poctivě souhlasíme a zahrnujeme je do <své> upřímné lásky.

V různých církvích je ovšem možné zjistiti ve výrazech, i ve způsobu výkladu učení, jakož i v obyčejích či v obřadech, jistou rozmanitost, jak byla přijata podle náhledu a okolností i k vzdělání té které církve. Ale tato rozmanitost se v žádném období církve nepokládala za dostatečnou příčinu k svárům a rozkolům. V té věci si církve Kristovy vždy počínaly svobodně.⁶⁾ Je to patrné z církevních dějin. Zbožné staré církvi vrchovatě stačil vzájemný souhlas v hlavních člancích víry, v pravověrném smýšlení a v bratrské lásce.

Proto doufáme, že s námi budou Kristovy církve rády souhlasiti v jednotě víry a učení i v pravověrném smýšlení a v bratrské lásce, když uvidí a zjistí, že s nimi, zvláště však se starou církví apoštolskou, napořád souhlasíme v učení svatého a věčného Boha i v pravověrném smýšlení a v lásce bratrské. Však jsme toto vyznání vydali zvláště i proto, abychom u církví v Německu i v zahraničí pracovali k míru a k svornosti a k vzájemné lásce mezi církvemi, abychom si to vše zjednali a pak udrželi. Jsme najisto přesvědčeni, že ony církve mají tolik lásky, upřímnosti a neporušenosti, že — nerozuměli-li snad někteří něčemu z našich věcí dosti správně — po vyslechnutí tohoto našeho prostého vyznání nebudou nás ony církve nadále nikterak počítati mezi kacíře, ani nebudou odsuzovati jako bezbožné naše církve, které jsou pravými církvemi Kristovými.

Především však prohlašujeme⁷⁾, že jsme vždycky zcela hotovi obsáhleji vyložiti vše nebo jednotlivé části toho, co tu předkládáme, když by o to někdo požádal. Ano i těm, kdo by ze slova Božího lépe učili, jsme hotovi se skutečným díkem povoliti a poslechnouti jich v Pánu, jemuž čest a sláva.

Dáno 1. března roku 1566.

Podepsali všichni služebníci < slova Božího > všech církví Kristových ve Švýcarsku, totiž v Curychu, v Bernu, v Šafhúzách, ve Sv. Havlu, v Churu a v Graubündenu⁸⁾ po obou stranách Alp, v Mylhúzách a v Bielu. Připojili se k nim také služebníci církve v Ženevě⁹⁾.

⁶⁾ Srov. AV čl. 6, 2, HV 27, 2.

⁷⁾ Srov. závěr Článků pražských.

⁸⁾ Pozdější vydání dodávalo ke zmínce o Ženevě „a v Neuchâtelu atd.“ a sdělovalo: „Souhlas s tímto vyznáním již po jeho vydání projevíli také služebníci církve polské ve vévodství zátorském a osvěčimském. Dále služebníci církve skotských, kteří dne 5. září léta Páně 1566 v dopise slovnému Dr Theodoru Bezovi mezi jiným praví: Podepsali jsme se všichni přítomní v tomto shromáždění a potvrdili jsme to veřejnou pečetí této akademie

Císařský edikt o tom, kdo mají býti pokládáni za údy obecné církve⁹⁾ a kdo za kacíře.

(Ze Zákoníku císaře Justiniana I. a z Trojdielné historie, kniha 9. kap. 7.)

Vznešení císařové Gratian, Valentinian a Theodosius lidu města Cařihradu. Chceme, aby všechny národy, které spravuje naše milostivá vláda, žily v tom náboženství, které svatý apoštol Petr vydal¹⁰⁾ Římanům, jak to osvědčuje náboženství, od něho až podnes zavedené a kterého, jak jest jasně patrné, následuje římský biskup Damasus i alexandrijský biskup Petr, muž apoštolské svatosti: to jest, abychom podle řádu apoštolů a podle učení evangelia věřili v jedno božství Otce i Syna i Ducha svatého v stejné velebnosti a ve svaté Trojici. Prikazujeme, aby se ti, kdo se tímto zákonem řídí, jmenovali údy obecné církve křesťanské¹¹⁾; ostatní pak, které pokládáme za blázný a pošetilec, nechť na sobě nesou hanbu pro kacířské učení. Ti také budou podléhati především trestu Božímu, potom však i potrestání podle našeho rozhodnutí, jaké pojmem z pokynu nebes.

Dáno 27. února v Tesselonice, když byli konsuly císařové Gratian (po páté), Valentinian a Theodosius (r. 380).¹²⁾

Ale vyprávění Evangelii i Skutky apoštolské spolu s oběma epistolami Petrovými nás učí, jaké to náboženství sv. apoštol Petr vydal všem církvím na Východě i na Západě, jakož i církvi římské. Jaká pak byla víra a učení římského biskupa Damasa, plyne z jeho vyznání.

<v St Andrews>. Mimoto bylo toto vyznání spolu s některými články vydáno tiskem v Debrecíně v Uhrách 1. září L. P. 1567 a připsáno nejjas. knížeti a pánu p. Janu II. <Zápolskému>, z Boží milosti zvolenému králi uherskému atd. Zde se čte mimo jiné: Všichni služebníci církve s obou stran Tisy, kteří jsme se účastnili svatého shromáždění svolaného do Debrecína na 24. únor L. P. 1567, mimo jiná vyznání jsme přijali a podepsali vyznání Helvetské, vydané L. P. 1566, které podepsali také služebníci církve ženevské atd.“ — Od r. 1644 uváděla další vydání této konfese souhlas církvi švýcarských v Clarusu, v Basileji a v Appenzellu.

⁹⁾ Lat. catholici, za „katolíky“. Ke smyslu toho slova v pojetí HV srov. níže čl. 17, 2 a pozn. 1 k témuž článku.

¹⁰⁾ Lat. tradidit. Lze přeložit také: kterému Petr vyučil Římany.— Pojem „Římanů“ vztahuje ovšem edikt na občany římské říše vůbec.

¹¹⁾ Lat. „katolickými křesťany“. Srov. pozn. 9.

¹²⁾ Codex Justinianus I. 1, 1 ve vyd. P. Krügera, Berlín 1877, str. 7, 11nn. — Historia tripartita 9, 7 MSL 69, 1126n.

Vyznání Damasovo ze 2. svazku spisů sv. Jeronyma.

Věříme v jednoho Boha Otce všemohoucího, a v jednoho Pána našeho Ježíše Krista, Syna Božího, a v Ducha svatého. Ctíme a vyznáváme Boha, nikoli tři Bohy, nýbrž Otce, Syna a Ducha svatého, jednoho Boha. Ne tak jednoho Boha jakoby osamělého, ani téhož, jenž by sobě sám byl Otcem, sám i Synem, nýbrž <vyznáváme,> že Otec jest ten, jenž zplodil, a Syn ten, jenž byl zplozen, Duch svatý pak že není zplozený, ani nezplozený, ne stvořený, ani učiněný, nýbrž vycházející z Otce i ze Syna, Otec i Synu spolu-věčný, spolu rovný a <s nimi> spolu působící. Neboť jest psáno: *Slovem Hospodinovým jsou utvrzena nebesa*, to jest od Syna Božího, a *Duchem úst jeho všechna síla jejich* <Ž. 33, 6>. A jinde: *Vyšli svého Ducha, a budou stvoření a obnovíš tvář země* <Ž. 104, 30>.¹³⁾ A tak ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého vyznáváme jednoho Boha, což jest jméno moci, nikoli vlastnosti. Jméno vlastní Otce jest Otec, a jméno vlastní Synu jest Syn, a jméno vlastní Duchu svatému Duch svatý. V této Trojici ctíme jednoho Boha: poněvadž co jest z jednoho Otce, jest s Otcem jedné přirozenosti, jedné podstaty a jedné moci. Otec zplodil Syna, nikoli vůlí, ani z nutnosti, ale z přirozenosti. Syn v posledním čase sestoupil od Otce, aby nás spasil a aby se naplnila Písma, a nikdy nepřestal býti s Otcem. A počat jest z Ducha svatého, narodil se z Panny. Vzal na sebe tělo, duši i smysly, to jest dokonalého člověka, a neztratil, čím byl, ale počal býti, čím nebyl, ale tak, že jest dokonalý ve svých <věcech božských> a pravdivý v našich <věcech lidských>. Neboť ten, jenž byl Bůh, narodil se člověkem, a ten, jenž se narodil člověkem, působí jako Bůh, a ten, který působí jako Bůh, umírá jako člověk, a ten, jenž umírá jako člověk, vstává z mrtvých jako Bůh.

A on porazil panství smrti, a s tím tělem, v němž se narodil i trpěl i umřel i vstal, vstoupil k Otcu a sedí na jeho pravici v slávě, kterou vždycky měl a má. Věříme, že jsme v jeho smrti a krvi očištění a že od něho máme býti v poslední den vzkříšení v tom těle, ve kterém nyní žijeme. A máme naději, že dojdeme odměny za dobré skutky nebo trestu věčného trápení za hříchy. To čti, to věř, to drž, té víře podříd' svou duši a dosáhneš života i odměny od Krista.¹⁴⁾

¹³⁾ V obojím případě se latinský text Vulgaty, zde citovaný, liší od pojetí Kralických.

¹⁴⁾ Srov. otisk u A. Hahna, Bibliothek der Symbole u. Glaubensregeln der alten Kirche, Vratislav 1897², 275n, § 200.

Stejně dále učil a věřil s blaženým Damasem a Athanasiem sv. Petr, biskup alexandrijský, jak lze snadno zjistiti z Trojdílné historie (kniha 7, kap. 37 a kn. 8, kap. 14).¹⁵⁾

Poněvadž pak my všichni sdílíme tuto víru a toto náboženství, doufáme, že nás všichni budou pokládati nikoli za kacífe, ale za údy obecné církve¹⁶⁾ a za křesťany, atd.

VYZNÁNÍ A KRÁTKÝ I PROSTÝ VÝKLAD ČISTÉHO KŘESŤANSKÉHO NÁBOŽENSTVÍ ATD.

I. O PÍSMU SVATÉM, PRAVÉM SLOVU BOŽÍM.

1. (Písmo kanonické.) Věříme a vyznáváme, že kanonická Písma svatých proroků a apoštolů obojího Zákona jsou pravé slovo Boží samo a že mají postačující autoritu ze sebe samých, nikoli z lidí. Neboť sám Bůh mluvil k otcům, prorokům a apoštolům a mluví k nám dosud skrze Písma svatá.

2. (Písmo učí plně vši pobožnosti.) A v tomto Písmě svatém má obecná církev Kristova co nejplněji vyloženo vše, co náleží jak k spasitelné víře, tak k řádné správě Bohu libého života. Proto Bůh tak zřetelně přikázal *nic k němu nepřidávati aniž mu co ujmáti* (5 Mojž. 4, 2; <Zj. 22, 19>). Soudíme proto, že z těchto Písem je nutno vyvoditi pravou moudrost a zbožnost, dále pak napravování a řízení církvi i vyučování všem povinností zbožnosti, posléze dokazování článků víry a zavržení nebo vyvracení všech bludů jakož i všechna napomenutí, podle onoho Apoštolova slova: *Všeliké písmo od Boha vdechnuté jest; užitečné k učení, k trestání* atd. 2 Tim. 3, 16. A opět praví Apoštol Timoteovi v 1. listě (kap. 3, 14—16): *<Toto piši tobě,> abys věděl, kterak máš v domě Božím obcovati* atd. (Písmo jest slovo Boží.) A opět týž <Pavel> praví k Tesalonickým: *Přijavše slovo <Boží> od nás, přijali jste ne jako slovo lidské, ale jakož v pravdě jest, jako slovo Boží* atd. 1 Tess. 2, 13. Neboť v Evangelii řekl sám Pán: *Ne vy jste, kteří mluvíte, ale Duch Otce mého, <který> mluví ve vás. Tedy, kdo vás slyší, mne slyší; a kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá.* (Mat. 10, 20; Luk. 10, 16; Srov. Jan 13, 20.)

3. (Kázání slova Božího jest Boží slovo.) Proto když dnes kazatelé podle řádu povolání toto slovo Boží zvěstují v církvi, věříme, že oni zvěstují a věřící přijímají samo Boží slovo; a že se proto nemá jiné Boží slovo ani vymýšleti, ani s nebe očekávati. A tak je nyní třeba míti zřetel jen na zvěstované Slovo, nikoli na zvěstujícího služebníka, neboť i když je služebník zlý a hříšník, slovo Boží přece zůstává pravé a dobré.

4. Nemáme za to, že by toto zevní kázání mělo být pokládáno za neužitečné proto, že vyučování pravému náboženství závisí na vnitřním osvětlení ducha, jak jest psáno: *Nebude učiti více jeden každý bližního*

¹⁵⁾ MSL 69, 1097 a 1120.

svého. Všichni zajisté (napořád) znáti mne budou (Jer. 31, 34). A: Aniž ten, kdo štěpuje, jest něco, ani ten, kdo zalévá, ale Bůh, který vzrůst dává (1 Kor. 3, 7). Ačkoli tedy žádný nemůže přijíti ke Kristu, jediné leč Otec nebeský přitřhl by jej (Jan 6, 44) a leč by byl uvnitř osvícen Duchem svatým, přece víme, že Bůh zajisté chce, aby slovo Boží bylo kázáno i zevně. Bůh by byl zajisté mohl vyučiti Kornelia (ve Skutcích) svým Duchem svatým nebo službou anděla beze služby svatého Petra; přesto však ho odkazuje na Petra, o němž anděl praví: *On poví tobě, co bys měl činiti* (10, 6). (Vnitřní osvícení nečiní nepotřebným zevní kázání.) Neboť ten, kterýž uvnitř osvěcuje tím, že lidem dává Ducha svatého, ten také přikázáním pravil učedníkům svým: *Jděte po všem světě a kažte evangelium všemu stvoření* (Mar. 16, 15). Proto Lydii, prodavače šarlatu ve Filippech, kázal Pavel Slovo zevně, ale uvnitř žene srdce otevřel Pán (Skut. 16, 14). Stejně tak Pavel po pěkném rozvinutí myšlenek nakonec dodává (Řím. 10, 17): *Tedy víra ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Boží*. Uznáváme přitom, že Bůh i bez této zevní služby může osvítiti lidi, které chce a kdy chce; to jest v jeho moci. My však mluvíme o obvyklém způsobu, jak vyučovati lidi, který nám Bůh uložil jak příkazem tak příkladem.

5. (Bludy.) Ztracujeme proto všechny bludy Artemonovy, manichejců, valentinovců, Kerдона a markionovců, kteří popřeli, že Písma svatá pocházejí z Ducha svatého; buďže některá z nich nepřijali, jiná porušili svými přidavky a pokazili.

6. (Apokryfy.) Při tom ovšem nikterak nezastíráme, že staří nazvali některé knihy Starého Zákona Apokryfy, jiní je pojmenovali Církevní. Chtěli totiž, aby v církvích byly sice čteny, ne však povýšeny na takovou autoritu, že by potvrzovaly víru. Tak připomíná i Augustin v 18. knize spisu O městě Božím v kap. 38, že knihy Královské uvádějí jména a knihy některých proroků, ale dodává, že nejsou pojaty do kánonu, a že k zbožnosti stačí ty knihy, které máme.^{a)}

II. O VYKLÁDÁNÍ PÍSEM SVATÝCH, O OTCÍCH, KONCILECH A TRADICÍCH.

1. (Pravý výklad Písem.) Apoštol Petr pravil, že výklad Písem svatých *nezáleží na rozumu lidském* (2 Petr 1, 20).¹⁾ Proto neschvalujeme výkladů leccjakých; proto také neuznáváme jako pravý a původní ten

^{a)} Augustinus, De civitate Dei 18, 38. CSEL 40 II, 328. Překlad Julie Nováková, O obci Boží, nakl. Vyšehrad 1950, II. 336.

¹⁾ Doslova: není věci soukromého výkladu.

výklad Písem, který se nazývá „smysl římské církve“, k jehož přijetí totiž prostě obhájeví římské církve každého usilovně nutí. My naopak máme za pravověrný a původní jen ten výklad Písem, který jest vyvozen (toliko) z nich samých (ovšem s přihlédnutím k povaze toho jazyka, jímž jsou sepsána, při čemž je třeba pečlivě uvážit (všecky) okolnosti a vykládati i podle smyslu míst podobných i odlišných (s příbráním) dalších a jasnějších), jenž se shoduje s pravidlem víry a lásky a slouží výborně k slávě Boží a spáse lidí.

2. (Výklady svatých Otců.) Proto nepohrdáme výklady řeckých a latinských svatých Otců a nezavrhujeme jejich rozpravy a pojednání o svatých věcech, pokud se srovnávají s Písmy. Skromně však od nich upouštíme, ukazuje-li se, že přinášejí, co je Písmům cizí nebo jim odporuje. A domníváme se, že jim tím nijak nekřivdíme; vždyť všichni jednohlasně odmítají stavěti své spisy na roveň Písmům kanonickým, ale nařizují zkoumati, jak dalece se s nimi shodují anebo rozcházejí, a přikazují shodné (výklady) přijímati, od odchýlných však upouštěti.^{a)} (Koncily.) Stejně je třeba posuzovati také ustanovení a usnesení koncilů.

3. Proto nepřipouštíme, aby na nás někdo v náboženských rozepřích nebo ve věcech víry dorážel pouhými výpověďmi Otců nebo výměry koncilů, tím méně přijatými obyčejí, nebo též množstvím stejně smýšlejících anebo předstíráním starobylosti. (Kdo je soudcem?) Ve věcech víry tedy nestrpíme jiného soudce leč Boha samého, jenž Písmy svatými vyhlašuje, co je pravé, co falešné, čeho se přidržeti, od čeho utíkati. A tak se spokojujeme pouze úsudky duchovních lidí, které jsou vyvozeny ze Slova Božího. Jeremiáš aspoň a ostatní proroci důrazně odsoudili sněmy kněžské zřízené proti zákonu Božím a horlivě napomínali, aby chom neposlouchali otců, ani nevstupovali na cesty těch, kteří chodí podle svých nálezků a odvrátili se od zákona Božího. (Srov. Jer. 2, 5; 11, 10; 16, 11n.)

4. (Lidské tradice.) Právě tak odmítáme lidské tradice, byť se označovaly skvělými názvy, jakoby byly božské a apoštolské, vydané církvi ústně od apoštolů a — jakoby rukama apoštolských žáků^{b)} — biskupům, kteří po nich následovali; porovná-li se však s Písmy, rozcházejí se s nimi a tímto svým rozporem prozrazují, že naprosto nejsou apoštolské. Jako totiž apoštolé neučili věcem navzájem si odporujícím,

^{a)} Srov. BV 1, 6.

^{b)} Doslova: mužů, mužů.

tak ani žáci²⁾ apoštolští nezvěstovali nic apoštolům protivného. Bylo by dokonce bezbožné tvrditi, že apoštolové ústně ustanovovali něco odporujícího tomu, co napsali. Pavel jasně praví, že *<všude> v každé církvi stejně učil* (1 Kor. 4, 17). A opět praví: *Nepíšeme vám nic jiného, než to, co čtete, aneb což prvě znáte* (2 Kor. 1, 13). Jinde zase svédčí, že *on a učedníci jeho, t. j. mužové apoštolští, jedněmi šlépějemi chodí a jedním duchem stejně všechno konají* (2 Kor. 12, 18). I Židé kdysi mívali své tradice starších, Pán je však přísně zamístal dokazuje, že plnění jich překáží zákonu Božímu a že se jimi Bůh ctí nadarmo (Mat. 15, 9; Mar. 7, 7).

III. O BOHU, O JEHO JEDNOTĚ I TROJICI.^{a)}

1. (Bůh jest jeden.) Věříme a učíme, že Bůh jest jeden bytností nebo přirozeností, sám sebou má své bytí, sám ke všemu si stačí, jest neviditelný, netělesný, nezměrný, věčný, stvořitel všech věcí viditelných i neviditelných, svrchované dobro, živý a všechno obživující a udržující, všemohoucí a svrchované moudrý, milostivý neb milosrdný, spravedlivý a pravdivý. Mnohobožství si však ošklivíme, protože jest psáno výslovně: *Hospodin Bůh tvůj, <Hospodin> jeden jest* (5 Mojž. 6, 4). *Já jsem Hospodin Bůh tvůj . . . Nebudeš mítí bohů jiných přede mnou* (2 Mojž. 20, 2—3). *Já jsem Hospodin, a není žádného více. kromě mne není žádného Boha . . . Zдали ne já Hospodin, a není žádného jiného Boha kromě mne. Není Boha <silného>, spravedlivého, a spasitele žádného kromě mne* (Izai. 45, 5. 21). *Já Hospodin, Hospodin, Bůh <silný> lítostivý, milostivý a dlouhočekající, hojný v milosrdenství a pravdě . . .* (2 Mojž. 34, 6).

2. (Bůh jest trojjediný.) O tomtéž nezměrném, jediném a nedílném Bohu nicméně věříme a učíme, že jest nerozdělitelně a nesmíšeně rozlišen na osoby Otce, Syna a Ducha svatého, takže Otec zplodil Syna od věčnosti, Syn jest zploden zplazením nevypravitelným, Duch svatý však z obou vychází, a to od věčnosti a s oběma má býti vzýván, tak že jsou tři ne sice bohové, nýbrž tři osoby téže podstaty, spoluvěčné a sobě rovné, rozlišené co do osobitostí, a předcházející jedna druhou pořadím, nikoli však nerovností. Pokud totiž jde o přirozenost nebo bytnost, jsou spojeny tak, že jsou jeden Bůh, a božská bytnost že jest společná Otci, Synu i Duchu svatému. Rozličnost osob nám totiž jasně ukázalo Písmo tím, že anděl mezi jiným pravil svaté Panně: *Duch svatý sestoupí v tebe, a moc Nejvyššího zastíní tě; a <protož i to,> což se <z tebe> svatého narodí, slouiti bude Syn Boží* (Luk. 1, 35). Ale i při Kristově křtu jest slyšen hlas

^{a)} V 1. a 2. odstavci se HV opírá spolu s AV (čl. 1,1) o Athanasianum.

přicházející s nebe na Krista a pravící: *Tento jest <ten> můj milý Syn* (Mat. 3, 17). Zjevil se též Duch svatý v podobě holubice (Jan 1, 32). A když sám Pán prikazoval křtíti, prikázal křtíti *ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého* (Mat. 28, 19). Jinde v Evangeliiu též řekl: *Ducha svatého pošle Otec ve jménu mém*. A opět praví: *Když pak přijde <ten> Utěšitel, kterého já vám pošlu od Otce, Duch pravdy, který od Otce pochází, ten bude vykládati svědectví o mně* atd. (Jan 14, 26; 15, 26). Krátce: přijímáme Apoštolské vyznání, které nás učí pravé víře.

3. (Kacířství.) Odsuzujeme tedy Židy a mohamedány i všecky, kdo se rouhají této svatosvaté a vzývání hodné Trojici. Odsuzujeme také všechny bludy a bludaře, kteří učí, že Syn a Duch svatý jsou Bohem toliko podle jména, že v Trojici je cosi stvořeného a služebného nebo druhému poddaného, že je v ní posléze něco nerovného, většího nebo menšího, cosi tělesného nebo tělesně zobrazeného, rozdílného co do jednání nebo vůle, buď smíšeného nebo osamocенého, jakoby Syn a Duch svatý byli stavy a vlastnosti jednoho Boha Otce, jak soudili monarclijci, nočtovci¹⁾, Praxeas, patripassiáni, Sabellius, <Pavel> Samosatský, Aëtios, Makedonios, anthropomorfité, Areios a podobní.

IV. O MODLÁCH NEBOLI OBRAZECH BOHA, KRISTA A SVATÝCH.¹⁾

1. (Obrazy Boží.) Poněvadž však Bůh jest Duch neviditelný a nezměrné bytnosti, nemůže zajisté býti vyobrazen žádným uměním anebo obrazem; proto se neostýcháme nazvat s Písmem zobrazení Boha pouhou lží <Řím. 1, 22—25>. Odmitáme tedy nejen pohanské modly, nýbrž i křesťanská zobrazení. (Obrazy Kristovy.) Ačkoli totiž Kristus na sebe vzal lidskou přirozenost, nechal ji přece na sebe proto, aby byl sochařům a malířům modelem. Řekl, že *nepřišel rušiti Zákona ani Proroků* (Mat. 5, 17). Zákon a Proroci však obrazy zapovídají (5 Mojž. 4, 15—16; <5, 8—9>; Izai. 40, 18). Řekl, že jeho tělesná přítomnost církvi prospěšná nebude; zaslíbil, že nám bude neustále přítomen svým Duchem (Jan 16, 7; 2 Kor. 5, 16). Kdo by tedy věřil, že by zbožným byl nějak užitečný stín anebo zobrazení těla? *A poněvadž v nás Duchem svým přebývá, jsme zajisté chrámové Boží, a jaké spolčení chrámu Božího s modlami* (1 Kor. 3, 16; 2 Kor. 6, 16)? (Obrazy svatých.) Když pak

¹⁾ Ve většině vydání zřejmým omylem novatianovci.

¹⁾ V tomto a v násl. článku užívá lat. text zhusta termínu „divi“ (zbožnění, oslavení) vedle „sancti“ (svatí) v témž smyslu. (O Panně Marii užito téhož slova již v článku předchozím.)

blahoslavení duchové a oslavení nebešťané po dobu svého pozemského života odmítali jakoukoli poctu sobě vzdávanou a proti sochám brojili (Skut. 3, 12—13; 14, 11—18; Zjev. 14, 7; 22, 8—9), kdo by mohl mít za pravděpodobné, že by se nebešťanům a andělům líbily jejich obrazy, před nimiž lidé poklekají, smekají a vzdávají jiné pocty?

2. Aby však lidé byli vyučováni v náboženství a aby jim byly připomínány božské věci a jejich spasení, přikázal Pán (Mar. 16, 15) kázati evangelium, nikoli malovati a vzdělávati lid malbou; ustanovil též svátosti, nikde však neustanovil zřizovati sochy. (Písmo obecného lidu.) Neboť kamkoli pohlédneme, vnucují se našemu pohledu Bohem stvořené věci, živé a pravé, kteréž při náležitě pozornosti pohnou pozorovatelem daleko účinněji než všechny kýmkoli z lidí vytvořené obrazy anebo nicotné nehybné, mdlé a mrtvé malby. O těch dobře pověděl prorok, že *oči mají a nevidí* atd. (Žalm 115, 5). (Lactantius.) Proto schvalujeme výrok starého spisovatele Lactantia, jenž praví: „Bezpochyby není žádného náboženství tam, kde jest obraz“.^{a)} (Epifanios a Jeroným.) Prohlašujeme, že rovněž dobře učinil blahoslavený biskup Epifanios,^{b)} když roztrhl a odstranil oponu, kterou nalezl v chrámových dveřích a na níž byl namalován obraz jakoby Kristův nebo nějakého světce, poněvadž viděl, že v Kristově chrámu visí obraz člověka na odpor Písmu. Proto také přikazoval, aby se napříště v Kristově chrámu nezavěšovaly takové opony, které jsou v rozporu s naším náboženstvím, ale aby se taková pohoršlivá, Kristovy církve a věřícího lidu nedůstojná věc raději odstranila. Nadto pak schvalujeme výrok sv. Augustina o pravém náboženství: „Nechť nám není náboženstvím ctění lidských výtvorů. Nad ně lepší jsou totiž sami umělci, kteří takové věci vyrábějí; a přece nemáme <tyto umělce> ctíti“.^{c)} (Kap. 55.)

V. O KLANĚNÍ SE BOHU A O CTĚNÍ A VZÝVÁNÍ BOHA SKRZE JEDINÉHO PROSTŘEDNÍKA JEŽÍŠE KRISTA.

1. (Jediné Boha vzývati a ctíti). Učíme, že jedině pravému Bohu se máme klaněti a jej ctíti. Nikomu na této cti nedáváme účast, podle rozkazu Páně: *Pánu Bohu svému klaněti se budeš, a jeho samého ctíti; nebo jemu jedinému sloužiti budeš* (Mat. 4, 10). Všickni proroci se zajisté

^{a)} Lactantius, *Divinae institutiones* 2, 18. CSEL 19, 175.

^{b)} Epiphanius ad Joh. episc. in ep. Hieronymi 51, 9. CSEL 54, 411.

^{c)} Augustinus, *De vera religione* 55, 108. MSL 34, 169.

co nejprísněji obraceli proti izraelskému lidu, kdykoli se <Izraelští> klaněli bohům cizím a ctili je a nikoli jediného samého pravého Boha. <2 Mojž. 32, 31; 1 Král. 18, 21; Ž. 97, 7; Jer. 7, 18.> Učíme pak, že se máme Bohu klaněti a jej ctíti, jak nás sám tomu naučil, totiž *u ducha a v pravdě* (Jan 4, 24), beze vší pověry, nýbrž podle slova jeho s upřímností, aby jednou neřekl i nám: *Kdož toho z rukou vašich hledal* (Izai. <1, 12;> 66, 1—4; Jer. <6, 20;> 7, 1—7. 22)? Neboť i Pavel praví: *Bůh nebývá ctěn lidskýma rukama, jako by něčeho potřeboval*, atd. (Skut. 17, 25). (Jen sám Bůh má býti vzýván pro přimluvu jediného Krista.) Jeho samého vzýváme ve všech rozhodných chvílích a případech našeho života, a to pro přimluvu jediného našeho prostředníka a přimluvce Ježíše Krista. Výslovně jest nám totiž přikázáno: *Vzývej mne v den soužení, vytrhnu tě a ty mne budeš slaviti* (Žalm 50, 15). Ale Pán nám i velmi dobrotivě zaslubuje: *začkoli byste prosili Otce mého, dá vám* (Jan 16, 23). Opět: *Přijďte ke mně všickni, kdo jste v nesnázích a obtíženi, a já vás občerstvím* (Mat. 11, 28). A poněvadž jest psáno: *Kterak budou vzývati toho, ve kterého neuvěřili?* (Řím. 10, 14) a my v samojediného Boha věříme, vzýváme zajisté jej jediného, a to skrze Krista. *Jeden jest zajisté Bůh*, praví Apoštol (1 Tim. 2, 5), *jeden také i prostředník Boží a lidský, Kristus Ježíš*. Podobně čteme (1 Jan 2, 1): *Pakli by kdo zhřešil, přimluvce máme u Otce, Ježíše Krista spravedlivého*, atd.

2. (Svatým se nemáme klaněti ani ctíti a vzývati je.) Proto se svatým nebešťanům či <v nebi> oslaveným neklaníme, ani jich nectíme ani nevzýváme, ani je neuznáváme za své přimluvce či prostředníky před Otcem v nebesích. Neboť nám stačí Bůh a prostředník Kristus a neudělujeme jiným poctu, příslušící jen samému Bohu a jeho Synu, protože on sám výslovně řekl (Izai. 42, 8): *Slávy své jinému nedám*, a že i Petr pravil (Skut. 4, 12): *Není jiného jména daného lidem, skrze které bychom mohli spasení býti*, leč jméno Kristovo. Kdo na tom vírou přestává, nehledá zajisté mimo Krista nic.

3. (Povinná a náležitá úcta k svatým.) Při tom však nepohrdáme svatými a nesmýšlíme o nich nízce. Uznáváme totiž, že jsou živí údové Kristovi, přátelé Boží, kteří slavně přemohli tělo a svět. Milujeme je tedy jako bratry a také je ctíme, ne však nějakým kultem, ale uctivým smýšlením o nich, ba i příslušnými chvalami. Také je následujeme. Vždyť jakožto následovníci jejich víry a ctností a společníci věčné spásy toužíme v nevrucnějších prosbách a modlitbách, abychom spolu s nimi věčně bydlili u Boha a radovali se s nimi v Kristu. V této věci schvalujeme výpověď sv. Augustina <ve spise> O pravém nábo-

ženství: „Ctění mrtvých lidí nám nebudiž náboženstvím. Vždyť přece jestliže žili zbožně, nelze o nich předpokládat, že by hledali pocty toho druhu; ale chtějí, abychom ctili toho, v jehož osvětlení je veselí, že jsme spoluúčastníci jeho zásluh. Patří jim tedy úcta pro následovánímhodný příklad, ale nemáme se jim klanět a v tom vidět <součást svého> náboženství“ atd.^{a)}

4. (Ostatky svatých.) Vůbec však nevěříme, že bychom se měli klanět ostatkům svatých nebo uctívati je. Ti staří svatí mínili, že dosti poctili své mrtvé; jestliže <jejich> ostatky, když se duch odebral do nebes, uctivě pochovali; a za nejvzácnější ostatky všech <svých> předků považovali <jejich> ctnosti, učení a víru; a jako je doporučovali, chválíce zemřelé, tak i usilovali prokazovat <tytéž ctnosti, učení a víru>, dokud žili na zemi. (Přísahati skrze jméno Boha samojediného.) Tíž staří nepřísahali leč skrze jméno Boha Hospodina¹⁾, jak přikázal zákon Boží (5 Mojž. 10, 20); a jako jest jím zakázáno přísahati skrze jména bohů cizích (2 Mojž. 23, 13), tak my odpíráme skládati přísahu při lidech oslavených. Ve všem tom tedy zavrhuje učení, které nebeským oslavencům dává více než se sluší.

VI. O BOŽÍ PROZŘETELNOSTI).

1. (Boží prozřetelnost spravuje vše.) Věříme, že prozřetelnost tohoto moudrého, věčného a všemohoucího Boha zachovává a spravuje všecko na nebi i na zemi i ve všech tvorech. David o tom svědčí a praví: *Vyvíšen jest nade všechny národy Hospodin, a nad nebesa sláva jeho. Kdo jest rovný Hospodinu, Bohu našemu, který vysoko bydlí? Který se snižuje, aby všecko spatřoval, což jest na nebi i na zemi?* (Žalm 113, 4—6). Říká také: *Všecky mé cesty jsi předem znal. Vždyť není slova na mém jazyku, kterého bys naprosto neznal, Hospodine* atd. (Žalm 139, 3—4). I Pavel svědčí, řka: *Jím živi jsme, a hýbeme se, i trváme* (Skut. 17, 28). A: *Z něho, a skrze něho a pro něho jsou všechny věci* (Řím. 11, 36). Velmi pravdivě tedy a podle Písma prohlásil Augustin v knize O křesťanském boji, kap. 8: „Pán pravil: *Zdaliž nebývají prodáváni dva vrabečkové za peníze? Avšak jeden z nich nepadá na zem bez vůle Otce vašeho* (Mat. 10, 29). Těmito slovy však chtěl ukázati, že Boží všemohoucnost spravuje <i> to, co lidé mají za nejchatrnější. Neboť tak říká i Pravda: *Otec živi i ptactvo nebeské u odívá*

^{a)} Viz pozn. ^{c)} k předcházejícímu článku.

¹⁾ Lat. text: Jehovah — nepochopené čtení jména Jahve (JHVH).

²⁾ Lat. providentia. Tak v celém článku. Výraz znamená zároveň péče, opatrování.

i kvítí polní; a praví, že i naši vlasové sečtení jsou (Mat. 6, 26, 28; <10, 30>).“^{a)}

2. (Epikurovci.) Odsuzujeme tedy epikurovce, popírající Boží prozřetelnost,^{b)} i všechny ty, kdo rouhavě říkají, že se Bůh zdržuje v okolí nebeských pólů, nás pak a naše věci <prý> ani nevidí ani nemá v péči. Odsoudil je též královský prorok David, který pravil: *Až dokud, Hospodine, až dokud bezbožní budou plésati? Říkají: Nehleď na to Hospodin, aniž tomu rozumí Bůh Jákobův. Rozumějte, ó vy nesmyslní v lidu, a vy blázni, kdy konečně srozumíte? Zdali ten, jenž učinil ucho, neslyší? A který stvořil oko, zdali nespatří* (Žalm 94, 3. 7—9)?

3. (Prostředky se nemá pohrdati.) Při tom však nepohrdáme prostředky, skrze něž působí Boží prozřetelnost, jakoby byly neužitečné, ale učíme, že jich užívati máme, pokud nám je slovo Boží doporučuje. Neschvalujeme tudíž pošetilé řeči těch, kdo říkají: Jestliže Boží prozřetelnost řídí všecko, jistě jsou zbytečné naše námahy a snahy. Dosti bude, jestliže svěříme všecko Boží prozřetelnosti k spravování; i nebude příčiny, proč bychom byli nadále pro něco ve starostech či proč bychom cokoli dělali. I když totiž Pavel věděl, že se plaví pod prozřetelností Boha, který mu řekl: *Musíš svědčiti i v Římě* (Sk. 23, 11), a který mu nadto slíbil: *Nikdo nepřijde o život, ani vlas vám s hlavy nepadne* (srov. Skut. 27, 24. 34), přece právě týž Pavel říká setníkovi a vojákům, když plavci pomýšleli na útěk: *Nezůstanou-li tito na lodi, vy nebudete moci býti zachováni* (Skut. 27, 31). Vždyť Bůh, který ustanovil každé věci její cíl, sám také nařídil východisko i prostředky, jimiž se dojde k cíli.

4. Pohané připisují věci slepému štěstí a nejisté náhodě. Sv. Jakub nechce, abychom říkali: *Dnes a zítra se vypravíme do onoho města, a budeme kupčiti*, ale dokládá: *Misto toho, co byste měli říci: Bude-li Pán chtíti, a budeme-li živi, učiníme toto neb ono* (Jakub 4, 13. 15). A Augustin učí: „Všecko dění v přirozených věcech, které připadá marným lidem jako bezděké, působí pouze jeho slovo, poněvadž povstává jenom na jeho rozkaz“; Výklad Žalmu 148.^{c)} Tak se snad zdálo, že to je náhoda, když se Saul, hledající otcovy oslice, setkal s prorokem Samuelem; ale před tím pravil Hospodin prorokovi: *Zítra pošlu k tobě muže z pokolení Benjamin*, atd. (1 Sam. 9, 16).

^{a)} Augustinus, De agone Christiano, MSL 40, 295n.

^{b)} Srov. Cicero, De natura deorum I, 2 a 19. (V čes. překladu Ant. Koláře, Laichterova filos. knihovna 35 (1948), str. 18 a 35.)

^{c)} Augustinus, Enarrationes in Psalmos 148, 8. MSL 37, 1946.

VII. O STVOŘENÍ VEŠKERENSTVA, O ANDĚLÍCH, O DÁBLU A O ČLOVĚKU.

1. (Bůh stvořil vše.) Tento dobrý a všemohoucí Bůh stvořil všechny věci viditelné i neviditelné Slovem svým spoluvěčným a vše to též zachovává svým Duchem spoluvěčným podle svědectví Davidova, který praví: *Slovem Hospodinovým nebesa učiněna jsou, a duchem úst jeho všechna síla jejich* (Žalm 33, 6). *Vše pak, což Bůh stvořil*, jak Písmo praví (1 Mojž. 1, 31), *bylo velmi dobré* a bylo stvořeno k užtku a potřebě člověka. O tom všem zajisté říkáme, že vyšlo z jediného počátku.

2. (Manichejci a markionovci.) Odsuzujeme tedy manichejce a markionovce, kteří bezbožně vymýšleli dvě podstaty a přirozenosti dobra a zla, i dvě základní jsoucna a dva sobě protivné bohy, dobrého a zlého.

3. (O andělech a ďáblu.) Mezi všemi tvory vynikají andělé a lidé. O andělech prohlašuje Písmo Boží: *Kterýž tvoří posly¹⁾ své duchy a služebníky své oheň plápolající* (Žalm 104, 4). Nebo i (Žid. 1, 14): *Zdali všichni nejsou služební duchové, kteří bývají posíláni k službě pro ty, kteří mají dědičně obdržeti spasení?* O ďáblu však svědčí sám Pán Ježíš: *On byl vražedník od počátku, a v pravdě nestál; nebo pravdy v něm není. Když mluví lež, ze svého vlastního mluví; nebo lhář jest a otec lži* (Jan 8, 44). Učíme tedy, že jedni andělé setrvali v poslušnosti a že jsou určeni k věrné službě Bohu a lidem; jiní však že svévolně padli a vrhli se do záhuby, i stali se nepřáteli všeho dobrého i věřících, atd.

4. (O člověku.) Ale o člověku praví Písmo, že od počátku byl učiněn dobrý, k obrazu a podobnosti Božímu (1 Mojž. 1, 27), že ho Bůh postavil v ráji (1 Mojž. 2, 15) a poddal mu vše. To velkolepě oslavuje David v Žalmu 8. Nadto mu (Bůh) přidal manželku a poželal jim (1 Mojž. 2, 17. 21—22). Pravíme pak, že člověk záleží ze dvou a to rozdílných podstat v jedné osobě: z nesmrtelné duše, která odloučena od těla nespí ani nehynie, a ze smrtelného těla, které však bude při posledním soudu vzkříšeno z mrtvých, aby pak zůstal člověk na věky celý buď v životě nebo ve smrti.

5. (Sekty.) Odsuzujeme všechny, kdo se vysmívají nesmrtelnosti duší nebo ji uvádějí v pochybnost rozpravami zabíhajícími do jemností²⁾,

¹⁾ Lat. angelos, anděly (posly Boží).

²⁾ Proti takovému učení psal Calvin, Corpus ref., Calv. opp. 5, 177nn; 7, 114nn.

či tvrdí o duši, že spí^{b)} anebo že je částí Boha^{c)}. Zkrátka, odsuzujeme všechny domněnky všech těch, kdo smýšlejí o stvoření, o andělech, o demonech a o člověku cokoli odlišného od toho, co nám podávají svatá Písma v apoštolské církvi Kristové.

VIII. O PÁDU ČLOVĚKA, O HŘÍCHU A O PŘÍČINĚ HŘÍCHU.

1. (Pád člověka.) Člověk byl na počátku stvořen Bohem k obrazu Božímu, v spravedlnosti a svatosti pravdy (Ef. 4, 24), dobrý a spravedlivý¹⁾, ale dostal se pode jeho hříchu, smrti a rozličných pohrom, protože se z popudu Hadova a svou vinou odchytil od dobroty a spravedlnosti²⁾ (1 Mojž. 3). A jakým se stal po pádu, takoví jsou všichni, kdo jsou z něho zplozeni, totiž podobením hříchu, smrti a rozličným pohromám.

2. (Hřích.) Hříchem pak rozumíme vrozenou zkaženost, uvedenou či rozšířenou z našich prvních rodičů do všech nás (Řím. 5, 12), skrze niž jsme pohříženi do zvrácených žádostí a odvrácení od dobrého, avšak naklonění ke všemu zlému, plni vši ničemnosti, nedověry, pohrdání a nenávisť k Bohu, a nemůžeme sami ze sebe konat, ba ani myslit nic dobrého (2 Kor. 3, 5). Ale jak nám přibývá let a když jsme se dopustili zvrácených myšlenek, řečí i činů proti zákonu Božímu, vydáváme zkažené ovoce, hodné zlého stromu (Mat. 12, 33); z toho důvodu jsme svou zásluhou propadli Božímu hněvu a jsme vydáváni spravedlivým trestům, a tak bychom byli všichni Bohem zavrženi, kdyby nás nebyl (k němu) zpět přivedl Kristus osvoboditel.

3. (Smrt.) A tak smrtí rozumíme ne toliko smrt tělesnou, kterou musíme všichni jednou pro hříchy podstoupiti, ale též věčně trvajících tresty, jež nutno přičíst našim hříchům a zkaženosti. Neboť Apoštol praví: *Byli jsme mrtví ve vinách a hříších a byli jsme z přirození synové hněvu jako i ostatní. Ale Bůh, bohatý jsa v milosrdenství, (také i) nás, ač jsme byli mrtví v hříších, obživil spolu s Kristem* (Efez. 2, 1—5). Podobně (Řím. 5, 12): *Jako skrze jednoho člověka hřích na svět vešel a skrze hřích smrt, a tak na všechny lidi smrt přešla, v němž všichni zhrěšili.*

4. (Prvotní hřích.) Uznáváme tedy, že ve všech lidech jest prvotní hřích. (Hříchy skutkem páchané.)³⁾ Uznáváme, že všechny jiné

^{b)} Srov. tamt. 5, 165 nn.

^{c)} Servet, Christianismi restitutio str. 121, 181, 220.

¹⁾ Lat. rectus, přímý, v kralické češtině často: upřímý.

²⁾ Lat. rectitudo, přímost, upřímnost.

³⁾ Srov. AV čl. 3, 1.

hříchy, které z něho vznikají, nazývají se i opravdu jsou hříchy, ať jsou označovány jakkoli, buď jako smrtelné nebo jako všední, či též ten, který se jmenuje hřích *proti Duchu svatému, který nikdy nebývá odpuštěn* (Marek 3, 29; 1 Jan 5, 16). Také vyznáváme, že hříchy nejsou stejné, i když pocházejí z téhož pramene zkaženosti a nevěry, ale že jedny jsou těžší než druhé. Jak řekl Pán: *Zemí Sodomských bude lehčeji než městu, které nechtělo přijmouti evangelium* (Mat. 10, 14—15; 11, 20—24).

5. (Sekty.) Odsuzujeme tudíž všecky, kdo učili opačně, zvláště však Pelagia a všecky pelagiovice spolu s jovinianovci, kteří — stejně jako stoikové — prohlašovali všechny hříchy za rovné. Vůbec souhlasíme v této věci se sv. Augustinem, který vyvodil a obhájil své učení z Písem svatých.

6. (Bůh není původce hříchu; a pokud lze o něm říci, že zatvrzuje.) Dále odsuzujeme Florina a Blasta, proti nimž psal i Eirenaos, i všecky, kdo činí Boha původcem hříchu, poněvadž jest jasně psáno (Žalm 5, 5—7): *Ty, ó Bože (silný), neoblíbíš bezbožnosti. V nedávisti máš všecky činitele nepravosti, zatratíš všecky mluvící lež. A dále: Když ďábel lež mluví, ze svého vlastního mluví, nebo lhář jest a otec lži* (Jan 8, 44). Ale i v nás samých je dost neřesti a zkaženosti, takže vůbec není nutno, aby Bůh do nás vléval novou a hojnější zvrácenost. Proto když se v Písmech praví, že Bůh zatvrzuje, zaslepuje a vydává v převrácené myšlení (2 Mojž. 7, 3; Jan 9, 39; Řím. 1, 28), je třeba to chápati tak, že to Bůh činí ze spravedlivého soudu jakožto spravedlivý soudce a mstitel. Ba i kdykoli se v Písmu praví a zdá, že Bůh činí něco zlého, nepraví se to tak, že by nekonal zlo člověk, nýbrž že Bůh dopouští, aby se dalo, a nezabraňuje tomu ze svého spravedlivého soudu, ačkoli by byl mohl zabránit, kdyby byl chtěl; buď že zla spáchaného lidmi užívá k dobrému jako hříchů bratří Jozefových (1 Mojž. 50, 20); buď že sám řídí hříchy, aby v nadměrné míře nevybuchly a neřádily. Sv. Augustin praví ve své Příručce^{a)}: „Je nevyšlovně podivuhodné, že se neděje bez jeho vůle (ani) to, co se děje proti jeho vůli. Vždyť by se to nedálo, kdyby to nedopouštěl. A nedopouští, jakoby nechtěl, ale že chce. A nedopouštěl by, jsa dobrý, zlé, kdyby jakožto všemohoucí nemohl učiniti i ze zlého dobré“. Tolik on.

7. (Všetečné otázky.) Ostatní otázky: zda Bůh chtěl, aby Adam padl, nebo zda ho dohnal k pádu, či proč pádu nezabránil, a podobné počítáme mezi otázky všetečné [leč když snad nestoudnost kacířů či

^{a)} Augustinus, Enchiridion ad Laurentium 100, MSL 40, 279.

jinak drzých lidí nutí vysvětlit i tyhle věci ze slova Božího, jak nezřídka učinili zbožní učitelé církve].⁴⁾ Víme přece, že Hospodin zakázal člověku jísti ze zakázaného ovoce a že potrestal přestoupení, ale že i to, co se děje, není zlé vzhledem k Boží prozřetelnosti, vůli a moci, ale vzhledem k satanovi a k naší vůli, vzpouzející se vůli Boží.

IX. O SVOBODNÉ VŮLI¹⁾ A O SILÁCH ČLOVĚKA.

1. V této věci, která vždy plodila v církvi mnoho sporů, učíme, že je třeba uvážiti trojí uzpůsobení či stav člověka. (Jaký byl člověk před pádem.) Nejprve jaký byl člověk před pádem, totiž spravedlivý a svobodný, takže mohl i setrvat v dobrém i nakloniti se ke zlému; naklonil se však ke zlému a zapletl do hříchu a smrti jak sebe, tak všecko lidské pokolení²⁾, jak bylo výše³⁾ řečeno.

2. (Jaký byl člověk po pádu.) Potom jest uvážiti, jaký byl člověk po pádu. Člověku sice nebyl odňat rozum, ani vyrvána vůle, aby byl proměněn přímo v kámen nebo v pařez,⁴⁾ ale změnily se a zakrněly v něm tak, že již nemohou to, co mohly před pádem. Rozum totiž jest zatemněn, z vůle svobodné pak se stala vůle otrocká. Vždyť otročí hříchu, ne nechtíc, nýbrž chtíc. Neboť se přece nazývá vůlí, nikoli nevůli.

3. (Člověk činí zlé ze své vůle.) Pokud tedy jde o zlo nebo o hřích, člověk činí zlé ne jsa nucen ani Bohem ani ďáblem, nýbrž ze své vůle a po této stránce má vůli¹⁾ zcela svobodnou. Člověku však nebere svobodu ve zlém to, co nezřídka vídáme, že totiž Bůh zabraňuje nejhorším lidským zločinům a záměrům, aby nedosáhly svého cíle, nýbrž Bůh tak předchází svou mocí tomu, co člověk jinak svobodně usmyslí. Tak bratři Jozefovi se svobodně rozhodnou zahubit Jozefa; ale nemožou, poněvadž Boží radě se zalíbilo jinak.

4. (Člověk nemůže ze sebe (nic) dobrého.) Pokud však jde o dobro a o ctnosti, lidský rozum neusuzuje správně o Božích věcech sám ze sebe. Vždyť Písmo evangelické i apoštolské požaduje znovuzrození od každého z nás, chceme-li být spaseni. Proto první narození z Adama

¹⁾ Pozdější dodatek Bullingera samého.

²⁾ Lat. arbitrium, znamená také „úsudek, rozhodování“. (V celém článku.) Srov. AV čl. 18.

³⁾ Doslova: rod smrtelníků.

⁴⁾ Čl. 8, 1.

⁵⁾ Narážka na učení Lutherovo, vyjádřená později ve Formulí svornosti II. O svob. vůli odst. 19, 24, 59. (Srov. překlad J. Lešky 1898, str. 579n a 588.)

nám nic nepřispívá ke spasení. Pavel praví: *Tělesný člověk nechápe těch věcí, které jsou Ducha Božího* atd. (1 Kor. 2, 14). Rovněž popírá, že *bychom byli nějak dostateční mysliti něco dobrého sami ze sebe* (2 Kor. 3, 5). Je pak známo, že mysl nebo rozum jest vůdce vůle; je-li však vůdce slepý, je jasné, kam až se dostane i vůle. Člověk ještě znovuzrozený nemá tedy žádnou svobodnou vůli¹⁾ k dobrému, žádné síly k vykonání dobrého. Pán praví v Evangeliiu (Jan 8, 34): *Amen, amen pravím vám, že každý, kdo činí hřích, služebník jest hřícha*. A apoštol Pavel říká: *Náruživost těla jest nepřítelkyně Bohu; nebo zákonu Božímu není poddána, ani vůbec nemůže býti* (Řím. 8, 7).

5. Avšak jakási chápavost pozemských věcí v padlém člověku zůstává. (Chápavost umění⁵⁾.) Bůh mu totiž z milosrdenství ponechal nadání, jenže velice vzdálené tomu, které měl před pádem. Bůh přikazuje vzdělávati nadání a přidává zároveň dary i prospěch. A jest zjevné, kterak nic neprospíváme ve všech oborech <věd a> umění bez požehnání Božího. Písmo zajisté odvozuje všechna umění a řemesla od Boha <2 Mojž. 31, 3>. Vždyť i pohané odvozovali počátky dovedností od bohů-vynálezců.

6. (Jaké jsou síly znovuzrozených a jak mají svobodnou vůli¹⁾.) Konečně je třeba pohleděti, zda a pokud mají znovuzrození lidé svobodnou vůli¹⁾. Ve znovuzrození jest rozum osvícován Duchem svatým, aby chápal tajemství i vůli Boží. A vůle sama se nejen mění Duchem, ale je též vybavena schopnostmi, aby sama od sebe chtěla i mohla konati dobré (Řím. 8, 1—6). Jestliže to nepřipustíme, popřeme křesťanskou svobodu a zavedeme otroctví zákona. Však i Prorok uvádí slova Boží: *Dám zákon svůj do jejich nitra, a na srdci jejich napíši jej* (Jer. 31, 33; Ezech. 36, 26—27). Pán též praví v Evangeliiu (Jan 8, 36): *Jestliže vás Syn vysvobodí, opravdu svobodní budete*. Také Pavel říká <v listě> Filipským (1, 29): *Vám jest to z milosti dáno pro Krista, abyste netoliko v něho věřili, ale také pro něj i trpěli*. A opět: *Jist jsem tím, že ten, který začal ve vás dílo dobré, dokoná až do dne Ježíše Krista* (Filip. 1, 6). A ještě: *Bůh jest, kterýž působí ve vás i chtění i skutečné činění* (Filip. 2, 13).

7. (Znovuzrození jednají činně, ne toliko trpně.) Při tom zas učíme, že je třeba dbáti dvou věcí. Za prvé, že znovuzrození nejednají ve volbě a konání dobrého toliko trpně, ale činně. Jsou totiž puzeni⁶⁾

⁵⁾ Lat. artes — znamená umění, vědy, řemesla, dovednosti. Tak v celém odstavci.

⁶⁾ V latinském textu slovní hříčka se slovem „agere“, které znamená i „konati“ i „puditi“. (Nápodobou bylo by lze říci: Jsou vedeni Bohem, aby si vedli tak, jak si vedou.)

Bohem. aby sami konali, co konají. Neboť Augustin správně uvádí, že Bůh je nazýván naším pomocníkem.^{a)} Pomáhati se však může jen tomu, kdo něco koná. Manichejci olupovali člověka o všechnu činnost a dělali z něho jakoby balvan nebo pařez.^{b)}

8. (Ve znovuzrozených je svobodná vůle¹⁾ mdlá.) Za druhé učíme, že ve znovuzrozených zůstává mdloba. Poněvadž totiž v nás přebývá hřích a tělo bojuje ve znovunarozených s Duchem až do konce našeho života, nevykonávají znovuzrození zcela bez překážek, to, co si určili. To potvrzuje Apoštol (Řím. 7, 15. 23 a Gal. 5, 17). I jest naše svobodná vůle¹⁾ mdlá pro zbytek starého Adama, zůstávajícího v nás až do konce našeho života, a pro vrozenou lidskou zkaženost. Poněvadž však síly těla a zůstatek starého člověka nejsou tak působivé, aby úplně uhasily dílo Ducha, proto jsou věřící nazýváni svobodnými, avšak tak, že uznávají <svou> mdlobu a nic se nechlubí svobodnou vůlí¹⁾. Vždycky totiž mají mít věřící na mysli, co tolikrát vštěpuje v paměť blahoslavený Augustin^{b)} z Apoštola: *Co máš, čeho bys nevezal? A když jsi vzal, proč se chlubiš, jako bys nevezal?* <1 Kor. 4, 7>. K tomu přistupuje, že se nedaří hned, co jsme si stanovili. Zdar věcí je přece v ruce Boží. Proto Pavel prosí Pána, aby žehnal jeho cestě (Řím. 1, 10). Proto i z toho důvodu jest svobodná vůle¹⁾ mdlá.

9. (Ve vnějších věcech je svoboda.) Nikdo však nepopírá, že ve vnějších věcech mají znovuzrození i neznovuzrození svobodnou vůli¹⁾. Člověk totiž má s jinými živočichy (jichž není nižší) to společné⁷⁾, že jedno chce a jiné nechce. Tak může mluvit nebo mlčet, vyjít z domu nebo zůstat doma, atd.^{c)} Ačkoli i v tom se musí vždycky pozorovati Boží moc, která způsobila, že Balám nemohl dospěti tam, kam chtěl (4 Mojž. 22—24), ani Zachariáš, vracející se z chrámu, nemohl mluvit, jak chtěl (Luk. 1, 22).

10. (Kacířství.) V této věci odsuzujeme manichejce, kteří popírají, že člověku, který byl dobrý, vzešel počátek zla ze svobodného rozhodnutí¹⁾. Odsuzujeme též pelagiovce, kteří říkají, že člověk, který je zlý, má sdostatek svobodnou vůli¹⁾ k plnění dobrého přikázání. Obojí jsou usvědčováni z bludu Písmem svatým, které pryním říká: *Učinil Bůh člověka dobrého* <Kaz. 7, 29>; druhým pak praví: *Jestliže vás Syn vysvobodí, opravdu svobodní budete* <Jan 8, 36>.

^{a)} Žalm 27, 9. Augustinus, Sermo 13, 3 a 156, 11. MSL 38, 108 a 856.

^{b)} Augustinus, Contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium 4, 9, 25. CSEL 60, 552. Sermo 13, 3. MSL 38, 108.

^{c)} Srov. AV čl. 18, 1 (citát z Augustina).

⁷⁾ Doslova: tu společnou ústavu, to společné ustrojení.

X. O BOŽÍM PŘEDURČENÍ A O VYVOLENÍ SVATÝCH.

1. (Bůh nás vyvolil z milosti.) Bůh od věčnosti předurčil čili vyvolil svobodně a čistou svou milostí, beze zření na lidi, svaté, jež chce spasiti v Kristu, podle slov apoštolských: *Bůh vyvolil nás v něm před ustanovením světa* (Efez. 1, 4). A podle dalších slov: *Který spasil nás, a povolal povoláním svatým, ne podle skutků našich, ale podle svého uložení a milosti nám dané v Kristu Ježíši před časy věků, nyní pak zjevené skrze zřejmý příchod spasitele našeho Jezukrista* (2 Tim. 1, 9—10).

2. (V Kristu jsme vyvoleni či předurčeni.) Tudíž ne bez prostředkování, ač ne pro nějakou naši zásluhu, ale v Kristu a pro Krista nás vyvolil Bůh, aby právě ti také byli vyvoleni, kteří již jsou vírou v Krista vštípeni, aby však byli zavrženi ti, kdo jsou mimo Krista. Tak zajisté praví Apoštol: *Sami sebe zkoušejte, jste-li ve víře. Či snad sami sebe neznáte, že Ježíš Kristus jest ve vás? Leč jste snad zavrženi* (2 Kor. 13, 5).

3. (Jsme vyvoleni k jistému cíli.) Potom jsou svatí vyvoleni v Kristu Bohem k jistému cíli, jež také vysvětluje Apoštol, řka: *Vyvolil nás v něm, abychom byli svatí a neposkvrnění před obličejem jeho v lásce, předurčiv nás, aby nás přijal za syny skrze Ježíše Krista pro sebe, k chvále slávy milosti své* (Efez. 1, 4—5).

4. (Jest třeba míti dobrou naději o všech.) I když <jen> Bůh zná ty, kdo jsou jeho <2 Tim. 2, 19>, a třebaže jinde jest zmínka o skrovném počtu vyvolených <Mat. 20, 16>, přece jest třeba míti dobrou naději o všech a nikdo nesmí býti ukvapeně započítáván mezi zavržené. Vždyť Pavel praví <v listě> Filipským (1, 3—7): *Děkuji <Bohu svému> za vás všechny* (mluví o celé církvi filipské), *že jste vešli v obecnství evangelia, jist jsa tím, že ten, který začal ve vás dílo dobré, dokoná, jak jest mi spravedlivé tak mysliti o všech vás.* (Zda jsou vyvoleni málokterí.) A když v Luk. 13, 23 byl Pán tázán, zda budou spaseni jen málokterí, neodpovídá Pán a nepraví, že jich má býti spaseno nebo zatraceno málo či více, ale spíše napomíná, aby se každý snažil vcházeti těsnou branou. Jako by řekl: *Není na vás, abyste se na to příliš zvědavě vyptávali, ale raději usilujte, abyste těsnou¹⁾ cestou vešli do nebe* (Luk. 13, 24).

5. (Co je nutno při tom odsouditi.) Proto neschvalujeme bezbožné hlasy některých, kteří říkají: „Málo je vyvolených, a poněvadž mi není známo, zda jsem v počtu těch málokterých, nebudu se připravovat o požitky života“. Jiní říkají: *Jsem-li od Boha předurčen nebo vyvolen,*

¹⁾ Ve většině vydání omylem: přímou.

nic mě nepřipraví o spásu najisto už určenou, ať konec konců podniknu cokoli. Jestliže však jsem z počtu zavržených, nepomůže mi ani víra ani pokání, poněvadž Boží uložení se nemůže změnit. A tak jsou všechna učení i napomínání zbytečná“. Proti nim mří slovo Apoštolovo: *Sluší na služebníka Páně, aby byl způsobný k učení, a aby vyučoval ty, kteří se protivi, zda by někdy dal jim Bůh pokání ku poznání pravdy, aby sami k sobě přijdouce, dobyli se z osidla ďáblova, od něhož jsou zjímáni k činění jeho vůle* (2 Tim. 2, 24—26). (Napomínání nejsou marná proto, že spása je z vyvolení.) Avšak i Augustin ukazuje v knize O daru vytrvalosti v kapitole 14. a v následujících, že je nutno kázat obojí: i milost svobodného vyvolení a předurčení, i spasitelná napomínání a učení.^{a)}

6. (Jsme vyvoleni?) Proto zavrhuje ty, kdo hledají [mimo Krista]²⁾ odpověď na otázku, zda jsou [od věků]³⁾ vyvoleni, a co o nich stanovil Bůh přede vši věčností. Je totiž třeba poslouchat kázání evangelia a věriti mu i míti za nepochybné, že jsi vyvolen, věříš-li a jsi-li v Kristu. Otec nám v Kristu přece odkryl věčný úsudek svého předurčení, jak jsem již <na počátku tohoto článku> vyložil z Apoštola (2 Tim. 1). Proto máme především učiti a rozvažovati, jak veliká láska Otcova k nám je nám v Kristu zjevena; máme naslouchati tomu, co nám sám Pán každodenně káže v Evangeliu, jak volá a mluví: *Přijďte ke mně všickni, kteří jste v nesnázích a obtíženi, a já vás občerstvím* (Mat. 11, 28). *Tak Bůh miloval svět, že <Syna svého> jednorozeného za svět dal, aby každý, kdo věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný* (Jan 3, 16). A ještě: *Není vůle Otcova, aby zhynul jeden z maličkých těchto* (Mat. 18, 14). Budiž tedy Kristus zrcadlem, v němž bychom spatřovali své předurčení⁴⁾. Budeme míti dosti zřetelné a pevné svědectví, že jsme zapsáni v knize života, jestliže budeme míti společenství s Kristem a bude-li on v pravé víře náš, my pak jeho.

7. (Pokušení stran předurčení.) V pokušení stran předurčení, nad něž je sotva nebezpečnějšího, ať nás potěšuje to, že Boží zaslíbení obecně platí všem věřícím, protože sám říká: *Proste, a dostanete. Každý, kdo prosí, dostává* (Luk. 11, 9—10; <Mat. 7, 8>). Konečně, že se i modlíme

^{a)} Augustinus, De dono perseverantiae, 14 násl. MSL 45, 1013n.

^{b)} Zde i v následujících větách lze slyšet ohlas výroků Lutherových (Barb. Lischmannové, 1531; erlangenské vyd. spisů Lutherových 54, 230; Výklady na Genesi, 1535—1545; výmarské vyd. 43, 459—463). Srov. Th. Harnack, Luthers Theologie, I.² 1927, 182n; E. Luthardt, Kompendium der Dogmatik¹¹ 1914, 140.

²⁾ Pozdější dodatek Bullingerův.

³⁾ Dodatek něm. textu z r. 1566, převzatý i lat. textem z r. 1568.

s veškerou církví Boží: *Otče náš, kterýž jsi v nebesích* (Mat. 6, 9); a že jsme křtem vstípeni v tělo Kristovo (1 Kor. 12, 13) a že jsme v církvi často syceni jeho tělem a krví k životu věčnému (Jan 6, 54). Tím utvrzení, máme podle nařízení Pavlova přikázáno s bázni a třesením spasení své konati (Fil. 2, 12).

XI. O JEŽÍŠI KRISTU, PRAVÉM BOHU A ČLOVĚKU, JEDINÉM SPASITELI SVĚTA.

1. (Kristus jest pravý Bůh.) Kromě toho věříme a učíme, že Syn Boží Pán náš Ježíš Kristus jest od věčnosti Otcem předurčen a před-ustanoven za Spasitele světa, a věříme, že jest zplozen nevypravitelně ne teprve, když přijal tělo z Marie panny, ani teprve před položením základů světa, ale přede vši věčností a to Otcem. Neboť Izaiáš řekl (53, 8): *Rod jeho kdo vypraví? A Micheáš pravil (5, 2): A východové jeho jsou ode dnů věčných.* Také Jan v evangeliu řekl: *Na počátku bylo Slovo, a <to> Slovo bylo u Boha, a Bůh byl <to> Slovo,* atd. (1, 1). Proto je Syn v božství Otcí rovný a má s ním touž podstatu, jest pravý Bůh (Filip. 2, 11), ne vyhlášením ani přijetím za Syna, ani žádným povýšením, ale podstatou a přirozeností, jak řekl opět apoštol Jan: *On jest ten pravý Bůh a život věčný (1 Jan 5, 20).* A Pavel též pravil: *Syna ustanovil dědicem všeho, skrze něhož i věky učinil. Kterýžto jsa blesk slávy, a obraz podstaty jeho, udržuje všecko slovem mocnosti své (Žid. 1, 2—3).* Ba v Evangeliu i sám Pán řekl: *Oslav ty mne, Otče, u sebe samého touž slávou, kterou jsem měl u tebe, prve nežli svět byl (Jan 17, 5).* Také jinde jest v Evangeliu psáno: *Židé hledali Ježíše zabít, že Boha nazval svým Otcem, čině se rovným Bohu (Jan 5, 18).* (Sekty.) Odmítáme tedy s oškliivostí bezbožné učení Areiovo a všech ariánů proti Synu Božímu, zvláště pak učení Španěla Michala Serveta a ruhačství všech servetovců, které satan proti Synu Božímu jejich prostřednictvím načerpal jakoby z pekel a rozsévá velmi opovážlivě a bezbožně do světa.

2. (Kristus pravý člověk, mající pravé tělo.) O témže věčném Synu věčného Boha také věříme a učíme, že se stal synem člověka ze semene Abrahamova a Davidova (Mat. 1, 1; Řím. 1, 3) nikoli skrze muže (Mat. 1, 18; Luk. 1, 34), jak tvrdil Hebion, ale byv zcela neposkyvrně počat z Ducha svatého a narozen z Marie, trvale Panny, jak nám bedlivě vykládá vyprávění Evangelia (Mat. 1). A Pavel praví: *Nikoli nepřijal andělů, ale simě Abrahamovo přijal (Žid. 2, 16).* Též apoštol Jan říká: *Kdo nevěří, že Ježíš Kristus přišel v těle, není z Boha (1 Jan 4, 3).* Tělo Kristovo tedy nebylo ani přeludné ani donesené z nebe,

jak blouznili Valentinus a Markión. (Rozumná duše v Kristu.) Kromě toho neměl náš Pán Ježíš Kristus duši bez citu a rozumu, jak myslil Apollinaris, ani tělo bez duše, jak učil Eunomios, nýbrž měl duši rozumem a tělo pocity obdařené, jimiž snášel po dobu svého utrpení skutečné bolesti, jak i sám osvědčil a pravil: *Smutná jest duše má až k smrti (Mat. 26, 38).* *A nyní duše má zkormoucena jest,* atd. (Jan 12, 27).

3. (Dvě přirozenosti v Kristu.) Uznáváme tudíž v jednom a tom-těž Pánu našem Ježíši Kristu dvě přirozenosti čili podstaty: božskou a lidskou (Žid. 2). O těch říkáme, že jsou tak spojeny nebo sjednoceny, že nejsou pohlčeny ani splynulé ani promíšeny, ale spíše, zatím co jejich vlastnosti jsou trvale zachovávány, jsou <obě přirozenosti> v jedné osobě sjednoceny či spojeny, (Nejsou dva, nýbrž jeden Kristus) takže uctíváme jednoho Krista Pána, nikoli dva, jednoho totiž pravého Boha a člověka, soupodstatného s Otcem podle Božské přirozenosti, s námi lidmi pak podle <přirozenosti> lidské a nám podobného ve všem, kromě hříchu (Žid. 4, 15)^{a)}. (Sekty.) Proto jako s oškliivostí odmítáme dogma nestoriovské, které z jednoho Krista činí dva a rozrušuje jednotu <jeho> osoby, tak naprosto zavrhuje šilenství Eutychovo i monothelitů nebo monofysitů, které odstraňuje zvláštnost lidské přirozenosti. (Kristova božská přirozenost netrpěla a lidská není všude.) Vůbec tedy neučíme, že v Kristu trpěla božská přirozenost, nebo že Kristus jest svou lidskou přirozeností dosud na tomto světě a takto že jest všude. Ale my ani nesoudíme ani neučíme, že tělo Kristovo po svém oslavení přestalo být pravé, nebo že bylo zbožštěno, a to tak zbožštěno, že odložilo své vlastnosti, které má tělo a duše, a přešlo zcela do božské přirozenosti, a začalo býti toliko jedinou podstatou. (Sekty.) A proto nikterak neschvalujeme ani nepřijímáme nedůmyslné domysly a zamoťané, temné a nedůsledné rozpravy Schwenkfeldovy a podobných mluvků o té věci, a nejsme schwenkfeldovci. (Náš Pán pravdivě trpěl.) Dále věříme, že náš Pán Ježíš Kristus pravdivě na těle, jak praví Petr, trpěl a zemřel za nás (1 Petr <3, 18;> 4, 1). S oškliivostí odmítáme zhola bezbožné šilenství jakobitů a všech Turků, rouhavě zavrhujiících utrpení Páně. Avšak nepopíráme, že <Kristus> byl i <jako> *Pán slávy* — podle slov Pavlových (1 Kor. 2, 8) — *ukřižován* za nás. (Sdílení vlastností.) Ba zbožně a uctivě přijímáme i užíváme sdílení vlastností¹⁾, čerpané z Písem a užívané celým starověkem při vykládání a srovnávání míst Písma, zdánlivě si odporujících.

^{a)} Srov. vyznání sněmu Chalkedonského, uvedené v první části této knihy.

¹⁾ Lat. communicatio idiomatum.

4. (Pravdivé Kristovo zmrtvýchvstání.) Věříme a učíme, že tentýž Pán náš Ježíš Kristus vstal z mrtvých ve svém pravém těle, v němž byl ukřižován i umřel, a že místo pohřbeného (těla) nevzbudil jiné, ani nevzal na sebe ducha místo těla, nýbrž podržel pravost (svého) těla. Když se tedy jeho učedníci domnívali, že vidí ducha Páně, ukáže jim ruce i nohy, poznamenané zřejmě jizvami po hřebech a ranách, a dodá: *Vizte ruce mé i nohy mé, jsem to opravdu já. Dotýkejte se mne a vizte; neboť duch těla nemá, jako vidíte, že já mám* (Luk. 24, 39).

5. (Pravdivé vstoupení Kristovo na nebesa.) Věříme, že náš Pán Ježíš Kristus vstoupil v témže svém těle nade všechna nebesa viditelná do samého nejvyššího nebe (Efez. 4, 10), sídla to Božího i blahoslavených, na pravici Boha Otce, která sice také znamená rovné účastenství slávy a velebnosti, ale přece se také pokládá za určité místo, o němž Pán mluví v Evangeliiu, když praví: *Odejdu, a připravím vám místo* (Jan 14, 3). Ale i apoštol Petr vypovídá: *Krista zajisté musejí přijmouti nebesa, až do času napravení všech věcí* (Skut. 3, 21). On se však vrátí z nebes k soudu, (a to) tehdy, když se na světě navrší svrchovaná zločinnost a Antikrist, který zkazí pravé náboženství, naplní všechno pověrou a bezbožností a zpusťší kruté církve krví a ohněm (Dan. 11). Vrábí se pak Kristus, aby zaštil své, aby zničil svým příchodem Antikrista (2 Tess. 2, 8) a aby soudil živé i mrtvé (Skut. 17, 31). Vstanou totiž mrtví (1 Tess. 4, 14—18); ti, kteří onoho dne (jenž jest neznám všem tvorům; Mar. 13, 32) pozůstanou, budou proměněni v okamžiku; a všichni věřící budou spolu uchváčeni vstříc Kristu do povětří, aby tak vešli s ním do blahoslavených příbytků, majíce (tam) bez konce žítí (1 Kor. 15, 51—52; 1 Tess. 4, 17). Nevěřící však či bezbožní sestoupí s ďábly do pekel, majíce navždy hořeti, a nikdy nebudou moci býti vysvobozeni z muk (Mat. 25, 46. 41; 2 Tess. 1, 1—9; 2 Petr 3, 7). (Sekty.) Odsuzujeme tedy všechny popěrače pravdivého vzkříšení těla (2 Tim. 2, 18) nebo ty, kdo s Janem Jeruzalémským, proti němuž psal Jeronym^{b)}, nesmyslejší správně o oslavených tělech. Odsuzujeme ty, kteří měli za to, že i všichni ďáblové a bezbožníci mají být jednou spaseni, a že nastane konec trestů.^{c)} Neboť Pán prostě prohlásil: *Oheň jejich nikdy nehasne, a červ jejich neumírá* (Mar. 9, 46). Kromě toho odsuzujeme i blouznění židovská, že prý nastane přede dnem soudu zlatý věk na zemi a po potlačení svých bezbožných nepřátel prý zbožní zaujmou království světa.^{d)} Vždyť shledáváme, že

^{b)} Hieronymus, Contra Joannem Hierosolym. ad Pammachium 28. MSL 23, 396.

^{c)} Srov. AV 17, 2.

^{d)} Srov. AV 17, 3.

pravda evangelická (Mat. 24. a 25. i Luk. 18.) a apoštolské učení (2 Tess. 2. a 2 Tim. kap. 3. a 4.) uvádí něco zcela jiného.

6. (Ovoce smrti a vzkříšení Kristova.) Dále svým utrpením a smrtí [i vším, co k vůli nám učinil i snesl od svého příchodu v těle²⁾], náš Pán usmířil nebeského Otce se všemi věřícími, učinil dosti za hřích, odzbrojil smrt, zničil odsudek i peklo a svým vzkříšením z mrtvých nám vrátil a obnovil život i nesmrtelnost. Sám totiž jest naše spravedlnost, život i vzkříšení, ano i plnost a dokonalost všech věřících i spása a dostatečnost nejhojnější (Řím. 4, 25; 10, 4; 1 Kor. 1,30³⁾; Jan 6, 33—35; 11, 25—27). Však Apoštol praví: *Tak se zalíbilo Otcí, aby v něm všechna plnost přebývala; a v něm jste doplněni* (Kol. 1, 19 a 2, 9—10).

7. (Ježíš Kristus je jediný Spasitel světa i pravý a očekávaný Mesiáš.) I učíme a věříme, že tento Ježíš Kristus, náš Pán, jest jediný a věčný Spasitel lidského pokolení, ba celého světa, takže jim jsou ve víře zachráněni všichni, cokoli jich je spaseno před Zákonem, pod Zákonem i pod evangeliem a cokoli jich ještě bude spaseno až do skonání světa. Vždyť sám Pán praví v Evangeliiu: *Kdož nevchází dveřmi do ovčince ovčí, ale vchází jinudy, ten zloděj jest a lotr. Já jsem dveře ovčí* (Jan 10, 1. 7). Jinde v témže Evangeliiu (Jan 8, 56) také praví: *Abraham viděl den můj, a veselil se. Však i apoštol Petr mluví: Není v žádném jiném spasení, leč v Kristu; neboť není jiného jména pod nebem daného lidem, skrze které bychom mohli spasení býti. Skrze milost Pána Ježíše Krista tedy věříme, že spasení budeme, rovně jako i otcové naši* (Skut. 4, 12; 10, 43; 15, 11). K tomu i Pavel praví: *Všickni otcové naši týž pokrm duchovní jedli, a všickni týž nápoj duchovní pili. Pili zajisté z duchovní skály, která za nimi šla. Ta pak skála byl Kristus* (1 Kor. 10, 3—4). Proto čteme, že i Jan řekl, že *Kristus jest Beránek ten zabitý od počátku světa* (Zjev. 13, 8); a Křtitel svědčil, že *Kristus jest ten Beránek Boží, kterýž snímá hřích světa* (Jan 1, 29). Z toho důvodu plnými ústy vyznáváme a kážeme, že Ježíš Kristus jest jediný Vykupitel a Spasitel světa, Král a Nejvyšší kněz, ten pravý a očekávaný Mesiáš, svatý⁴⁾, požehnaný, kterého předpodobovaly a zaslibovaly všechny figury Zákona i předpovědi Proroků; Bůh však jej dal a poslal nám, abychom již nikoho jiného nadále neočekávali. A nezbyvá již nic jiného, než abychom vzdávali všichni všechnu slávu Kristu, v něho samého věřili, abychom pohrdli všemi jinými záštitami života a odvrhli je a na něm jediném přestávali. Neboť

²⁾ Pozdější dodatek Bullingerův.

³⁾ V pův. vyd. (patrně omylem) 1 Kor. 7.

⁴⁾ Podle jiného čtení (eumque solum): a on sám že jest (požehnaný).

kdokoli hledá spásu v něčem jiném než jedině v Kristu, vypadl z Boží milosti a vyprazdňuje si Krista (Gal. 5, 4).

8. (Vyznání čtyř sněmů přijata.) A abychom o tomto předmětu řekli málo slovy mnoho: cokoli bylo o tajemství vtělení našeho Pána Ježíše Krista podáno v měrem z Písem svatých a obsaženo ve vyznáních a výrociích čtyř prvních a nejvýznačnějších sněmů, které byly v Nikaji, Cařihradě, Efesu a Chalkedonu, spolu s vyznáním blahoslaveného Athanasia a se všemi těm podobnými vyznáními, to věříme srdcem upřímným a ústy vyznáváme svobodně a otevřeně (srov. Ř. 10, 9). (Sektý.) Vše tomu odporné pak odsuzujeme. Tímto způsobem tedy zachováváme neporušenou a celistvou pravověrnou a obecnou (katolickou) víru křesťanskou, věduce, že v uvedených vyznáních není nic, co by nesouhlasilo se slovem Božím a nepůsobilo vůbec k rádnému vysvětlení víry.

XII. O ZÁKONĚ BOŽÍM.

1. (Zákonem Božím se nám vykládá Boží vůle.) Učíme, že se nám zákonem Božím vykládá vůle Boží o tom, co chce či nechce, abychom činili; co jest dobré a spravedlivé a co zlé a nespravedlivé. Vyznáváme tedy, že Zákon jest dobrý a svatý (Zákon přirozený) a že byl jednou napsán na srdcích lidských prstem Božím (Řím. 2, 15) a nazývá se Zákon přirozený, (Zákon Mojžíšův na dvou deskách) po druhé pak že byl prstem vyryt na dvou deskách Mojžíšových (2 Mojž. 20, 1—17; 5 Mojž. 5, 6—21) a obšírněji vyložen v Mojžíšových knihách. Pro zřetelnost jej členíme na mravní, jež obsahuje Desatero čili dvě desky vyložené v knihách Mojžíšových, dále pak na obřadní, který podává návod o obřadech a bohoslužbě, a na soudní, jež pojednává o věcech veřejných i domácích.

2. (Zákon jest naprosto plný a dokonalý.) Věříme, že se tímto Božím zákonem naprosto plně podává všechna vůle Boží a všechna přikázání, jež jsou nutná pro všechny stránky života. Jinak by totiž nebyl Pán přikázal *nepřidati nic k tomu Zákonu, aniž co ujmouti od něho* (5 Mojž. 4, 2; 12, 32); a nebyl by nařídil *přímo podle něho choditi a neuchylovati se napravo ani nalevo* (5 Mojž. 5, 32; Iz. 30, 21).

3. (Proč je Zákon dán.) Učíme, že tento Zákon nebyl dán lidem proto, aby byli ospravedlněni jeho ostříháním, nýbrž abychom z jeho údajů poznávali spíše svou slabost, hřích i zatracení a zoufajíce nad svými silami, byli ve víře obráćeni ke Kristu. Vždyť Apoštol praví zřetelně: *Zákon hněv působí. A skrze Zákon poznání hříchů.* (Řím. 3, 20; 4, 15.)

A kdyby byl Zákon dán, kterýž by mohl ospravedlniti či obživiti, jistě ze Zákona byla by spravedlnost. Ale zavřelo Písmo (totiž Zákona) všecky pod hřích, aby zaslíbení z víry Ježíšovy dáno bylo věřícím. A tak Zákon pěstounem našim byl ke Kristu, abychom z víry ospravedlněni byli (Gal. 3, 21. 22. 24). (Tělo nenaplnjuje Zákon.) A opravdu žádné tělo nemohlo ani nemůže dosti učiniti zákonu Božímu a naplniti jej, protože v nás vězí a zůstává až do posledního dechu mdloba našeho těla. Neboť opět praví Apoštol: *Seč nemohl býti Zákon, jelikož byl mdlý pro tělo, to zastal Bůh poslav Syna svého vlastního v podobnosti těla, podobeného hříchů* (Řím. 8, 3). *Proto jest Kristus konec Zákona a naše naplnění* (Řím. 10, 4); ten právě tak jako odstranil *zlořečenství Zákona, učiněn byv pro nás zlořečenstvím či prokletím* (Gal. 3, 13), tak s námi skrze víru sdílí své naplnění, a nám se přičítá jeho spravedlnost a poslušnost.

4. (Jak dalece je zákon Boží zrušen.) Zákon Boží jest tedy zrušen potud, pokud nás již neodsuzuje ani v nás nepůsobí hněv. Jsme zajisté pod milostí, nikoli pod Zákonem (Řím. 6, 14). K tomu naplnil Kristus i všecka podobenství¹⁾ Zákona. I odešly stíny s příchodem těla, abychom již měli pravdu a všecku plnost v Kristu. Kvůli tomu však si nezošklivujeme Zákon tak, že bychom jej zavrhovali. Jsme totiž pamětlivi slov Páně: *Nepřišel jsem Zákona aneb Proroků rušiti, ale naplniti* (Mat. 5, 17). Víme, že nám Zákon předkládá způsob ctností i neřestí. Víme, že písmo Zákona, je-li vykládáno evangeliem, jest církvi užitečné, a že proto jeho čtení nesmí být z církve odstraněno. I když tedy tvář Mojžíšova byla zakryta zástěrou, přece Apoštol uvádí (2 Kor. 3, 14—16), že se ta zástěra skrze Krista odnímá a ničí. (Sektý.) Odsuzujeme vše, čemu učili staří i noví kacíři proti zákonu Božímu.

XIII. O EVANGELIU JEŽÍŠE KRISTA, JAKOŽ I O ZASLÍBENÍCH, O DUCHU A O LITEŘE.

1. (Staří měli evangelická zaslíbení.) Evangelium se ovšem staví proti Zákonu. Neboť Zákon působí hněv a ohlašuje zlořečení (Řím. 4, 15; 5 Mojž. 27, 26); naproti tomu evangelium káže milost a dobrořečení (požehnání). Ale i Jan praví: *Zákon skrze Mojžíše dán jest, milost a pravda skrze Ježíše Krista stala se* (Jan 1, 17). Než přece jest naprosto jisté, že ti, kteří byli před Zákonem a pod ním, nebyli docela zbaveni evangelia. Mělit znamenitá zaslíbení evangelická, jako: *Simě ženy potře hlavu hadovu* (1 Mojž. 3, 15). *Požehnání budou v semeni tvém všickni*

¹⁾ Lat. figurae; Kraličtí: figúry.

národové (1 Mojž. 22, 18). *Nebude odňata berla od Judy, dokud nepřijde Sílo* (1 Mojž. 49, 10). *Proroka vzbudí Hospodin z prostředku bratří* (5 Mojž. 18, 15, 18; Skut. 3, 22) atd.

2. (Dvojí zaslíbení.) I uznáváme, že otcům jako i nám byly zjeveny dva druhy zaslíbení. Z nich jedna se týkala věcí přítomných či zemských, jako zaslíbení o zemi Kananejské, o vítězstvích, a ta, která ještě dnes platí o chlebu vezdejším. Druhá však se týkala tehdy a i nyní se týkají věcí nebeských a věčných, totiž božské milosti, odpuštění hříchů a života věčného, skrze víru v Ježíše Krista. (Otcové měli také zaslíbení duchovní, nikoli jen tělesná.) Staří neměli zaslíbení toliko zevní a zemská, nýbrž i duchovní a nebeská, v Kristu. Vždyť Petr dí: *O spasení bedlivě přemýšlevali, a je vystihnouti usilovali proroci, kteří o té milosti, která se nám státi měla, prorokovali* (1 Petr 1, 10). Proto i apoštol Pavel pravil, že *evangelium Boží bylo zdávna zaslíbeno skrze Boží proroky v Písmech svatých* (Řím. 1, 2). Z toho zajisté vysvítá, že staří nebyli docela zbaveni všeho evangelia.

3. (Co se v plném smyslu nazývá evangeliem.) A třebaže taktó měli naši otcové v Písmech proroků evangelium, jímž i došli vírou spásy v Kristu, přece se v plném smyslu evangeliem nazývá ono radostné a blahé poselství, jímž nám nejprve Jan Křtitel, pak sám Kristus Pán, potom jeho apoštolé a následovníci apoštolů kázali světu¹⁾, že Bůh již splnil, co od počátku světa zaslíbil, a že poslal, ba daroval nám jediného Syna, a v něm smíření s Otcem, odpuštění hříchů, všecku plnost a život věčný. Právem se tudíž evangeliem nazývá vyprávění sepsané čtyřmi evangelisty a vysvětlující, jak se Kristem staly a naplnily ty věci, co Kristus učil a činil, a že v něm mají věřící všecku plnost. I kázání a Písmo apoštolské, jímž nám apoštolé vykládají, kterak nám Otec dal Syna a v něm všecko, co patří k životu a ke spáse, nazývá se správně učením evangelickým, takže ani dnes, je-li bez porušení, nepozbývá nároku na tak přeslavný název.

4. (O Duchu a liteře.) Samo kázání evangelia nazývá Apoštol též *Duchem a přisluhováním Ducha* (2 Kor. 3, 8), poněvadž působí a ožívá vírou v uších, ano i v srdcích věřících osvětlením Ducha svatého. Neboť litera, která se staví proti Duchu, znamená sice každou vnější věc, hlavně však učení Zákona, jež bez Ducha a bez víry působí hněv a vzbuzuje hřích v srdcích lidí živou vírou nevěřících. Proto ji Apoštol nazývá i při-

¹⁾ I lat. text má nevyrovnaně v téže větě „nobis“ (nám) a „mundo“ (světu).

sluhováním smrti. Toho se totiž týká apoštolské povědění: *Litera zabíjí, <ale> Duch obživuje* (2 Kor. 3, 6).

5. I lžiapoštolé kázali evangelium, porušené přimíšením Zákona, jako by Kristus nemohl spasiti bez Zákona. (Sekty.) Takoví prý byli he-bionité, pocházející od kacíře Hebiona, a Nazarejští, kteří byli za stara nazýváni též Mineové. Ty všechny odsuzujeme a čistě kážeme evangelium i učíme, že věřící bývají ospravedlněni jen skrze Krista²⁾, nikoli skrze Zákon. O tom bude hned podrobnější výklad pod nadpisem *Ospravedlnění*.³⁾

6. (Učení evangelia není učení nové, nýbrž nejstaroby-lejší.) Třebas pak se učení evangelia, když bylo po prvé Kristem ká-záno, zdálo učením novým ve srovnání s farizejským učením Zákona — jak ostatně i Jeremiáš předpovídal o novém Zákoně <Jer. 31, 31—34> — přece vpravdě nejen bylo, ale i dosud je starým učením (neboť i dnes je papeženci jmenují novým ve srovnání se svým již přijatým), ba ze všech na světě jest nejstarší. Vždyť Bůh předurčil od věčnosti spasiti svět skrze Krista a toto své předurčení i věčně trvajícím radu odhaliti⁴⁾ světu evangeliem (2 Tim. 1, 8—11). Z toho vysvítá, že náboženství a učení evangelické jest nejstarodávnejší ze všech, ať jich bylo, jest či bude kolikkoli. Proto pravíme, že hanebně bloudí a nehodně o věčné radě Boží mluví všichni ti, kdo vyhlašují evangelické učení a náboženství za víru, vzniklou nedávno a starou sotva třicet let. Na ně se vztahuje slovo Izaiáše pro-roka (5, 20): *Běda těm, kteří říkají zlému dobré, a dobrému zlé, kladouce tmu za světlo, a světlo za tmou, pokládajíce hořké za sladké, a sladké za hořké.*

XIV. O POKÁNÍ A OBRÁCENÍ ČLOVĚKA.

1. K evangeliu se pojí učení o pokání. Tak totiž pravil Pán v Evangeliu: *Aby bylo kázáno ve jménu mém pokání a odpuštění hříchů mezi všemi národy* (Luk. 24, 47). (Co je pokání?) Pokáním rozumíme: (1.) kajíc-nost¹⁾ vzbuzenou v hříšném člověku slovem evangelia a Duchem svatým a přijatou pravou vírou, jíž hříšník hned poznává vrozenou sobě zkaže-nost a všechny své hříchy, na něž Boží slovo žaluje, a (2.) má z nich srdečnou bolest, a jich před Bohem netoliko želí a otevřeně je s hanbou vyznává, ale (3.) i rozhořčeně je proklíná, (4.) přemýšleje již usilovně

²⁾ V tištěném vydání: skrze Ducha.

³⁾ Níže čl. 15.

⁴⁾ V tišt. vydání: odhalil.

¹⁾ Doslova: vzpamatování mysli (resipiscentia).

o nápravě a o ustavičném snažení po nevině i po ctnostech, aby se v něm svatě cvičil po všechny zbývající dny života. (Pokání je pravé obrácení k Bohu.) Tot tedy pravé pokání, upřímné to obrácení k Bohu a ke všemu dobrému, avšak horlivé odvrácení od ďábla a ode všeho zlého.

2. (1. Pokání — dar Boží.) Výslovně však pravíme, že takové pokání jest pouhý dar Boží, nikoli dílo našich sil. Apoštol přece přikazuje, aby věrný služebník *pilně vyučoval ty, kteří se protiví, zda by někdy dal jim Bůh pokání ku poznání pravdy* (2 Tim. 2, 25).

3. (2. Rmoutí se nad spáchanými hříchy.) Nadto však ona hříšnice z Evangelia, jež smáčí slzami nohy Páně, i Petr hořce plačící a želící, že zapřel svého Pána (Luk. 7, 38; 22, 62), ukazují zřejmě, jaký musí býti kajcníkův duch, který vážně oplakává spáchané hříchy. (3. Vyznává hříchy Bohu.) Ale i onen marnotratný syn a onen publikán v Evangelii, srovnávaný s farizeem, dávají nám příklad, jakými nevhodnějšími slovy máme Bohu vyznávatí své hříchy. Onen pravil: *Otče, zžehšil jsem proti nebi a před tebou, již nejsem hoden slouti tvým synem. Učiň mne jako jednoho ze svých nájemníků* (Luk. 15, 18—19). Tento se neodvažoval pozdvihnouti očí k nebi, bil se v prsa svá a volal: *Bože, bud milostiv mně hříšnému* (Luk. 18, 13). A nepochybujeme, že je Bůh přijal na milost. Vždyť přece apoštol Jan praví: *Jestliže pak budeme vyznáváti své hříchy, věrný jest <Bůh> a spravedlivý, aby nám odpustil naše hříchy, a očistil nás od všeliké nepravosti. Díme-li, že jsme nehřešili, činíme jej lhářem, a není v nás jeho slova* (1 Jan 1, 9—10).

4. (Kněžská zpověď a rozhřešení.) Věříme pak, že stačí takovéto otevřené vyznání, které se děje jen Bohu, buď soukromě mezi Bohem a hříšníkem, nebo veřejně v chrámu, v němž se pronáší obecné vyznání hříchů, a že k dosažení odpuštění hříchů není třeba, aby kdo své hříchy vyznával knězi a šeptal mu je do ucha, aby pak zase od něho slyšel rozhřešení <udílené> se vzkládáním rukou.^{a)} V Písmech svatých přece není o tom ani nařízení ani příkladu. David osvědčuje: *Hřích svůj oznámil jsem tobě, a nepravosti své jsem neukryl. Řekl jsem: Vyznám na sebe Hospodinu přestoupení svá, a ty jsi odpustil nepravost hříchu mého* (Žalm 32, 5). Ale i Pán pravil, když nás učil modlití se a zároveň vyznávatí hříchy: *Takto se modlete: Otče náš, kterýž jsi v nebesích, odpust nám viny naše, jako i my odpouštíme svým vinníkům* (Mat. 6, 9, 12). Jest tedy nutné,

^{a)} Bulla papeže Evžena IV. Exultate Deo, Conc. Trid. sess. XIV, 5, 6. Denzinger, Enchiridion Symbolorum č. 899—902.

abychom vyznávali své hříchy Bohu, našemu Otci, a vešli v dobrou vůli se svým bližním, pakli jsme mu ublížili. O tomto druhu vyznání mluví apoštol Jakub (5, 16): *Vyznávejte se jedni druhým ze hříchů*. Když by však někdo, jsa stísněn tíhcu hříchu a spletitými pokušeními, chtěl hledati radu, poučení a útěchu soukromě buď u služebníka církve²⁾ neb u některého jiného bratra, vyučeného v zákoně Božím, nic proti tomu nemáme. Tak také velice schvalujeme i ono obecné a veřejné vyznání hříchů, obvyklé v chrámě a ve svatých shromážděních (o němž jsme se prve zmínili), poněvadž se shoduje s Písmem.

5. (O klíčích království nebeského.) O klíčích Božího království, jež Pán odevzdal apoštolům, mnozí tlachají podivné věci a kují z nich meče, kopí, žezla i koruny a plnou moc nad největšími královstvími a posléze nad dušemi i těly; my usuzujeme prostě podle slova Páně a pravíme, že všichni služebníci řádně povolání mají klíče a užívají klíčů či jejich služebnosti, když zvěstují evangelium, to jest když vyučují, napomínají, potěšují a trestají a v kázni udržují lid sobě svěřený.^{b)} (Otvíratí a zavíratí.) Tak totiž otvírají království nebeské povolným a zavírají nepovolným. Ty klíče Pán apoštolům zaslíbil (Mat. 16, 19) a vydal (Jan 20, 23; Mar. 16, 15 a Luk. 24, 46—48), když odesílá učedníky a rozkazuje jim po všem světě kázati evangelium a odpouštěti hříchy. (Služebnost smíření.) Apoštol praví v listě Korintským (2 Kor. 5, 18—20), že Pán dal služebníkům *služebnost smíření*; co to jest, vysvětluje poté: *Slovo čili učení smíření*. A dále ještě jasněji vykládá svá slova dodávaje, že služebníci Kristovi *na místě Kristově vykonávají poselství, jako by sám Bůh skrze ně žádal lidi, aby se smířili s Bohem*, to jest dověrnou poslušností. Užívají tedy klíčů, vybízejí-li k víře a ku pokání. Tak smířují s Bohem. (Služebníci odpouštějí hříchy.) Tak odpouštějí hříchy. Tak otvírají království nebeské a uvádějí do něho věřící; jsou velmi vzdáleni těch, o nichž řekl Pán v Evangelii: *Běda vám, zákonníkům, nebo jste vzali klíč umění; sami jste nevešli, a těm, kteříž vcházejí, zabránili jste* (Luk. 11, 52).

6. (Jak služebníci rozhřešují.) Služebníci tedy rozhřešují řádně a účinně tím, že káží Kristovo evangelium a v něm odpuštění hříchů, jež jest zaslíbeno jednotlivým věřícím tak, jako byli jednotlivě i pokřtěni, a svědčí, že se vztahuje na každého jednotlivce jmenovitě. I nemyslíme, že se účinek rozhřešení zvýší tím, že se někomu šeptá zvlášť do ucha nebo nad hlavou.^{a)} Soudíme však, že má býti lidem usilovně zvěstováno

²⁾ T. j. u duchovního správce. Srov. níže čl. 18.

^{b)} Srov. AV 28, 2.

odpuštění hříchů v krvi Kristově a jednotlivci mají být poučováni, že se <právě> na ně vztahuje odpuštění hříchů.

7. (4. Horlivost v obnovování života.) Ostatně nás evangelické příklady poučují, jak jest třeba, aby ti, kteří činí pokání, byli bdělí a horliví v snaze o nový život a ve zdolávání starého i probouzení nového člověka. Pán totiž praví mrtvici raněnému, kterého uzdravil: *Aj, zdráv jsi učiněn; nikoli více nehřeš, aby se ti něco horšího nepřihodilo* (Jan 5, 14). Cizoložnici, kterou vysvobodil, řekl týž <Pán>: *Jdi a nehřeš více* (Jan 8, 11). Těmi slovy ovšem nenaznačil, že by člověku, dokud žije v tomto těle, bylo možné již nikdy nehřešiti; ale doporučuje bdělost a bedlivou snahu, abychom všemožně usilovali a na modlitbách od Boha žádali, abychom neupadli zpět do hříchů, z nichž jsme jakoby povstali, a abychom nebyli přemoženi tělem, světem a ďáblem^{c)}. Publikán Zachheus, přijatý Pánem za milost, volá v Evangelii: *Aj, polovici statku svého, Pane, dávám chudým, a oklamal-li jsem v čem koho, navracuji to čtvrtinám* (Luk. 19, 8). Taktéž tedy kážeme, že ti, kdo činí pravé pokání, musí se napraviti, být milosrdní, nadto také dávatí almužny, a vůbec napomínáme všechny slovy Apoštolovými: *Nepanuj tedy hřích v smrtelném těle vašem, abyste povolovali jemu v žádostech jeho. Aniž vydávejte svých údů za oděni nepravosti hříchů, ale vydávejte se <k službě> Bohu, jako bypše mrtví, již živi, a údy své za oděni spravedlnosti Bohu* (Řím. 6, 12—13).

8. (Bludy.) Proto odsuzujeme všechny bezbožné hlasy některých, kteří zneužívají evangelického kázání a říkají: „K Bohu je snadný návrat; Kristus odčinil všechny hřích; snadné jest odpuštění hříchů, co tedy uškodí hřešit? A není třeba starat se příliš o pokání“, atd. Při tom učíme vždycky, i že všichni hříšníci mají přístup k Bohu, i že on odpouští všem věřícím všechny hřích, kromě jediného toho hříchů *proti Duchu svatému* (Mar. 3, 29). (Sekty.) A proto odsuzujeme staré i nové novatianovce a kathary. (Papežské odpustky.) Obzvláště odsuzujeme zlé učení papežovo^{d)} o pokání, a proti jeho simonii³⁾ i svatokupeckým odpustkům uplatňujeme soud Šimona Petra: *Peníze tvé buďte s tebou na*

^{c)} Tuto trojinu nepřátel člověka často uvádí Luther, na př. ve výkladu proseb „Bud' vůle tvá“ a „I neuvod' nás v pokušení“ ve svém Malém katechismu.

^{d)} Bulla Lva X. Cum postquam. Denzinger, Enchiridion, č. 3051.

³⁾ Simonii se označuje svatokupectví podle Šimona, čaroděje v Samaři; srov. Skutky 8, 9—24. Slovní narážka (svatokupectví — simonie — šimonoctví) přiřazuje svatokupecké papeže k Šimonovi čaroději a upírá jim pravé nástupnictví po ap. Petrovi.

zatracení, protože jsi se domníval, že by dar Boží mohl být zjednan za peníze. Nemáš dílu ani losu v této věci; nebo srdce tvé není upřímné⁴⁾ před Bohem (Skut. 8, 20—21). (Dostiučinění.) Neschvaluje ani těch, kdo se domnívají, že svými dostiučiněními činí dosti za spáchané hřích^{e)}. Neboť učíme, že jediný Kristus jest svou smrtí a utrpením dostiučiněním, usmířením a odčiněním všech hříchů (Izaiáš 53; 1 Kor. 1, 30); při tom však nepřestáváme naléhati na mrtvení těla, jak jsme též prve řekli; dodáváme však, že se jím nelze Bohu pyšně vtírati jakoby dostiučiněním za hřích, ale že je máme pokorně osvědčovati po způsobu synů Božích jakožto novou poslušnost z vděčnosti za vysvobození a úplné dostiučinění, dosažené smrtí a dostiučiněním Syna Božího.

XV. O PRAVÉM OSPRAVEDLNĚNÍ VĚŘÍCÍCH.

1. (Co jest ospravedlniti?) Ospravedlniti značí Apoštolovi v řeči o ospravedlnění: odpustiti hřích, zprostiti viny a trestu, přijmouti na milost a prohlásiti spravedlivým. Praví totiž Apoštol Římanům (8, 33—34): *Bůh jest, který ospravedlňuje. Kdo jest, kdo by odsoudil?* „Ospravedlniti“ a „odsouditi“ se <tu> staví proti sobě. A ve Skutcích apoštolských (13, 38—39) praví Apoštol: *Skrze Krista zvěstuje se nám odpuštění hříchů. A to ode všech, od kterých jsme nemohli skrze zákon Mojžíšův ospravedlnění býti, skrze tohoto, každý, kdo věří, bývá ospravedlněn*. Vždyť též v Zákoně a v Prorocích čteme: *Vznikla-li by jaká nesnáz mezi některými, a přistoupili by k soudu, necht je soudcové rozsoudí, spravedlivého necht ospravedlní, a nepravého necht obviní z nepravosti a odsoudí* (5 Mojž. 25, 1). A u Izaiáše (5, 22—23) čteme: *Běda těm, kteří ospravedlňují bezbožného pro dary*. (Jsme ospravedlňováni pro Krista.) Avšak naprosto jisté jest, že jsme my všichni svou přirozeností hříšníci a bezbožníci, před soudnou stolicí Boží usvědčení z bezbožnosti a propadli smrti; že však jsme ospravedlňováni, to jest, hříchů a smrti zprošťováni od Boha soudce jediné milostí Kristovou a žádnou svou zásluhou nebo zřetelem na nás. Co totiž je zřetelnější než slova Pavlova: *Všickni <zajisté> zhřešili, a nemají slávy Boží. Spravedliví pak učinění bývají darmo, milosti jeho, skrze vykoupení, které jest v Kristu Ježíši* (Řím. 3, 23—24)?

2. (Připočtení spravedlnosti.) Vždyť přece Kristus vzal na sebe hřích světa a zahladil je, a učinil zadost Boží spravedlnosti. Jedině tedy pro Krista, který trpěl a byl vzkříšen, jest Bůh milostiv našim hříchům

⁴⁾ Viz pozn. 1) k čl. 8.

^{e)} Conc. Trident. sess. XIV, 8. Denzinger, Enchiridion, č. 904.

Helvetské vyznání.

a nepřičítá nám jich, přičítá nám však spravedlnost Kristovu místo naší (2 Kor. 5, 19—21; Řím. 4, 25), takže již nejen že jsme očištěni a obmyti od hříchů či svatí, ale též obdarováni spravedlností Kristovou a tak zproštěni hříchů, smrti a odsudku, konečně pak spravedliví a dědicové života věčného. Výstižně tedy řečeno: jedině Bůh nás ospravedlňuje a toliko pro Krista ospravedlňuje, tím, že nám nepřičítá hříchů, ale přičítá nám jeho spravedlnost.

3. (Jsme ospravedlňováni pouhou vírou.) Poněvadž však nepřijímáme toto ospravedlnění skrze nějaké skutky, ale skrze víru v Boží milosrdenství a v Krista, učíme a věříme tedy s Apoštolem, že hříšný člověk je ospravedlňován pouhou vírou v Krista, nikoli zákonem či nějakými skutky. Vždyť Apoštol praví: *Za to máme, že člověk bývá spravedliv učiněn věrou beze skutků zákona* (Řím. 3, 28). Nebo: *Byl-li Abraham ze skutků spravedliv učiněn, má se čím chlubit, ale ne u Boha. Nebo co praví Písmo? Uvěřil Abraham Bohu, i počteno jemu za spravedlnost. Tomu pak, kdo nečiní skutků, ale věří v toho, který spravedlivého činí bezbožníka, bývá počtena víra jeho za spravedlnost* (Řím. 4, 2—5; 1 Mojž. 15, 6). A dále praví: *Milostí spasení jste skrze víru, a to ne sami ze sebe, dar jest to Boží; ne ze skutků, aby se někdo nechlubil*, atd. (Efez. 2, 8—9). Poněvadž tedy víra přijímá Krista co naši spravedlnost a přikládá všechno Boží milosti v Kristu, jest víře přikládáno ospravedlnění zcela pro Krista a nikoli proto, že je to naše dílo. Je totiž darem Božím.

4. (Krista přijímáme vírou.) Že však přijímáme Krista vírou, ukazuje Pán obšrně u Jana v 6. kap., v níž praví „jistí“ místo „věřiti“ a „věřiti“ místo „jistí“. Neboť jako přijímáme pokrm jedením, tak se účastňujeme Krista věřením. (Ospravedlnění se nepřipisuje zčásti Kristu či víře, zčásti nám.) A tak nerozdělujeme dobrodiní ospravedlnění, část milosti Boží či Kristu, část pak nám nebo naší lásce či skutkům nebo naší zásluze, ale zcela je připisujeme milosti Boží v Kristu skrze víru. Vždyť by se ani nemohly Bohu líbiti naše láska a skutky, kdyby je prokazovali nespravedliví; proto je třeba, abychom byli spravedliví dříve, než milujeme či konáme spravedlivé skutky. Spravedliví jsme vpravdě činění, jak jsme řekli, vírou v Krista, čirou milostí Boží, který nám nepřičítá hříchy, ale spravedlnost Kristovu, a tak nám přičítá víru v Krista k spravedlnosti. K tomu Apoštol odvozuje lásku velmi zřetelně z víry, praví-li: *Konec přikázání jest láska z čistého srdce, a ze svědomí dobrého a z víry nepředstírané* (1 Tim. 1, 5).

5. (Jakub srovnáván s Pavlem.) I nemluvíme při výkladu o těchto věcech o víře předstírané, prázdné a nečinné nebo mrtvé,

nýbrž o víře živé a obživující, jež jest a jmenuje se živá pro Krista, který jest život a obživuje a kterého ona uchvacuje, a jako živá se ohlašuje živými skutky. S tímto naším učením není tedy nijak v rozporu Jakub, který mluví o prázdné a mrtvé víře, jíž se někteří chlubili, aniž však měli Krista žijícího v nich vírou (Jakub 2, 14—26). Řekl rovněž, že skutky ospravedlňují, a v tom neodporoval apoštolu <Pavlovi> (jinak by byl hoden zavržení), nýbrž ukázal, že Abraham osvědčil svou živou a ospravedlňující víru svými skutky. A to činí všichni zbožní, kteří však přece důvěřují jedině Kristu, nikoli nějakým vlastním skutkům. Neboť zase pravil Apoštol: *Živ jsem pak již ne já, ale živ jest ve mně Kristus. Že pak nyní živ jsem v těle, u víře Syna Božího živ jsem, kterýž mne zamiloval, a vydal sebe samého za mne. Nepohrdám <to> milostí Boží. Nebo jestliže jest ze Zákona spravedlnost, tedy Kristus nadarmo umřel*, atd. (Galat. 2, 20—21).

XVI. O VÍŘE A O DOBRÝCH SKUTCÍCH, O ODPLATĚ ZA NĚ A O ZÁSLUZE ČLOVĚKA.

1. (Co jest víra?) Křesťanská víra zajisté není mínění, ani lidské přesvědčení, nýbrž nejpevnější důvěra a zřetelné i pevné srdečné přisvědčení, a k tomu naprosto jisté uchopení pravdy Boží, předložena v Písmech a v Apoštolském vyznání, a tak i uchopení samého Boha, svrchovaného to dobra, a zvláště Božího zaslíbení, i Krista, jenž jest vrchol všech zaslíbení.

2. (Véra dar Boží.) Tato víra pak jest čirý dar Boží, jež daruje jediný Bůh ze své milosti svým vyvoleným podle míry a kdy, komu i kolik sám chce, a to Duchem svatým prostřednictvím kázání evangelia a dověrné modlitby. (Vzrůst víry.) Víra má také svůj vzrůst; kdyby také ten nebyl darován Bohem, nebyli by pravili apoštolé: *Pane, přispoř nám víry* (Luk. 17, 5).

3. Toto vše, co jsme doposud řekli o víře, před námi tak učili apoštolé. Neboť Pavel dí: *Véra pak jest nadějných věcí hypostasis* čili pevná podstata, a *neviditelných elenchos*, to jest zřetelné a jisté pochopení věci (Žid. 11, 1). A opět praví: *Kolikkoli jest zaslíbení Božích, skrze Krista jsou: Ano a skrze něho také: Amen* (2 Kor. 1, 20). Filipským píše, že jim bylo <darem> dáno, aby věřili v Krista (1, 29). Dále: *Bůh udělil každému míru víry* (Řím. 12, 3). A zase praví: *Ne všech jest víra, a: Nejsou všickni poslušni evangelia* (2 Tess. 3, 2; Řím. 10, 16). Avšak i Lukáš

svědčí: *A uvěřili všickni, což jich koli bylo <před>žřizeno k životu* (Skut. 13, 48). Proto pak nazývá <Apoštol> víru *vírou vyvolených Božích* (Tit. 1, 1). A znovu praví: *Víra jest ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Boží* (Řím. 10, 17). Jinde často přikazuje modliti se o víru.

4. (Víra účinná a dělající.) Tentýž apoštol nazývá víru *účinnou a skrze lásku dělající* (Gal. 5, 6). Ona též upokojuje svědomí a otvírá svobodný přístup k Bohu, abychom se k němu přibližovali s důvěrou a obdrželi od něho, co jest užitečné a nutné. Ta nás také udržuje v službě, jíž jsme povinni Bohu a bližnímu, v protivenstvích upevňuje trpělivost, utváří a působí pravé vyznání, a abych řekl jedním slovem vše, plodí dobré ovoce a dobré skutky všeho druhu.

5. (O dobrých skutcích.) Učíme totiž, že se dobré skutky opravdu rodí z živé víry Duchem svatým a že je věřící konají podle vůle a pravidla Božího slova. Neboť apoštol Petr praví: *Všecku snažnost vynaložice, přičiňujte k víře své ctnost, a k ctnosti umění, k umění pak zdrželivost*, atd. (2 Petr 1, 5, 6). Však jsme prve řekli,¹⁾ že zákon Boží, který jest Bcží vůlí, nám předpisuje pravidlo dobrých skutků. A Apoštol říká: *To jest <zapříté> vůle Boží, posvěcení vaše, abyste se zdržovali od smilstva, a aby nikdo neutiskoval ani neoklamával v jednání bratra svého* (1 Tess. 4, 3, 6). (Lidsky zvolené skutky.) Vždyť Bůh přece neschvaluje skutky a bohoslužby naším rozhodnutím zvolené, jež Pavel nazývá (Kol. 2, 23) *ethelothréskeias <libovolnou nábožností>*. O nich i Pán praví v Evangelii: *Nadarmo mne ctí, učíte učení přikázání lidských* (Mat. 15, 9). Takové skutky tedy zavrhneme; schvalujeme a vyžadujeme ty, které jsou z vůle a z rozkazu Božího.

6. (Cíl dobrých skutků.) Nemáme je konati, abychom si jimi zasloužili život věčný, neboť *dar Boží jest život věčný*, jak praví Apoštol <Řím. 6, 23>, ani abychom se jimi honosili, neboť to zavrhl Pán u Matouše 6, ani pro zisk, jež také zavrhl u Matouše 23; ale máme je konati k slávě Boží, k ozdobe svého povolání, k prokazování vděčnosti Bohu a k užítku bližního. Vždyť opět praví náš Pán v Evangelii: *Tak svět světle vaše před lidmi, ať vidí skutky vaše dobré, a slaví Otce vašeho, který jest v nebesích* (Mat. 5, 16). I apoštol Pavel <žádá>: *Chodte tak, jak hodné jest na to povolání, kterým povolání jste* (Efez. 4, 1). Též praví: *Všecko, cokoli činíte v slovu neb v skutku, všecko činite ve jménu <Pána> Ježíše, díky činíce Bohu a Otcí skrze něho* (Kol. 3, 17). Dále: *Nehleďte jeden každý <jen> svých věcí, ale každý <také> toho, co jest jiných* (Filip. 2, 4).

¹⁾ Na poč. čl. 12.

A: *Nechat se také učí i naši hleděti si dobrých skutků, kde jsou toho potřeby, aby nebyli bez ovoce* (Tit. 3, 14).

7. (Dobré skutky se nezavrhují.) I když tedy učíme s Apoštolem, že člověk jest ospravedlňován zdarma vírou v Krista a ne nějakými dobrými skutky <Ef. 2, 8; Řím. 3, 28>, proto přece dobrých skutků nezlehčujeme ani neodsuzujeme. Zvláště víme-li, že člověk nebyl stvořen ani znovuzrozen vírou proto, aby lenošil, nýbrž spíše, aby bez přestání činil, co jest dobré a užitečné. Vždyť Pán praví v Evangelii: *Strom dobrý ovoce dobré nese* (Mat. 12, 33). A opět: *Kdo zůstává ve mně, ten nese ovoce mnohé* (Jan 15, 5). Konečně Apoštol říká: *Jsmo Boží dílo, jsouce stvořeni v Kristu Ježíši k skutkům dobrým, které Bůh připravil, abychom v nich chodili* (Efez. 2, 10). A zase: *Který dal sebe samého za nás, aby nás vykoupil od všelíké nepravosti, a očistil sobě <samému> lid zvláštní, horlivě následovný dobrých skutků* (Tit. 2, 14). A tak odsuzujeme všechny kdo pohrdají dobrými skutky a žvaní, že není třeba starati se o ně a že jsou neužitečné.

8. (Nejsme spaseni dobrými skutky.) Ovšem nemáme za to, jak už bylo řečeno,²⁾ že jsme dobrými skutky spaseni a že jsou k spáse tak nutné, že bez nich nikdo nikdy nebyl spasen. Neboť jsme spaseni milostí a dobrodiním samojediného Krista. Skutky jsou nutným plodem víry. Spása však se jim přisuzuje neprávem; připisuje se naopak naprostým právem milosti. Jest přece velmi dobře znám výrok Apoštolův: *Jestliže skrze milost, tedy ne ze skutků, sice jinak milost již není milost. Pakliže ze skutků, již ne z milosti, sice jinak skutek již není skutek* (Řím. 11, 6).

9. (Dobré skutky se Bohu líbí.) Bohu se však líbí skutky a schvaluje takové, které konáme skrze víru. Neboť pro víru v Krista se Bohu líbí ti, kdo činí dobré skutky, které jsou nadto vykonány skrze Ducha svatého z milosti Boží. Vždyť praví sv. Petr: *V každém národu, kdo se ho bojí, a činí spravedlnost, příjemný jest jemu* (Skut. 10, 35). A Pavel: *Nepřestáváme modliti se za vás, abyste chodili hodně Pánu ke vší jeho líbeznosti, v každém skutku dobrém, ovoce vydávajice* (Kol. 1, 9—10).

10. (Učíme pravým, ne falešným a filosofickým ctnostem.) Horlivě tedy učíme pravým, ne falešným či filosofickým ctnostem, vpravdě dobrým skutkům a pravým povinnostem křesťanovým, a vštepujeme je všem tak bedlivě a důrazně, jak jen dovedeme. Přitom haníme

²⁾ V čl. 15.

zahálčivost a pokrytectví všech těch, kdo chválí a vyznávají evangelium ústy, ale tupí je hanebným životem a s tím pobízením, potěšováním i káráním předkládáme, mluvíme-li o těchto věcech, strašné Boží hrozby, a konečně hojná Boží zaslíbení i štědré odměny.

11. (Bůh uděluje mzdu našim skutkům.) Vždyť učíme, že Bůh dává hojnou mzdu dobře činícím podle prorockého povědění: *Zdrž hlas svůj od pláče, nebo budeš mít mzdu za práci svou* (Jerem. 31, 16; Iz. 4).³⁾ Též v Evangelii pravil Pán: *Radujte se a veselte se, nebo odplata vaše hojná jest v nebesích* (Mat. 5, 12). *A kdokoli by dal jednomu z mých maličkých <toliko> číši vody studené, zajisté pravím vám, neztratí odplaty své* (Mat. 10, 42). Tuto odplatu však, kterou dává Pán, nepříkládáme zásluze člověka, jenž ji přijímá, nýbrž dobrotnosti či štědrosti a pravdivosti Boha, jenž ji zaslubuje i dává a který slíbil, že dá odplatu svým věrným ctitelům přesto, že nikomu není nic dlužen; ano sám jim dává i <možnost> aby ho ctili. K tomu jest ve skutech i svatých lidí mnoho Boha nehodného a velmi mnoho nedokonalého; poněvadž však Bůh přijal⁴⁾ činitele skutků na milost a objímá je pro Krista <svou láskou>, dává jim zaslíbenou odplatu. Jinak se totiž *naše spravedlnosti* přirovnávají k *rouchu <ženy> nečisté* (Iz. 64, 6). A i Pán praví v Evangelii: *Když učiníte všechno, co vám je přikázáno, rcete: Služebníci neužiteční jsme. Co jsme povinni byli učiniti, učinili jsme* (Luk. 17, 10).

12. (Není lidských zásluh.) Ačkoli tedy učíme, že Bůh dává odplatu našim dobrým činům, přece současně učíme s Augustinem,^{a)} že Bůh v nás nekorunuje naše zásluhy, nýbrž své dary. Ať proto přijímáme jakoukoli odměnu, pravíme, že je také milostí, a věru více milostí než odměnou, poněvadž co dobrého činíme, činíme spíše z Boha nežli ze sebe samých, a protože Pavel praví: *Co máš, co bys nevezal? A když jsi vzal, proč se chlubiš, jako bys nevezal?* (1 Kor. 4, 7). A tak vše shrnul blahoslavený mučedník Cyprian: „Ničím nám nelze se chlubit, ježto nic není naše.“^{b)} Zavrhuje tedy ty, kdo lidské zásluhy hájí tak, že vyprazdňují milost Boží.

^{a)} Augustinus. De gratia et libero arbitrio VI., 9. 15. MSL 44, 890. Srov smyslem s AV 20, 5.

^{b)} Cyprianus, Testimonia ad Quirinium 3, 4 CSEL III 1, 116.

³⁾ Tak v textech. Jde však snad o Iz. 40 (v. 10).

⁴⁾ Většina vydání: přijímá.

XVII. O OBECNÉ¹⁾ A SVATÉ CÍRKVI BOŽÍ A O JEDINÉ HLAVĚ CÍRKVE.

1. (Vždy byla církev a vždy bude.) Poněvadž však Bůh od počátku chtěl, aby lidé byli spaseni a přišli k poznání pravdy <1 Tim. 2, 4>, vždy zajisté musila, nyní musí a až do skonání světa bude musit býti^{a)} církev, (Co jest církev?) to jest shromáždění věřících, vyvolané či sebrané ze světa, obecnství to všech svatých, totiž těch, kteří skrze Slovo a Ducha svatého pravdivě poznávají a řádně ctí pravého Boha ve Spasiteli Kristu, a kteří posléze mají vírou podíl na všech dobrodiních, jež Kristus zdarma poskytl. (Občané jedné obce.) Všichni takoví jsou občané jedné obce, žijící pod týmž Pánem, pod týmž zákony, v téže účastnosti všech dobrodiní. Tak totiž je nazval Apoštol (Efez. 2, 19): *spoluobčany svatých a domácími Božími; svatými* jmenuje na zemi věřící, posvěcené krví Syna Božího (1 Kor. 6, 11). Jich zajisté týká se článek <Apoštolského> vyznání: *Věřím svatou církev obecnou, svatých obcování.*

2. (Jest toliko jedna církev všech dob.) Poněvadž pak jest vždy pouze jeden Bůh, jeden Prostředník mezi Bohem a lidmi Ježíš Mesiáš <1 Tim. 2, 5>, též jeden Pastýř veškerého stádece, jedna Hlava toho těla, posléze jeden Duch, jedna spása, jedna víra, jedna závěť či smlouva, vyplývá z toho nutně, že jest toliko jedna církev; (Církev obecná) nazýváme ji obecnou proto, že jest pro všechny a rozkládá se po všech částech světa a rozpíná se do všech dob, nijak neuzavřena místy ani dobami. Zavrhuje tedy donatovce, kteří těsnali církev do kterýchsi koutů Afriky. Ani nedáváme za pravdu římskému kléru, který vychvaluje skoro jen římskou církev jako obecnou.

3. (Části či druhy církve.) Církev pak se rozčleňuje na různé části či druhy, ne že by byla rozdělena či rozervána sama v sobě, nýbrž spíše rozlišena pro různost údů, kteří jsou v ní. (Církev bojující a triumfující.) Jedni tvoří církev v boji postavenou, druzí triumfující²⁾. První dosud stojí v boji na zemi a zápasí s tělem, se světem a s kní-

^{a)} Srov. AV čl. 7.

¹⁾ Doslova: katolické. Ecclesia catholica znamená církev obecnou. Reformační bohoslovci neoponechávali toto jméno církvi římské. Srov. konec 2. odstavce.

²⁾ Bojující, lat. militans, t. j. konající vojenskou službu. Staročeské termíny pro obojí část církve byly rytěrující a svítězilá. Srov. Brat. katechismus z r. 1615 ot. 126—128.

žetem tohoto světa, totiž s ďáblem, s hříchem i se smrtí. Druhá však, jsouc již z vojenské povinnosti propuštěna, triumfuje v nebi nade všemi těmito přemoženými <nepřáteli> a plesá před Pánem. Nicméně obě mají vespolek obecenství či společenství.

4. (Částečná.) Církev na zemi v boji postavená měla vždycky velmi četné částečné církve, které však všechny směřují k jednotě církve obecné. Ta pak byla ustavena jinak před Zákonem za patriarchů, jinak skrze Zákon za Mojžíše, jinak Kristem skrze evangelium. (Dvojí lid.) Zpravidla se počítá dvojí lid, totiž Izraelský a pohanský, neboli těch, kteří jsou spojeni v církev ze Židů a z pohanů; též se počítají dvě smlouvy, stará a nová. (Tatáž církev starého i nového lidu.) Avšak všichni tito národové měli a mají jednu společnost, jednu spásu v jednom Mesiáši, v němž jsou všichni svázáni jako údy jednoho těla pod jednu hlavu <Ef. 4, 15n>, v téže víře a společně též přijímající z téhož duchovního pokrmu a nápoje <1 Kor. 10, 3n>. Uznáváme však, že tu byly různé doby a různá znamení zaslíbeného a <potom> daného Mesiáše, a když byly zrušeny obřadnosti, svítí nám světlo jasnější, jsou nám dávány dary hojnější a svobodu máme plnější.

5. (Církev je dům Boha živého.) Tato církev Boží svatá se nazývá dům Boha živého <1 Tim. 3, 15>, vzdělaný z živých a duchovních kamenů a vystavěný na nepohyblivé skále, na základě, mimo nějž nemůže být položen jiný <1 Petr 2, 5; Ef. 2, 20—22; 1 Kor. 3, 11>; proto se nazývá také sloup a základ pravdy <1 Tim. 3, 15>. (Církev nebloudí.) Nebloudí, dokud spočívá na skále Kristu a na základě prockého i apoštolského <Ef. 2, 20>. Není pak divu, že bloudí, kdykoliv opustí toho, který jediný jest pravda. (Církev jest nevěsta a panna.) Církev jest také jmenována panna a nevěsta Kristova a to jediná a milovaná. Apoštol praví: *Zasnoubil jsem vás jednomu muži, abyste byli čistou pannou Kristu* (2 Kor. 11, 2). (Církev jest stádecko ovcí.) Nazývá se též stádecko ovcí pod jedním Pastýřem Kristem, a to u Ezechiele v kap. 34. a u Jana v kap. 10. (Církev je tělo.) Rovněž se jmenuje tělo Kristovo <1 Kor. 12; Ef. 1, 23; Kol. 1, 18. 24>, poněvadž věřící jsou živí údové Kristovi pod hlavou Kristem.

6. (Jedině Kristus hlava církve.) Hlava jest část, která má v těle výsostné postavení, z níž tělo čerpá život, jejímž duchem je ve všem řízeno a z níž má svůj vzmach i vzrůst. Tělo má také jen jednu hlavu a ta jest s tělem v souladu. Církev tedy nemůže mít jinou hlavu než Krista. Neboť jako jest církev tělo duchovní, tak musí mít hlavu, která s ní je v souladu, ovšemže duchovní. A nemůže být řízena jiným

duchem než Kristovým. I Pavel praví: *On jest hlava těla církve, který jest počátek a prvorozený z mrtvých, aby tak on ve všem prvotnost držel* (Kol. 1, 18). A jinde: *Kristus jest hlava církve a on jest spasitel těla* (Efez. 5, 23). A opět: *On jest hlava církve, která jest jeho tělo a plnost všechno ve všech naplňujícího* (Efez. 1, 22—23). Praví také: *Rostme v toho všelijak, který jest hlavou, totiž v Krista, z kterého všechno tělo příslušně spojené <a svázané> vzrůst běře* (Efez. 4, 15—16).

7. Neschvaluje tedy učení římského kněžstva, které činí svého římského velekněze všeobecným pastýřem a nejvyšší hlavou církve obecné, na zemi v boji postavené, a tak pravým náměstkem Kristovým, který prý má v církvi, jak říkají, plnost moci a nejvyšší panství.^{b)} (Kristus jediný Pastýř církve.) Učíme totiž, že Kristus jest Pán a že zůstává jediným všeobecným Pastýřem, též nejvyšším veleknězem před Bohem Otcem, v církvi pak že sám zastává všechny úřady velekněžský nebo pastýřský až do skonání světa (Náměstek) a že proto nepotřebuje vůbec náměstka, který <přece vždy> zastupuje někoho nepřítomného. Kristus však jest církvi přítomen <Mat. 28, 20> a jest hlava obživující. (Žádné prvenství v církvi.) On velmi přísně zakázal svým apoštolům a jejich nástupcům prvenství a panství v církvi <Mat. 20, 25—27; 23, 8—11>. Kdo by tedy neviděl, že všichni, kteříkoli se s odporem vzpírají této jasné pravdě a zavádějí do církve Kristovy odlišnou správu, mají být spíše připočtení k těm, o nichž předpovídají apoštolé Kristovi, Petr v 2 Petr 2, In a Pavel v Skut. 20, 29n, 2 Kor. 11, 2 Tes. 2 a též na jiných místech?

8. (Žádná ataxia v církvi.) Jestliže jsme však odmítli hlavu římskou, neuvádíme do církve Kristovy žádnou ataxian³⁾ či rozvrat, poněvadž učíme, že nám stačí správa církve, odevzdaná apoštolu, k udržení církve v slušném řádu. Ona totiž nebyla nezřízená či nespořádaná z počátku, když neměla takovou římskou hlavu, která prý dnes zachovává církev v řádu. Vždyť římská hlava zachovává své tyranství i porušení, zavedené do církve, a při tom maří, napadá a ze všech svých sil vyhlazuje oprávněnou reformaci církve.

9. (Boje a nesváry v církvi.) Namítá se nám, že v našich církvích jsou různé boje a nesváry od té doby, co se oddělily od církve římské, a že tudíž <naše> církve nejsou pravé. Jako by však v římské církvi nebyly bývaly nikdy žádné sekty, žádné nesváry ani boje, a to

^{b)} Srov. Concilium Lugdunense II, Professio fidei M. Palaeologi. Denzinger, Enchiridion symbolorum č. 466.

³⁾ Řecký výraz: nedostatek řádu, nepořádek.

o náboženství, ne tak ve školách jako na kazatelkách, mezi lidem. Vskutku uznáváme, že Apoštol pravil: *Bůh není původ nepořádku, ale pokoje* (1 Kor. 14, 33). A: *Poněvadž jest mezi vámi <nenávisť>, svárové a různice, zdali nejste <ještě> tělesní?* (1 Kor. 3, 3). Přece však nelze popřít, že Bůh byl v církvi apoštolské a že církev apoštolská byla církev pravá; a přece v ní byly různice a sváry. Vždyť apoštola Petra kárá apoštol Pavel, od něhož zase se odlučuje Barnabáš (Gal. 2, 11—14). Těžký boj vypukne v církvi antiochijské mezi těmi, kdo kázali jednoho Krista, jak připomíná Lukáš ve Skutcích apoštolských kap. 15. Vždycky byly v církvi těžké boje a nejslavnější učitelé církve se různili mezi sebou ve věcech nikoli bezvýznamných; a přece při těchto zápasech nepřestávala být církev tím, čím byla. Tak se totiž Bohu líbí užívati církevních sporů k slávě svého jména, potom i k osvětlení své pravdy, a *aby byli zjeveni ti, kteří se <ve své zbožnosti> osvědčili* (1 Kor. 11, 19).

10. (O znacích či znameních pravé církve.) Ostatně jako neuznáváme jiné hlavy církve než Krista, tak neuznáváme za pravou kteroukoli církev, která se chlubně za pravou vydává. Ale učíme, že pravá církev jest ta, v níž lze nalézt znamení či známky pravé církve, především zajisté řádné a neporušené kázání slova Božího, jak nám jest podáno v knihách Proroků a Apoštolů, kteří všichni uvádějí ke Kristu, jenž pravil v Evangelii: *Ovce mé hlas můj slyší, a já je znám, a následují mne. A já život věčný dávám jim. Cizího pak nenásledují, ale utíkají od něho, nebo neznají hlasu cizích* (Jan 10, 27—28. 5). A kteří takoví jsou v církvi, ti mají jednu víru, jednoho ducha, a proto vzývají jen jednoho Boha, jeho jediného ctí v duchu a v pravdě, pouze jeho milují z celého srdce a ze všech sil, samojediného jej vzývají skrze Krista, jediného Prostředníka a Příměluce; a mimo Krista a mimo víru v něho nehledají žádné spravedlnosti a života, poněvadž uznávají za hlavu i základ církve pouze Krista a na něm vzdělání denně se napravují pokáním, trpělivě nesou sobě uložený kříž, ale jsou také svázáni se všemi údy Kristovými láskou neošemetnou, prokazují, že jsou učedníci Kristovi, setrávajíce ve svazku pokoje a svaté jednoty. Zároveň berou účast na svátostech, ustanovených Kristem a odevzdaných apoštoly a neužívají jich jinak, než jak je přijali od Pána. Jest totiž známo všem slovo Apoštolovo: *Já zajisté přijal jsem od Pána, což jsem vám i vydal* (1 Kor. 11, 23). Proto odsuzujeme jakožto odcizené pravé církvi Kristově ty církve, které nejsou takové, jaké mají být podle toho, co jsme slyšeli, ať se při tom jakkoli honosí posloupností biskupů, jednotou a starobylostí. Přece nám zajisté příkazují apoštolé, abychom se vyhýbali modlářství i Babylonu a ne-

účastňovali se ho, nechceme-li být i účastníky ran Božích (1 Kor. 10, 14; 1 Jan 5, 21; Zjev. 18, 4; 2 Kor. 6, 14—17).

11. (Mimo církev Boží není spásy.) Obecenství s pravou církvi Kristovou si však vážíme tolik, že nepokládáme za možné, aby žili před Bohem ti, kdo neobecují s pravou církvi Boží, nýbrž oddělují se od ní. Neboť jako nebylo spásy mimo koráb Noemův, když hynul svět v potopě⁴⁾; tak věříme, že není jisté spásy mimo Krista, který se podává vyvoleným v církvi k požívání; a proto učíme, že se nesmějí oddělovati od pravé církve Kristovy ti, kdo chtějí žítí.

12. (Církev není vázána na znamení.) Uvedenými znameními však neuzavíráme církev do tak úzkých mezí, že by podle našeho učení byli mimo ni všichni takoví, kdo neberou účast na svátostech, nikoli ovšem ze své vůle nebo z pohrdání, nýbrž že se jich spíše zdržují či jich postrádají proti své vůli, donuceni nevyhnutelnou nutností; nebo takoví, v nichž někdy víra ochabuje, avšak nezhasíná docela ani naprosto neustává; či takoví, u nichž lze shledati mdloby, chyby a omyly⁵⁾.^{c)} Víme totiž, že Bůh měl v světě několik přátel mimo obec izraelskou. Víme, co se přihodilo lidu Božímu v zajetí babylonském, v němž postrádali svých obětí po sedmdesát let. Víme, co se stalo sv. Petru zapěrači (Mat. 26, 69—75) a co se stává denně chybujícím a křehkým vyvoleným synům⁶⁾ Božím. Kromě toho víme, jaké byly v dobách apoštolských církve Galatských a Korintských, v nichž žaluje Apoštol na mnohé těžké zločiny, a přece je prohlašuje za svaté církve Kristovy.

13. (Někdy církev vypadá jako vyhlazená.) Ba stane se někdy, že spravedlivým soudem dovolí Bůh, aby pravda jeho Slova, víra obecná a zřízená služba Boží byly tak zatemněny a rozvráceny, že se církev zdá skoro vyhlazená a jakoby jí vůbec již nebylo^{c)}; vidíme, že se tak stalo za časů Eliášových i jindy (1 Král. 19, 18). Přesto však má Bůh v tomto světě a v takovýchto temnotách své pravé ctitele a to ne málo, ale sedm tisíc, ba více jich (Zjev. 7, 3—10). Neboť i Apoštol volá: *Pevný základ Boží stojí, maje znamení toto: Zná Pán ty, kteříž jsou jeho*, atd. (2 Tim. 2, 19). I může býti církev nazývána neviditelnou, ne že by byli neviditelní lidé, z nichž jest složena, nýbrž že často uniká lidskému postřehu, poněvadž jest ukryta našim očím, známa však samému Bohu.

⁴⁾ V rukopise: pro svět hynoucí v potopě.

⁵⁾ Ve většině vydání: chyby a omyly z mdloby.

⁶⁾ V tišt. vydáních se čte místo: „synům“ „věřícím“.

^{c)} Srov. Bratrský katechismus z r. 1615 ot. 128.

14. (Ne všichni jsou z církve, kdo jsou v církvi.) Naopak nejsou svatí a nejsou živí a praví údové církve všichni, kdo se do ní počítají. Je totiž mnoho pokrytců, kteří veřejně vyslechnou slovo Boží a zjevně přijímají svátosti, a zdá se, že též vzývají Boha pouze skrze Krista, že vyznávají Krista jako svou jedinou spravedlnost, též že ctí Boha a činí povinnosti lásky, a v protivenství zdánlivě na čas vytrvají s trpělivostí; ale uvnitř jsou bez pravého duchovního osvětlení, bez víry, bez přimosti ducha a konečně vytrvalosti. A konečně bývá zpravidla odhaleno, jací vlastně jsou. Právě apoštol Jan: *Z nás vyšli, ale nebyli z nás. Neboť kdyby byli bývali z nás, byli by zůstali s námi* (1 Jan 2, 19). A přece, dokud předstírají pobožnost, jsou počítáni do církve, i když nejsou z církve. Podobně jako zrádci ve státě, dokud nejsou odhaleni, jsou také počítáni mezi občany, a jako jilek či koukol a pleva jsou v pšenici, nebo otoky a nádory na zdravém těle, ačkoli jsou vskutku spíše chorobami a znetvořeními těla než pravými údy. Proto se církev právem přirovnává k vrši, která zabírá ryby všeho druhu, a k poli, na němž se vyskytuje koukol i pšenice (Mat. 13, 47—50. 24—30). (Nesudme nerozvázně a předčasně.) I je třeba dáti co nejvíce pozor, abychom nesoudili předčasně a nepokoušeli se vylučovat a zavrhnout nebo vypuzovat ty, které Bůh nechce nechat vyloučit a zavrhnout, nebo které nemůžeme odloučiti bez újmy církve. Naproti tomu jest třeba bdíti, aby bezbožní, rozmáhající se při tvrdém spaní pobožných, neškodili církvi.

15. (Jednota církve není ve vnějších řádech.) Dále učíme, že se má bedlivě hleděti k tomu, v čem jest nejpředněji složena pravda a jednota církve, abychom nerozvázně nevzbuzovali a nepěstovali v církvi roztržky. Pravda a jednota církve totiž nezáleží ve vnějších obřadech a posvátných řádech, ale spíše v pravdě a v jednotě víry obecné. Víra obecná nám není podána lidskými zákony, ale Písmem božským, jehož souhrnnou zkratkou jest Apoštolské vyznání víry. Proto čteme, že u starých byla rozmanitá rozličnost řádů; byla však svobodná a nikdo se nikdy nedomníval, že jí jest jednota církevní rozrušována. Říkáme tedy, že v člancích víry, v pravém a svorném kázání evangelia Kristova a v řádech, které Pán výslovně podal, trvá pravá svornost církve; přitom klademe veliký důraz na výrok Apoštolův: *Proto kteříkoli jsme dokonali, to smýšlejme. A pakli v čem jinak smýšlíte, i to vám Bůh zjeví. Ale k čemu jsme <jíž> přišli, v tom při jednotejném zůstávejme pravidle, a jednotejně smýšlejme* (Filip. 3, 15—16).^{d)}

^{d)} Srov. AV 7, 2; 26, 11, ale i v HV ještě čl. 27, 2.

XVIII. O SLUŽEBNÍCÍCH CÍRKVE A O JEJICH ZŘIZOVÁNÍ I POVINNOSTECH.

1. (K ustavení církve používá Bůh služebníků.) K shromažďování či ustavování církve i k její správě a k jejímu zachování Bůh vždycky používal služebníků; užívá jich dosud a bude jich užívat i nadále, dokud bude církev na zemi. Původ, zřízení a úřad služebníků jest tedy velmi staré zřízení a od samého Boha, nikoli nové nebo lidské. (Ustavení a původ služebníků.) Bůh by si ovšem mohl shromažďovati z lidí církev bezprostředně svou mocí, chtěl však raději jednati s lidmi skrze služebnost¹⁾ vykonávanou lidmi. Je proto třeba hleděti na služebníky ne jako by jimi byli toliko sami ze sebe, ale jako na služebníky Boží, neboť skrze ně působí Bůh spásu lidí.

2. (Služebností se nemá pohrdati.) I napomínáme, že jest nutno dbáti, abychom to, co se týká našeho obrácení a vyučování, nepřipisovali tajné působnosti Ducha svatého tak, že bychom úřad¹⁾ církevní vyprazdňovali. Vždyť se sluší, abychom byli vždy pamětlivi slov Apoštolových: *Kterak uvěří tomu, o němž neslyšeli? A kterak uslyší bez kazatele? Tedy víra ze slyšení, slyšení pak skrze slovo Boží* (Řím. 10, 14. 17). A <pamatujme i na to,> co řekl Pán v Evangelii: *Amen, amen pravím vám: Kdo přijímá toho, koho bych já poslal, mne přijímá; a kdo mne přijímá, přijímá toho, který mne poslal* (Jan 13, 20); i na to, co připomněl a řekl muž makedonský, když se zjevil ve vidění Pavlovi, působícímu v Asii: *Přijď do Makedonie, pomoz nám* (Skut. 16, 9). Jinde pak pravil tentýž apoštol: *Boží jsme <zajisté> pomocníci, Boží role, <Boží> vzdělání jste* (1 Kor. 3, 9). Naproti tomu jest však nutno též dbáti, abychom služebníkům a <jejich> úřadu¹⁾ nepřikládali příliš veliký význam, pamatujíce i při tom na slova Pána, jenž praví v Evangelii: *Žádný nemůže přijíti ke mně, jediné leč Otec můj přitřhl by jej* (Jan 6, 44); i na slova Apoštolova: *Kdo tedy jest Pavel, kdo Apollo, než služebníci, skrze něž jste uvěřili, a jak jednomu každému dal Pán? Já jsem štípil, Apollo zaléval, ale Bůh dal vzrůst. A proto ani ten, kdo štěpuje, jest něco, ani ten, kdo zalévá, ale Bůh, který vzrůst dává* (1 Kor. 3, 5—7). (Bůh pohybuje srdci.) Věrne tedy, že nás Bůh vyučuje svým slovem zevně svými služebníky, uvnitř však pohybuje srdci svých vyvolených k víře Duchem svatým; a tak jest třeba vztahovati slávu celého toho dobrodiní na Boha. O tom však byla řeč i v I. kap. tohoto Výkladu.²⁾

¹⁾ Lat. ministerium, úřad kazatelský, duchovenský. Srov. AV čl. 5.

²⁾ T. j. v I. čl. Helvetského vyznání.

3. (Které a jaké služebníky dal Bůh světu.) Od počátku světa používal tedy Bůh lidi ze všech nejpřednějších ve světě (mnohých prostých sice ve světské moudrosti či filosofii, ale nejvýtečnějších v pravé theologii), totiž patriarchů, s nimiž nezdůvodněl prostřednictvím andělů. Patriarchové totiž byli proroci nebo učitelé svého věku, a Bůh <proto> chtěl, aby byli živi několik věků³⁾, aby byli jakoby otcové a světla světa. Za nimi přišel Mojžíš s proroky velmi věhlasnými po všem světě. (Kristus Učitel.) A co víc, po nich poslal Otec nebeský Syna svého jednorozeného, naprosto dokonalého Učitele světa, v němž jest skryta božská moudrost a do nás uvedena nejsvětějším, nejprostším a ze všech nejdokonalejším učením <Kol. 2, 3>. Neboť on k sobě připojil učedníky, jež učinil apoštoly <Luk. 6, 13>. Ti pak vycházeli do všeho světa a všude kázáním evangelia shromáždili církve, potom však z nařízení Kristova zřídili po všech církvích světa pastýře a učitele <Skut. 14, 23>. Prostřednictvím jejich nástupců učil a spravoval církev až dodnes. Jako tedy dal Bůh starému lidu patriarchy spolu s Mojžíšem a s proroky, tak lidu Nového zákona poslal svého jednorozeného Syna spolu s apoštoly a učiteli církve.

4. (Služebníci Nového zákona.) Služebníci pak nového lidu jsou nazýváni různými jmény: apoštolé, proroci, evangelisté, biskupové, presbyteri <t. j. starší>, pastýři a doktoři <učitelé> (1 Kor. 12, 28; Efez. 4, 11). (Apoštolé.) Apoštolé nesetrvávali na jednom stálém místě, nýbrž shromažďovali po světě různé církve. Jakmile ty byly již ustaveny, přestali působit apoštolé a na jejich místo nastoupili pastýři, každý ve své církvi. (Proroci.) Proroci kdysi byli věšci, předvídalí budoucnost; vykládali však i Písma. Takoví se vyskytují ještě dnes. (Evangelisté.) Evangelisty byli nazýváni spisovatelé evangelického vyprávění, ale i hlasatelé evangelia Kristova, jako i Pavel přikazuje Timotheovi, aby konal dílo evangelisty <2 Tim. 4, 5>. (Biskupové.) Biskupové pak jsou dohlížitelé a strážci církve, kteří rozdělují pokrm a potřeby církvi. (Starší.) Presbyteri jsou starší, jaksi senátoři <stařešinové> a otcové církve, spravující ji zdravou radou. (Pastýři.) Pastýři ostříhají ovčince Páně a opatřují jej nutnými potřebami. (Učitelé.) Učitelé vychovávají a vyučují pravé víře i zbožnosti. Bude tedy dovoleno nazývat nyní služebníky církve biskupy, staršími, pastýři a učiteli.

5. (Řády papeženců.) Postupem dob bylo do církve Boží uvedeno mnohem více názvů pro církevní služebníky. Jedni byli zřízení jako

³⁾ Několik století. Srov. 1 Mojž. 5.

patriarchové, jiní jako arcibiskupové, jiní sufragáni, též metropolitáni, arcipresbyteri i jáhnové, podjáhnové, akoluti, exorcisté, kantori, vrátní a kdovíjáci jiní, jako kardinálové, probošti a převoři, otcové (páteři) nižší a vyšší, řády vyšší a nižší.⁴⁾ Avšak o ty všechny my se nic nestaráme, jaké funkce měli kdysi nebo jaké mají nyní. Nám stačí apoštolské učení o služebnících.

6. (O mniších.) A poněvadž jistě víme, že mniši a mnišské řády či sekty nebyli zřízení ani Kristem ani apoštoly, učíme, že církvi Boží nejsou užiteční, nýbrž naopak zhoubní. Třebaže kdysi bylo možné je trpět (když ještě žili jako samotáři⁵⁾) a opatrovali si pokrm svými rukama a nikomu nebyli na obtíž, ale poslouchali všude pastýřů církvi jako laici), přece dnes všechn svět vidí a cítí, jací jsou. Předstírají kdovíjaké sliby, ale žijí život přímo odporující jejich slibům, takže dokonce i nejlepší z nich zasluhují, aby byli zahrnuti s těmi, o nichž pravil Apoštol: *Slyšíme, že někteří mezi vámi chodí nezpůsobně, nic nedělajíce, ale v neužitečné věci se vydávajíce* (2 Tes. 3, 11). My tedy ve svých církvích takových nemáme a neučíme, že je nutno v církvích Kristových je mít.

7. (Služebníky je nutno povolávat a volit.) Nikdo však si nemá přivlastňovat hodnost úřadu¹⁾ církevního, to jest uchvacovati ji pro sebe pomocí úplatků či nějakými úskoky, nebo z vlastního rozhodnutí. Služebníci církve ať jsou povoláváni a voleni církevní a řádnou volbou, to jest ať jsou nábožně voleni církvi nebo těmi, jež tím církev pověřila, podle náležitého řádu a beze zmatku, rozbrojů i svárlivosti. Avšak ať nejsou voleni lidé jacíkoli, nýbrž způsobilí, náležitého a svatého vzdělání, zbožné výmluvnosti, bezelstně rozvázní, konečně význační umírněným a důstojným životem, jak určuje apoštolský kánon, sestavený Apoštolem v 1 Tim. 3, 2—13 a Tit. 1, 7—9. (Zřízení k úřadu <ordinace>.) A zvolení nechť jsou od starších⁶⁾ zřízení <k úřadu> za veřejných modliteb a se vzkládáním rukou. Odsuzujeme tu všechny, kdo běží z vlastní vůle, ač nebyli zvoleni, posláni ani zřízení (Jerem. 23). Odsuzujeme služebníky nezpůsobilé a nevystrojené dary, jež jsou nutné pastýři. Při tom uznáváme, že ve staré církvi někdy více církvi prospěla

⁴⁾ Patriarchové spravovali na východě církve velké diecese; v západní církvi byl to i titul biskupů některých menších okrsků. Sufragáni jsou pomocní (světící) biskupové. Archipresbytery se miní děkanové. Jáhnové, podjáhnové, akoluti (doslova: průvodci) a exorcisté (doslova: zaklínači, t. j. ďábla) mají nižší svěcení a konají pomocné služby při kněžích.

⁵⁾ Lat. solitarii, poustevníci.

⁶⁾ Lat. seniores. Lze mysliti na starší kazatele (seniory), ale v odst. 4. jsou týmž jménem zvaní presbyteri.

neškodná prostota některých pastýřů než rozmanitá, vybraná a zjemnělá, ale trochu příliš nadutá učenost jiných. Proto nezavrhneme ani dnes ctnou prostotu některých pastýřů, ovšem pokud není zcela bez vědomostí.

8. (Všichni zbožní jsou kněžími.) Kristovi apoštolé nazývají ovšem všechny, kdo věří v Krista, kněžími, nikoli však pro úřad¹⁾, ale že můžeme přinášeti Bohu duchovní oběti, poněvadž jsme všichni věřící byli skrze Krista učiněni králi a kněžími (2 Mojž. 19, 6; 1 Petr 2, 5, 9; Zjev. 1, 6). Velice se tedy od sebe liší kněžství a úřad¹⁾. Kněžství totiž je společné všem křesťanům, jak jsme právě pověděli, úřad¹⁾ však nikoli. Neodstranili jsme však z církve úřad¹⁾ tím, že jsme z církve Kristovy vypudili papežské kněžství.

9. (Kněží a kněžství.) V Novém zákoně aspoň není již Kristovo kněžství takové,⁷⁾ jaké bylo ve starém lidu, které mělo vnější pomazání, posvátná roucha a velmi mnoho obřadů; to byly předobrazy⁸⁾ Krista, který je všechny zrušil, když přišel a naplnil je. Sám pak zůstává jediným Knězem na věky (Žid. <6, 20;> 7); abychom ho v něčem nezkracovali, neudělujeme žádnému ze služebníků název kněz. Náš Pán totiž sám nezřídil v církvi Nového zákona žádných kněží, aby z moci, kterou přijali od sväticeho biskupa, přinášeli denně oběť, totiž samo tělo a samu krv Páně, za živé i mrtvé,⁹⁾ nýbrž aby vyučovali a vysluhovali svätosti.

10. (Jací jsou služebníci Nového zákona.) Vždyť Pavel vykládá prostě a stručně, co máme smýšlet o služebnících Nového zákona či církve křesťanské, a co jim máme přisuzovat: *Tak o nás smýšlej člověk, jako o služebnících <hypéretás> Kristových a šafářích tajemství Božích* (1 Kor. 4, 1). Proto chce Apoštol, abychom o služebnících smýšleli jakožto služebnících. Hypéretás <služebníky> však je Apoštol nazval jakožto veslaře⁹⁾, kteří dávají pozor jediné na kapitána lodi, anebo lidi, kteří nežijí sobě ani své vůli, ale jiným, totiž svým pánům, na jejichž příkazech jsou zcela závislí. Neboť služebníku církve jest přikázáno, aby nehověl své vůli, nýbrž aby celou svou osobou a ve všech svých povinnostech plnil toliko to, co má přikázáno od svého pána. A současně vy-

jadruje Apoštol, kdo jest Pán, že totiž Kristus, jemuž jsou služebníci podrobeni ve všech záležitostech <svého> úřadu¹⁾. (Služebníci jsou šafáři tajemství Božích.) K tomu pro úplnější výklad <o úřadu> připojuje, že služebníci církve jsou správcové či šafáři¹⁰⁾ tajemství Božích. Slovem „tajemství Boží“ pojmenoval pak Pavel na mnoha místech, zvláště Efez. 3, 3, 9, evangelium Kristovo. Starověk¹¹⁾ nazval tajemstvími též svätosti Kristovy. Jsou tedy služebníci církve povoláni k tomu, aby věřícím zvěštovali evangelium Kristovo a vysluhovali svätosti. Jinde totiž v Evangelii čteme o služebníku věrném a opatrném, že ho Pán ustanovil nad čeledí svou, aby jim v čas dával vyměřený pokrm (Luk. 12, 42). Jinde zase v Evangelii odchází člověk do ciziny, opustiv dům, a poroučí v něm svým služebníkům svou moc či majetek a každému práci jeho <Mat. 25, 14—30>.

11. (O moci služebníků církve.) Nyní tedy bude na místě promluvití též o moci a povinnosti služebníků církve. O této moci pojednávali někteří <z nich> až přespriliš a podřídili své moci všechny vrchnosti na zemi a to proti příkazu Páně, který svým <služebníkům> panování zakázal, a naopak co nejvíce jim doporučil pokoru (Luk. 22, 24—26; Mat. 18, 3—4; 20, 25—28). Ve skutečnosti jest ovšem jiná moc sama o sobě a svrchovaná, která se také nazývá moc práva. Tou mocí jest podrobena všechno Kristu, Pánu veškerenstva, jak sám osvědčil a řekl: *Dána jest mi všeliká moc na nebi i na zemi* (Mat. 28, 18). A zase: *Já jsem ten první i poslední a aj, živý jsem na věky věků. A mám klíče pekla i smrti* (Zjev. 1, 11, 18). Jinde ještě: *Který má klíč Davidův, kterýžto otvírá, a žádný nezavírá, a zavírá, žádný pak neotvírá* (Zjev. 3, 7). (Právou moc uchovává Pán sobě.) Tuto moc vyhrazuje Pán sobě a nepřenáší ji na nikoho jiného, aby pak nečinně postával, jako by přihlížel působení služebníků. Vždyť Izaiáš praví: *Vložím klíč domu Davidova na rameno jeho. A opět: Bude knížetství na rameni jeho* (Iz. 22, 22; 9, 6). Neboť neskládá správu na ramena jiných, ale vyhrazuje si svou moc a dosud jí užívá při spravování všeho.

12. (Moc úřední¹²⁾ a služebná.) Jiná potom jest moc úřední¹²⁾ či služebná, omezená tím, kdo užívá plné moci. Ta jest podobnější službě¹⁾

⁷⁾ Jiní čtou: V Kristově Novém zákoně není již takového kněžství.

⁸⁾ Lat. (podle řeckého termínu): typi; výrazy Kralických lze přeložit také „podobensví“ (srov. Žid. 8, 5) nebo „figury“ (srov. Řím. 5, 14 i summam k Žid. 7).

⁹⁾ Conc. Trident. sess. XXIII, 1. 4. Denzinger, Enchiridion symbolorum č. 957 a 960.

¹⁾ Etymologie, které tu Bullinger užívá, není docela jistá.

¹⁰⁾ Lat. dispensatores, rozdělovači, uděleči.

¹¹⁾ T. j. stará církev. Tak často i jindy.

¹²⁾ Lat. potestas officii. Staví se tedy proti sobě 1) „moc sama o sobě a svrchovaná“ čili „moc práva“, o níž byla právě řeč v odst. 11, vyhrazená Kristu, a 2) „moc úřední či služebná (ministerialis)“, svěřená služebníkům, jak o tom bude pojednáno nyní.

než vládě. (Klíče.) Některý pán přece postupuje svému správci moc nad svým domem, takže mu dává i klíče, aby jimi vpouštěl do domu nebo vyváděl z něho, koho chce Pán dáti vpustit či vyvést. Na základě této moci činí služebník z povinnosti¹²⁾, co mu Pán rozkázal činiti; Pán pak uznává za platné, co činí, a chce, aby ten čin jeho služebníka byl hodnocen a uznáván jako jeho. K tomu jistě směřují pověření z Evangelia: *Tobě dám klíče království nebeského. A cokoli bys svázal neb rozvázal na zemi, bude svázáno nebo rozvázáno i na nebi* (Mat. 16, 19). *A: Kterýmkoli odpustili byste hříchy, odpustí se jim; kterýmkoli byste zadrželi, zadrženy budou* (Jan 20, 23). Jestliže však služebník neprovedl vše tak, jak mu bylo pánem poručeno, nýbrž překročil meze pověření, bude pán pokládati jeho čin za neplatný. Proto církevní moc služebníků církve jest úřad¹³⁾, jímž služebníci sice řídí církev Boží, avšak konají v ní vše tak, jak předepsal Pán svým Slovem; a věřící považují to, co bylo vykonáno, jakoby za skutky samého Pána. O klítech pak bylo prve též něco řečeno.¹⁴⁾

13. (Jedna a rovná moc služebníků.) V církvi však jest všem služebníkům dána jediná a rovná moc či úřad¹³⁾. Církve zajisté od počátku spravovali společným dílem biskupové či starší (presbyteri); žádný se nevyvíjel nad druhého, ani si neosobil vyšší moc nebo vládu nad spolubiskupy. Pamětlivi slov Páně: *Kdožkoli by mezi vámi chtěl býti přední, buď služebník váš* (Mat. 20, 27)¹⁵⁾ udržovali se v pokoře a vespolečnými službami¹²⁾ se navzájem podporovali v řízení a zachování církve. (Nutnost udržovat řád.) Při tom pro udržení řádu svolával některý nebo některý určitý služebník shromáždění a v něm předkládal věci k projednávání, sbíral též úsudky jiných a konečně dbal, seč byl, aby nějak nevznikal zmatek. Tak učinil, jak čteme ve Skutcích apoštolských (15, 7), sv. Petr, který proto přece nebyl nadřizen jiným ani nebyl vybaven větší mocí než ostatní. Zcela správně praví mučedník Cyprian o prostotě kněží: „I ostatní apoštolé byli úplně to, co byl Petr, obdaření rovným společenstvím cti i moci; ale začátek pochází od jednoty, aby se ukázalo, že církev jest jedna.“¹⁶⁾

14. (Kdy a jak jest jeden nadřizen druhým.) Docela podobně vypovídá též sv. Jeronym ve výkladu k epištole Pavlově Titovi,

¹³⁾ Lat. *functio*, funkce, konání.

¹⁴⁾ Vyše čl. 14, 5—6.

¹⁵⁾ Tak správně; všecka vydání odkazují omylem na příbuzné místo Luk. 22, 26.

¹⁶⁾ Cyprianus, *De catholicae ecclesiae unitate* 4. CSEL III, 1, 213.

kde praví: „Dříve než vznikly z podnětu dáblova strany v náboženství, byly církve řízeny společnou radou starších; jakmile však každý pokládal ty, které pokřtil, za své a ne za Kristovy, bylo rozhodnuto, aby byl zvolen jeden ze starších a postaven nad ostatní a jemu aby příslušela všechna péče o církev, aby tak byly odstraněny zárodky roztržek.“ Toto rozhodnutí však Jeronym nevnáší jako božské. Hned totiž připojuje: „Jako starší vědí, že jsou z obyčeje církve podřízeni tomu, který jim byl nadřizen, tak ať <i> biskupové vědí, že jsou nad starší povýšeni spíše z obyčeje nežli opravdovým uspořádáním Páně, a že mají spravovati církev <s nimi> vespolek.“ Tolik Jeronym.^{c)} A proto nemá nikdo práva bránit (nám) vrátiti se k starému zřízení církve Boží a přijmouti je raději než lidský obyčej.

15. (Které jsou povinnosti¹²⁾ služebníků.) Povinnosti¹²⁾ služebníků jsou různé, avšak omezují se většinou na dvě, v nichž jsou obsaženy všechny jiné: na evangelické učení Kristovo a na zřízené vysluhování svátostí. Úkolem služebníků totiž jest svolávat svaté shromáždění, vykládati v něm slovo Boží a zužitkovati veškeré učení pro stav a potřebu církve, aby to, co se vyučuje, prospělo posluchačům a vzdělávalo věřící. Úkol služebníků, pravím, jest vyučovati neznalé, též napomínati a pobádati ustávající nebo i příliš pomalu postupující (křesťany), aby pokračovali na cestě Páně, potěšovali také a utvrzovali duchovně mdlé, vyzbrojovati je proti různým pokušením satanovým, trestati hřešící, volat bloudící zpět na <pravou> cestu, padlé vzpřimovati, ty, kteří se protíví, usvědčovati, posléze vlky odháněti od ovčince Páně, též kárati rozvážně a důrazně bezbožnosti a bezbožníky, k mrzkostem nepřikyvovati ani nemlčeti; a též vysluhovati svátostí, doporučovati jejich řádné užívání a zdravým učením všechny připravovati k jejich přijímání, rovněž zachovávat věřící ve svaté jednotě, brániti roztržkám, konečně vyučovati katechismu neučené, potřebu chudých doporučovati péči církve, churavějící a různými pokušeními zbědované osoby navštěvovati, poučovati a na cestě života udržovati; kromě toho nařizovati veřejné modlitby a prosby v čas potřeby spolu s postem, to jest se svatou zdrželivostí, a co nejbedlivěji pečovati o vše, co směřuje ke klidu, pokoji a spáse církvi.

16. Aby však služebník mohl to vše zastávati poctivěji a snáze, vyžaduje se od něho především, aby se bál Boha, usilovně se modlil, pilně se zabýval svatým čtením, a ve všem a vždy aby bděl a nade všechny svítil čistotou života (1 Tim. 4, 7—16).

^{c)} Hieronymus, *Comment. in epist. ad Titum* 1, 5. MSL 26, 597n.

¹²⁾ Lat. *officia*.

17. (Kázeň.) A poněvadž jest v církvi jistě třeba kázně a u starých se kdysi užívalo vyobcování a v lidu Božím byly církevní soudy, při nichž byla tato kázeň vykonávána moudrými a zbožnými muži, budíž též úkolem služebníků řídití takovou kázeň ke vzdělání, podle dobových okolností a veřejných poměrů i podle nutnosti. Při tom jest vždy nutno zachovávatí pravidlo, že se má vše díti ke vzdělání, přiměřeně, počestně, bez tyranství a pobouření. Apoštol totiž svědčí, že mu *Pán dal moc v církvi ke vzdělání a ne ke zkažení* (2 Kor. 10, 8). Vždyť i sám Pán zakázal vytrhávati býti na poli Páně pro nebezpečí, že by byla vyrvána i pšenice (Mat. 13, 29—30).

18. (Jest poslouchati i zlých služebníků.) Avšak zavrhujeme současně blud donatovců, kteří posuzují účinnost nebo neúčinnost učení i vysluhování svátostí podle zlého nebo dobrého života služebníků. Neboť víme, že jest dlužno slyšeti hlas Kristův třeba i z úst zlých služebníků; vždyť přece řekl sám Pán: *Cožkoli by rozkázali vám, číňte, ale podle skutků jejich nečíňte* (Mat. 23, 3). Víme, že se svátosti posvěcují z ustanovení Kristova a jeho slovem, a že jsou zbožným účinné, i když jsou vysluhovány nehodnými služebníky. O tom mnoho pojednával z Písma proti donatovcům blahoslavený služebník Boží Augustin.^{d)}

19. (Synody.) A přece má při tom býti mezi služebníky náležitá kázeň. Jest tedy třeba při synodách pečlivě se vpytávati na učení a život služebníků. Hřešící mají být přísně káráni od starších^{e)} a jsou-li napravitelní, <mají být> uváděni na <pravou> cestu, anebo, jsou-li nepolepšitelní, sesazeni a pravými pastýři odehnáni od stáda Páně jako vlni. Jestliže by pak byli lživými učiteli, nelze jich naprosto snášeti. — Nezavrhujeme zajisté ani ekumenické koncily, jsou-li pořádné podle apoštolského příkladu, církvi k spáse a ne ke zkáze.¹⁸⁾

20. (Hoden jest dělník své mzdy.) Také jsou všichni věrní služebníci jakožto dobří dělníci hodni své mzdy a nehřeší, přijímají-li služné a vše při tom¹⁹⁾ potřebné pro sebe a pro svou rodinu. Neboť Apoštol ukazuje v 1 Kor. 9, 7—14, v 1 Tim. 5, 18 i jinde, že to právem církev dává a služebníci přijímají. Vyvrácení jsou apoštolským učním i novokřtenci, kteří odsuzují a nadávkami tupí služebníky, žijící ze svého úřadu¹⁾.

^{d)} Srov. AV čl 8.

¹⁸⁾ Bullinger se tu patrně kriticky dotýká obecných koncilů 15. a 16. stol., Kostnického, Basilejského a zvláště (současného) Tridentického, jenž utvrdil učení římsko-katolické v příkrém odporu k reformaci.

¹⁹⁾ V rukopise místo: při tom čte se: životu.

XIX. O SVÁTOSTECH CÍRKVE KRISTOVY.

1. (Svátosti připojené k Slovu, a co jsou.) Ke kázání svého Slova připojil Bůh hned od počátku ve své církvi svátosti neboli svátostná znamení. Tak totiž jasně svědčí veškeré Písmo svaté. Svátosti pak jsou tajemné znaky či svaté obřady nebo posvátné úkony¹⁾, ustanovené samým Bohem, záležející v jeho Slovu, ve znameních a ve věcech znamenáných, jimiž Bůh udržuje v paměti a vždy zase obnovuje v církvi svá nejvyšší dobrodiní, poskytnutá člověku, jimiž také zpečetuje svá zaslíbení, a co nám sám podává vnitřně, to představuje vnějšně a jakoby očím k pozorování předkládá a tak posiluje a rozhojňuje naši víru působením Ducha svatého v našich srdcích; konečně nás jimi odděluje ode všech jiných lidí²⁾ a náboženství, a sobě jedinému nás posvěcuje a zavazuje a naznačuje, co od nás žádá.

2. (Svátosti Starého a Nového zákona jsou odlišné.) Jsou pak jiné svátosti starého a jiné nového lidu. Svátosti starého lidu byly: obřizka a velikonoční beránek, který býval obětován, takže přísluší k obětem, jež bývaly konány od počátku světa <1 Mojž. 17, 10; 2 Mojž. 12, 3>. Svátosti nového lidu jsou křest a večeře Páně <Mat. 28, 19; Mar. 16, 16; Mat. 26, 26—29; 1 Kor. 11, 23—29>. Někteří počítají sedm svátostí nového lidu. My z nich uznáváme pokání, zřizování služebníků (ovšem ne papežské, ale apoštolské) a manželství za užitečná ustanovení Boží, nikoli však za svátosti. Břimování a poslední pomazání jsou lidské nálezky a církev může být bez nich beze vší škody. My jich ve svých církvích nemáme. Jsou v nich totiž věci, které naprosto nemůžeme schváliti. S největším pohoršením odmítáme všecko kupčení, které provádějí římanští při udílení svátostí.

3. (Původce svátostí.) Původcem všech svátostí není však žádný člověk, ale jediný Bůh. Lidé je nemohou ustanoviti, neboť se týkají bohoslužby. Není pak lidskou záležitostí ustanovovati nebo utvářeti bohoslužbu, nýbrž přijmouti a <v čistotě> střežiti tu, kterou nařídil Bůh. Kromě toho jsou ke znakům připojena zaslíbení, která vyžadují víry. Víra se však opírá pouze o slovo Boží. A slovo Boží lze mítí jakoby za listinu či psaní, svátosti pak jakoby za pečeti, jež ku psaní připojuje sám Bůh. (Kristus působí dosud ve svátostech.) A jako jest Bůh původcem svátostí, tak ustavičně působí v církvi, v níž jsou svátosti řádně podávány, takže věřící, přijímající je od služebníků, jsou si vě-

¹⁾ Lat. symbola mystica, ritus sancti, sacrae actiones.

²⁾ Lat. populus, národů.

domi, že sám Bůh působí ve svém ustanovení, a že proto přijímají svátosti právě jako z ruky samého Boha; a že jim neškodí hřích služebníka (lpí-li na nich³) jaký znatelně, jsou-li si vědomi, že neporušenost svátostí závisí na ustanovení Páně. (Jest rozlišovatí mezi původcem a služebníkem svátostí.) Proto též při vysluhování svátostí rozlišují zřetelně mezi Pánem samým a služebníkem Páně, vyznávající, že sám Pán dává věc (t. j. vlastní obsah) svátostí, služebníci Páně však znaky.

4. (Podstata či hlavní věc ve svátostech.) Avšak hlavní věc, kterou Bůh předkládá ve všech svátostech a ke které (s touhou) hledí všichni zbožní všech dob (a kterou jiní nazývají podstatou a látkou svátostí) jest Kristus zachránce⁴), jediná to oběť⁵) (Žid. 10, 14) i beránek Boží, zabitý od počátku světa (Zjev. 13, 8), též ta skála, z níž pili všichni naši otcové (1 Kor. 10, 4), skrze nějž všichni vyvolení jsou obřezáni ne rukama, ale skrze Ducha svatého (Kol. 2, 11; Řím. 2, 29), omývání ode všech svých hříchů a živění pravým tělem a (pravou) krví Kristovou k životu věčnému.

5. (Podobnost a odlišnost svátostí starého a nového lidu.) Pokud pak jde o podstatu a samu věc svátostí, jsou svátosti obojího lidu stejné. Neboť Kristus, jediný prostředník a zachránce⁴) věřících, jest v obou případech podstatou a samou věcí svátostí. V obojích jest jejich původcem jeden a týž Bůh. Obojímu lidu byly dány jako znamení a přímo jako zpečetění milosti a zaslíbení Božích, aby připamatovávaly a obnovovaly převeliká Boží dobrodiní, aby jimi též byli věřící odlučováni ode všech jiných náboženství na světě, a konečně aby byly přijímány duchovně vírou i zavazovaly přijímající údy církvi a připomínaly jim jejich povinnost. V těchto a podobných věcech, pravím, nejsou svátosti obojího lidu rozdílné, ač se ovšem znameními liší.

6. A přece stanovíme i v nich větší rozdíl. Naše jsou totiž pevnější a trvanlivější, poněvadž nebudou až do konce světa nikdy změněny, nýbrž dosvědčují, že i věc i zaslíbení byly (již) splněny a dokonány v Kristu, kdežto (starozákonní svátosti) naznačovaly, že (věc i slib) mají býti (teprve) naplněny. Naše jsou též prostší a méně pracné i méně nákladné a ne tak zahalené obřady. Kromě toho se vztahují k četnějšímu lidu, rozptýlenému po celém světě; a poněvadž jsou také vznešenější

³) T. j. na služebnících. Jiné texty čtou: na něm.

⁴) Lat. servator. Konfese užívá toho jména často a to v témž smyslu jako salvator (spasitel).

⁵) Lat. hostia.

a vzbuzují (Duchem svatým) větší víru, vyplývá z nich hojnější bohatství Ducha.⁶)

7. (Po zrušení starých nastoupily naše svátosti.) Když zajisté nám byl dán v Kristu pravý Mesiáš a na lid Nového zákona byla vylita hojnost milosti, byly svátosti starého lidu docela zrušeny a přestaly, a zavedeny byly znaky Nového zákona: na místo obřizky křest a místo beránka velikonočního i obětí večere Páně.

8. (V čem záleží svátosti.) Jako pak kdysi svátosti záležely ve Slovu, ve znamení a ve věci (znamení) označované, tak i nyní se skládají jakoby z těchže částí. Neboť se slovem Božím stávají, čím předtím nebyly: svátostmi. (Posvěcení svátostí.) Slovem jsou totiž posvěcovány a jsou prokazovány jako posvěcené tím, jenž je ustanovil. A posvětití či zasvětití znamená věnovati něco Bohu a svatým potřebám, to jest odloučiti tu věc od užívání obecného nebo světského a určití ji užívání svatému. Neboť ve svátostech jsou znameními, vzatyými ze všedního užívání, věci vnější a viditelné. Ve křtu jest znamením živel vody a viditelné obmytí, které koná služebník (Slova). Věc pak (znamení) označená jest znovuzrození či obmytí od hříchů. Ve večeri Páně jest znamením chléb a víno, jehož se užívá při obyčejném jídle a pití. Věc (znamení) označená však jest samo tělo Páně, (na smrt) vydané, a jeho krev pro nás vylitá, neboli společenství těla a krve Páně (1 Kor. 10, 16). Tedy voda, chléb i víno jsou svou přirozeností, beze vztahu k Božímu ustanovení a k svatému svému užití, jen to, čím jsou svými názvy a podle (naši denní) zkušenosti. Avšak přistoupi-li slovo Páně se vyzváním jména Božího i s obnovením původního ustanovení a posvěcení, jsou ta znamení posvěcována, a prohlašována za posvěcená Kristem. Vždyť v církvi Boží zůstává vždycky účinné původní Kristovo ustanovení a posvěcení svátostí, takže ti, kdo neslaví svátosti jinak, než jak sám Pán od počátku ustanovil, mají i nyní užitek z onoho prvního posvěcení, nade všechny nejznamenitějšího. A proto se při slavení svátostí opakují vlastní slova Kristova.

9. (Znamení přijímají jména věcí (znameními) označovaných.) A poněvadž se ze slova Božího učíme, že Pán tato znamení ustanovil k jinému účelu než jak se jich užívá ve všedním životě, proto učíme, že znamení přibírají nyní při svatém užívání názvy věcí jimi označovaných a nejsou již nazývány toliko vodou, chlebem a vínem, ale

⁶) V pův. rukopise: a poněvadž jsou také vznešenější, vzbuzují... větší víru a vyplývá z nich hojnější bohatství Ducha.

těž znovuzrozením či obmytím druhého narození <Tit. 3, 5>, <jakož> i tělem a krví Páně či znaky nebo svátostmi těla a krve Páně. Ne že by se znaky měnily ve věci jimi označované a přestávaly být, čím jsou svou přirozeností. Jinak by totiž nebylo svátostí to, co by záleželo pouze ve věci <znamením> označované a nebylo by <již> znamením; (Svátostná jednota) ale znamení dostávají jména věcí proto, že jsou tajemnými znaky svatých věcí a že znamení a <jimi> označované věci se navzájem svátostně spojují; spojují se, pravím, či sjednocují tajemným významem a vůlí neb radou Toho, který ustanovil svátosti. Voda, chléb a víno nejsou totiž znamení obyčejná, ale posvátná. Ten, jenž ustanovil ke křtu vodu, neustanovil ji v té vůli a úmyslu, aby věřící byli z kropeni pouze vodou křtu; a poručil-li při Večeři jísti chléb a pít víno, nechtěl, aby věřící přijímali pouze chléb a víno bez tajemství, jako když požívají chléb doma, nýbrž chtěl, aby měli duchovně společenství také s věcmi <znamením> označenými, aby opravdu byli obmýváni vírou od hříchů a měli účast na Kristu.

10. (Sekty.) Proto vůbec neschvalujeme ty, kdo přičítají posvěcení svátostí kdovíjakým úkonům⁷⁾ a odřikávání nebo moci slov, pronášených vysvěceným <knězem>, jenž by měl úmysl posvěcovati^{a)}, anebo je připisují jiným vedlejším věcem, kterým nás neučí Kristus ani apoštolé slovem ani příkladem. Rovněž neschvalujeme učení těch, kdo mluví o svátostech zcela jako o všedních znameních, neposvěcených a neúčinných^{b)}. A neschvalujeme ani těch, kteří pro neviditelné věci pohrdají ve svátostech věcmi viditelnými, a věří, že pro ně jsou znamení zbytečná, protože se domnívají, že již požívají věcí samých; takoví prý byli Messaliáni. (Věci nejsou uzavřeny ve svátostech ani připoutány k nim.) Nepřisvědčujeme však ani učení těch, kdo učí, že milost a věci <znamením> označené jsou tak připoutány k znamením a v ně uzavřeny, že všichni, kdokoli se vnějšně účastňují znamení, jsou i vnitřně účastníky milosti a věcí <znamením> označených⁸⁾, ať jsou jacíkoliv^{c)}.

⁷⁾ Lat. characteribus.

^{a)} Conc. Trident. sess. XIII, 3—4, can. 4; sess. VII. can. 11. (Denzinger č. 876n, 886, 854.)

^{b)} Tak učil Zwingli (De vera et falsa religione comment., CR Zw. opp. 3, 758n).

⁸⁾ V rukopise: že všichni, kdokoli užívají svátostí samých veřejně, jsou účastni také milosti . . .

^{c)} Luther ve Velkém katechismu. Die Bekenntnisschriften der ev.-luth. Kirche, 1930, 701, 54. (V překladě Knihy svornosti Jána Lešky 1898, str. 487.)

11. Jako při tom neposuzujeme plnost svátostí podle hodnosti či nehodnosti služebníků, tak ani podle stavu přijímajících. Uznáváme totiž, že plnost svátostí závisí na víře či pravdě a pouhé dobrotivosti Boží. Neboť i slovo Boží zůstává pravým slovem Božím, a nejsou jím při kázání pronášena pouze holá slova, ale Bůh jím nabízí zároveň věci, naznačené nebo oznamované slovy, i když bezbožní či nevěřící slyší slova a rozumějí jim, a přece nemají užitek z věcí naznačených, poněvadž jich nepřijímají pravou vírou. Tak též svátosti, záležející v Slovu, ve znameních a ve věcech označených, zůstávají pravými a plnými svátostmi a neznamenaají jen posvátné věci, ale i věci <znamením> označené, když je Bůh podává⁹⁾, třebaže jich nevěřící nepřijímají. Neděje se tak vinou Boha, který dává a nabízí, nýbrž vinou lidí, kteří požívají bez víry a neoprávněně; *jejichž nevěra nevyprazdňuje věrnost Boží* (Řím. 3, 3).

12. (K čemu jsou svátosti ustanoveny.) Poněvadž pak bylo hned z počátku (při výkladu o tom, co jsou svátosti) zároveň krátce vyloženo, k čemu jsou ustanoveny, není důvodu, proč bychom <čtenáře> obtěžovali opakováním toho, co bylo jednou řečeno. Proto promluvíme v dalším jednotlivě o svátostech nového lidu.

XX. O KŘTU SVATÉM.

1. (Ustanovení křtu.) Křest jest ustanoven a posvěcen Bohem. První křtil Jan, který z kropil Krista vodou v Jordáně <Mat. 3, 6—16>. Odtud křest přešel k apoštolům, kteří také křtili vodou. Pán jim zjevně rozkázal kázati evangelium a *křtiti ve jménu Otce i Syna i Duchu svatého* (Mat. 28, 19). A Petr pravil ve Skutcích Židům na otázku, co mají činiti: *Pokřti se jeden každý z vás ve jménu Ježíše Krista na odpuštění hříchů, a přijmete dar Duchu svatého* (Skut. 2, 37—38). Proto nazvali někteří křest zasvěcujícím znamením Božího lidu, proto že jím jsou vyvoleni Boží zasvěcování Bohu.

2. (Křest jest jeden.) V církvi Boží jest toliko jeden křest <Ef. 4, 5> a dosti jest jednou býti pokřtěn či zasvěcen Bohu. Křest jednou přijatý trvá po celý život, a jest stálým zpečetěním našeho přijetí za syny. (Co jest býti pokřtěn?) Vždyť přece, byl-li kdo pokřtěn ve jménu Kristově, znamená to, že jest zapsán, zasvěcen a přijat do smlouvy, do

⁹⁾ V rukopise: ale věci znamením označované, když je Bůh přijímajícím poskytuje.

rodiny, ba do dědictví synů Božích, ano že již nyní jest jmenován jménem Božím, to jest nazván Božím synem, a také očištěn od špíny hříchů a obdařen rozličnou Boží milostí k životu novému a bez vin. Křest tedy udržuje v paměti a obnovuje nesmírné Boží dobrodiní, prokázané lidskému pokolení. Rodíme se totiž všichni ve špině hříchů a jsme synové hněvu (Ef. 2, 3). Bůh však, bohatý jsa milosrdenstvím (Ef. 2, 4), nás očišťuje od hříchů zdarma krví svého Syna a v ní nás přijímá za syny (Ef. 1, 5) a tak nás k sobě váže svatou smlouvou i zahrnuje různými dary, abychom mohli žít nový život. To vše je zpečetováno křtem. Neboť uvnitř jsme znovu rozeni, očišťováni a obnovováni od Boha mocí Ducha svatého; zevně pak přijímáme zpečetění největších darů prostřednictvím vody, která též představuje ta největší dobrodiní a jakoby našim očím k spatřování je předkládá. (Jsme křtěni vodou.) Proto jsme křtěni, to jest obmýváni či kropeni viditelnou vodou. Voda totiž smývá špínu, a občerstvuje a ochlazuje mdlejší a rozpálená těla¹⁾. Milost Boží však to poskytuje duším a to neviditelně či duchovně.

3. (Závaznost křtu.) Bůh nás také odlučuje znakem křtu ode všech cizích náboženství a národů a posvěcuje nás sobě za lid zvláštní (2 Mojž. 19, 5)²⁾. Proto my při svém křtu vyznáváme svou víru a zavazujeme se Bohu poslušností, mrtvením těla a novotou života (Řím. 6, 4), a tak se zapisujeme do Kristovy svaté služby vojenské, abychom bojovali po celý běh života proti světu a ďáblu i vlastnímu tělu. Kromě toho jsme křtěni do jednoho těla církve, abychom byli v krásné shodě se všemi jejími údy v jednom a téže náboženství a ve vzájemných povinnostech.

4. (Způsob křtění.) Věříme, že nejdokonalejší jest způsob křtění, jímž byl pokřtěn sám Kristus a jímž křtili apoštolé. Proto nemyslíme, že ke zdokonalení křtu jest nutné, co bylo později lidským výmyslem přidáno a zavedeno v církvi, jako vymítání ďábla, používání hořící svíce, oleje, soli, sliny a podobných věcí, jakož i to, že jest křest řadou obřadů svěcen dvakrát do roka³⁾. My totiž věříme, že jediný křest, který církev má, byl posvěcen prvním ustanovením, že jest posvěcován Slovem a že jest dosud účinný pro prvotní Boží požehnání.

¹⁾ Lze přeložit také: zotavuje, co je zemdlelého a vyprahlého, a ochlazuje těla.

²⁾ Lat. peculium, vlastnictví. Kraličtí kladou tam, kde má lat. Vulgata tento výraz, jindy slovo „poklad“ (1 Par. 29, 3) a „klín“ (Mal. 3, 17). Bullinger mohl mít na mysli také tato místa.

³⁾ V Řím. - kat. církvi se (ve vzpomínce na křestní termíny starověké církve) světili křestní voda na Bílou sobotu a v sobotu předsvatodušní.

5. (Služebník křtu.) Učíme, že křest nemají v církvi vysluhovati ženy nebo porodní báby^{a)}. Pavel totiž vyloučil ženy ze služeb církevních (1 Kor. 14, 34). Křest však náleží k církevním službám.

6. (Novokřtěnci.) Odsuzujeme novokřtěnce, kteří praví, že nemluvnata novorozená z věřících lidí nemají být křtěna. Neboť podle učení Evangelia jejich jest království nebeské (Mat. 19, 14) a jsou ve smlouvě Boží; proč by jim tedy nemělo být dáno znamení Boží smlouvy? Proč by neměli být zasvěceni křtem svatým ti, kteří jsou Božím vlastnictvím²⁾ a v jeho církvi? Odsuzujeme novokřtěnce i v jiných jejich příznačných člancích, které mají proti slovu Božím. Nejsme tedy novokřtěnci a nemáme s nimi v jejich věcech nic společného.⁴⁾

XXI. O SVATÉ VEČEŘI PÁNĚ.

1. (Večeře Páně.) Večeře Páně, která se nazývá i stůl Páně a eucharistie, to jest díkůčinění, se obecně jmenuje Večeře proto, že byla Kristem ustanovena při jeho poslední večeři, i (proto,) že ji dosud představuje a že při ní jsou věřící duchovně syceni a napájeni (1 Kor. 11, 23—29; Mat. 26, 20—30; Mar. 14, 17—26). (Původce a posvětitel večeře Páně.) Původcem večeře Páně není tudíž ani anděl ani nějaký člověk, ale sám Syn Boží, Pán náš Ježíš Kristus, který ji prvý posvětil své církvi. Posvěcení či požehnání to trvá pak dosud u všech, kteří neslaví jinou večeři, než právě tu, kterou ustanovil Pán, při níž pronášejí slova (ustanovení) večeře Páně a napořád vzhlížejí pravou vírou k jedinému Kristu a jako z jeho rukou přijímají, co přijímají službou služebníků církve.

2. (Památka Božích dobrodiní.) Tímto svatým úkonem chce Pán uchovávat v čerstvé paměti největší dobrodiní, prokázané lidskému pokolení, že nám totiž odpustil všecky naše hříchy, tím že vydal své tělo (na smrt) a vylil svou krev, že nás vykoupil z věčné smrti a z moci ďáblův a nyní nás živí svým tělem a napájí svou krví, a přijímáme-li

^{a)} Proti názoru zastávaném v Corpus iuris can. cap. 742 nebo v Summě Tomáše Akv. III. quaest. 67 art. 4.

⁴⁾ Jak v AV, tak v HV je zřejmá snaha odlišit reformační církve od novokřtěnců, v očích vládnoucí veřejnosti zkompromitovaných pokusy o radikální změnu sociálních poměrů. Zásadní význam této snahy novokřtěnců reformace ve většině svých stoupenců nepostihla.

to živou vírou duchovně, sytí nás to k životu věčnému. A toto tak veliké dobrodiní se obnovuje vždy, kdykoli jest slavena večeře Páně. Vždyť Pán pravil: *To číňte na mou památku* (Luk. 22, 19). Touto svatou večeří jest také zpečetováno, že tělo Páně za nás bylo opravdu vydáno a krev jeho na odpuštění našich hříchů vylita, aby naše víra nějak nekolísala.

3. (Znamení a věc <znamením> označená.) A jistě jest viditelně touto svátostí služebníkem zevně představováno a jako očím k pozorování předkládáno, co uvnitř v duši neviditelně prokazuje sám Duch svatý. Zevně podává služebník chléb a slyšíme slova Páně: *Vezměte, jezte; to jest tělo mé; Vezměte a dělte mezi sebou; Pijte z toho všichni; To jest krev má* (Mar. 14, 22—24; Luk. 22, 17). Tak věřící přijímají to, co dává služebník Páně, jedí chléb Páně a pijí z kalicha Páně, zatím co uvnitř působením Kristovým požívají skrze Ducha svatého také tělo a krev Páně a jsou jimi syceni k věčnému životu. Tělo a krev Kristova přece jest pravý pokrm a nápoj k životu věčnému (Jan 6, 54n). A Kristus sám, pokud jest pro nás vydán (na smrt) a je naším Spasitelem, jest podstata Večeře; i nedopouštíme, aby se na jeho místo stavělo cokoli jiného.

4. Připojíme však něco málo, aby každý pochopil správněji a zřetelněji, jakým způsobem jest tělo a krev Kristova pokrmem a nápojem věřících a jak je věřící požívají k životu věčnému. Jedení nemá jen jeden způsob. (Tělesně jísti Pána.) Jest totiž jedení tělesné, při němž člověk bere pokrm do úst, kouše jej zuby a polyká do žaludku. Kdysi Kafarnaumští rozuměli, že mají jísti tělo Páně tímto způsobem, ale Pán sám je odmítá u Jana v kap. 6. Neboť jako nelze jísti tělo Kristovo tělesně bez (hrozného) hanebnosti a zdivočilosti, tak není pokrmem pro břicho. To jsou nuceni všichni přiznat. A tak zavrhneme kánon v papežských dekretch „Já Berengarius“, (O svěcení, oddíl 2^a.) Vždyť ani zbožný starověk nevěřil a nevěříme ani my, že se tělo Kristovo pojídá tělesně a podstatně¹⁾ tělesnými ústy.

5. (Duchovně jísti Pána.) Jest i duchovní jedení těla Kristova, ne sice takové, abychom se domnívali, že se pokrm při něm mění v ducha, ale takové, že se nám tělo a krev Páně udílejí duchovně, ač zachovávají svou podstatu i vlastnosti. Neděje se to dozajista tělesným, ale duchovním způsobem, skrze Ducha svatého, který nám totiž přivlastňuje a přináší to, co nám bylo připraveno vydáním těla a krve Páně za nás na smrt, to jest samo odpuštění hříchů, osvobození a život věčný tak, že

^{a)} Decr. Grat. III. De consecratione, dist. 2, c. 42. Friedberg, I, 1328n.

¹⁾ Lat. essentialiter.

Kristus žije v nás a my v něm; a působí též, abychom ho pravou vírou požívali, aby byl pro nás duchovním pokrmem a nápojem, to jest naším životem.

6. (Kristus jako pokrm zachovává na živu.) Jako totiž tělesný pokrm a nápoj neosvěžuje pouze a neposiluje naše těla, ale udržuje je i při životě, tak též tělo Kristovo vydané za nás a jeho krev za nás vylitá nejen občerstvují a posilují naše duše, ale také je zachovávají při životě; ne ovšem jíme-li a pijeme-li je tělesně, nýbrž sdílí-li nám je Duch svatý duchovně podle slov Páně: *A chléb, který já dám, tělo mé jest, které já dám za život světa* (Jan 6, 51). Dále: *Duch jest, který obživuje, tělo (totiž tělesně požívané) nic neprospívá* (6, 63). *A slova, která já mluvím k vám, Duch jsou a život jsou* (63). (Kristus jest jeden či požíván vírou.) A jako jest třeba pokrm do sebe přijímati jedením, má-li v nás působit a účinkovat, a nic nám neprospívá, když leží mimo nás, tak jest nutno přijímati Krista vírou, aby se stal naším, aby žil v nás a my v něm. Praví totiž: *Já jsem ten chléb života. Kdo přichází ke mně, nebude nikoli lačnět, a kdo věří ve mne, nebude žízniť nikdy* (Jan 6, 35). Nebo: *Kdo jí mne, i on živ bude skrze mne; a ve mně přebývá a já v něm* (6, 57. 56).

7. (Duchovní pokrm.) Z toho všeho je jasno, že duchovním chlebem vůbec nerozumíme kdovíjaký chléb pomyslný, ale samo tělo Páně za nás vydané, které však nepřijímají věřící tělesně, ale duchovně skrze víru. V tom následujeme cele učení samého Spasitele Krista Pána u Jana v 6. kap. (Jedení jest nutné k spáse.) Toto pak jedení těla a pití krve Páně jest tak nutné k spáse, že bez něho nemůže býti nikdo spasen. Avšak toto duchovní jedení a pití se děje také mimo večeři Páně, kdykoliv nebo kdekoliv člověk uvěřil v Krista. K tomu asi směřuje Augustinovo: „Proč připravuješ zuby a žaludek? Věř a jedl jsi.“^{b)}

8. (Svátostně jísti Pána.) Kromě zmíněného jedení duchovního jest i svátostně jedení těla Páně, při němž věřící není účasten pravého těla a krve Páně toliko duchovně a vnitřně, ale též vnějšně přijímá viditelnou svátost těla a krve Páně, když přistupuje ke stolu Páně. Dříve sice, když věřící uvěřil, přijal obživující pokrm a nadále ho požívá; ale proto ještě přijímá něco navíc, přijímá-li nyní též svátost. Neboť dále pokračuje ve společenství těla a krve Páně, a víra se tak víc a více rozvíjí a roste i jest občerstvována duchovní výživou. Dokud totiž žijeme,

^{b)} Augustinus, In Joannis Evangelium tractatus 25, 12. MSL 35, 1602.

víry ustavičně přibývá. A kdo vnějšně přijímá pravou vírou svátost, ten nepřijímá pouhé znamení, ale jak řečeno, požívá i věc samu. Kromě toho poslouchá ustanovení a rozkazů Páně, radostným duchem vzdává díky za vykoupení své i všeho lidského pokolení, věrně oslavuje památku smrti Páně a osvědčuje ji před církví, jejíhož těla jest údem²⁾; těm, kteří přijímají svátost, jest také zpečetováno, že tělo Páně je vydáno na smrt a jeho krev vylita nejen všeobecně za lidi, ale zvláště za každého věřícího účastníka <svatě Večeře>, jemuž je pokrmem a nápojem k životu věčnému.

9. (Nevěřící berou svátost sobě k odsouzení.) Kdo však přistupuje k tomuto svatému stolu Páně bez víry, je toliko účasten svátosti a nepřijímá věc svátosti³⁾, z níž pochází život i spása. A takoví jedí nehodně se stolu Páně. Kdo však nehodně jedí chléb Páně a z jeho kalicha pijí, jsou vinní tělem a krví Páně a přivodí si jedením a pitím soud <1 Kor. 11, 29>. Poněvadž totiž nepřistupují s pravou vírou, vydávají smrt Kristovu v potupu a tak sami sobě jedí a pijí odsouzení.

10. (Přítomnost Kristova ve Večeři.) Nespojujeme tedy tělo Páně a jeho krev s chlebem a vínem tak, že bychom říkali, že chléb sám je tělem Kristovým — leč svátostně — nebo že by pod chlebem bylo tělesně skryto tělo Kristovo, takže by mělo býti vzýváno též pod způsoby chleba, anebo že by každý, kdo přijímá znamení, přijímal tím i věc samu. Tělo Kristovo jest v nebesích, na pravici Otcově <Mar. 16, 19>. Je tedy třeba pozdvihnout srdce vzhůru a neutkvívati na chlebě ani neuctívati Pána v chlebě. A přece není Pán vzdálen od své církve, když slaví Večeři. Slunce, vzdálené od nás na nebi, jest nám nicméně účinně přítomno; čím více slunce spravedlnosti Kristus <Mal. 4, 2>, ač tělem vzdálen od nás na nebi, přece jest nám přítomen, ne sice tělesně, nýbrž duchovně, obživujícím působením a podle svého vlastního výkladu při poslední Večeři, že nám bude přítomen, Jan 14. 15. 16. <Mat. 28, 20>. Z toho vyplývá, že nemáme Večeři bez Krista a při tom přece máme Večeři nekrvavou a tajemnou, jak ji nazývala stará církev napořád.

11. (Jiné účely večeře Páně.) Kromě toho jsme slavením večeře Páně napomínání, abychom pamatovali, kterého těla údy jsme se stali, a proto abychom byli svorní se všemi bratry, abychom žili svatě a neposkvrňovali se neřestmi a cizími náboženstvími, ale setrvali až do konce života v pravé víře a při tom usilovali vynikati svatostí života.

²⁾ Možno pochopiti též: a osvědčuje před církví, kterého těla jest údem; srov. níže odst. 11.

³⁾ Viz výše odst. 8 a zvl. odst. 3.

12. (Příprava k Večeři.) Chystáme-li se tedy přistoupiti k <svatě> Večeři, sluší se, abychom sebe sami podle nařízení Apoštola dříve zkusili <1 Kor. 11, 28>, obzvláště jakou máme víru; zda věříme, že Kristus přišel pro hříšníky, zachrániti je a volati ku pokání, a zda každý věří, že jest v počtu těch, kteří, Kristem osvobozeni, docházejí spasení, a zda si uložil změnití převrácený život a žítí svatě i setrvati s pomocí Páně v pravém náboženství i ve svornosti s bratry a vzdávati hodné chvály Bohu za vysvobození, atd.

13. (Řád a obojí způsob.) Za nejprostší a nejvýbornější pokládáme ten řád, způsob či uspořádání <svatě> Večeře, které se nejvíce blíží prvotnímu ustanovení Páně a učení apoštolskému; záleží totiž ve zvěstování slova Božího, ve zbožných modlitbách, ve vlastním úkonu Páně a v jeho opakování, v jedení těla a pití krve Páně, dále ve spasitelném připomínání smrti Páně a v oddaném díkůčinění, ovšem i ve svatém sdružení v jednotu těla církve.

14. Proto zavrhujeme ty, kdo odňali věřícím druhou způsobu, totiž kalich Páně^{e)}. Neboť ti těžce hřeší proti ustanovení Páně: *Pijte z něho všickni* <Mat. 26, 27>; tak výslovně nepromluvil Pán ani o chlebě.

15. <Mše.> O mši, jaká byla u starých <křesťanů>, zda ji lze trpěti či nikoli, nyní nejednáme; avšak svobodně pravíme, že mše, jak jest rozšířena dnes po vší církvi římské, jest v našich církvích zrušena z velmi mnoha spravedlivých důvodů, kterých nyní pro stručnost jednotlivě nepřipomínáme. Jistě jsme nemohli schváliti, že se ze spasitelného úkonu udělalo prázdné divadlo, také že se <mše> stala záslužnou nebo že se slaví za plat a že prý v ní kněz tvoří samo tělo Páně a že je skutečně obětuje na odpuštění hříchů <lidi> živých i mrtvých^{d)}, a k tomu i ke cti a k oslavě svatých v nebi nebo na jejich památku atd.^{e)}⁴⁾

^{e)} Conc. Constantiense (Kostnický koncil), sess. XIII. Denzinger č. 626 (z 15. 6. 1415).

^{d)} Conc. Trident. sess. XXII. 2 can. 3. Denzinger č. 940 a 950.

^{e)} Tamt. sess. XXII, 3 can. 5. Denzinger č. 941 a 952.

⁴⁾ Bullingerův rukopis pokračoval v tomto článku ještě odstavcem o šatu a o nádobách při večeři Páně: „Učíme, že služebníci mají při večeři Páně užívat obyčejného šatu a obyčejných nádob, ovšem čistých a slušných. Blahoslavený biskup Ambrosius pravil: „K svátostem není třeba zlata, ani k nim nepatří, neboť se zlatem nezískávají.“ Proto stavíme v našich církvích chléb Páně na stůl Páně v pletených koších a roznášíme je lidu se stolu Páně na dřevěných talířích, nikoli na zlatých patenách, jak se jim říká. Tak i krev Páně se neudílí ve zlatých kalíších, nýbrž rovněž v dřevěných číších. Učíme totiž, že Bůh neschvaluje přepych, nýbrž umírněnost, a že se při

XXII. O SVATÝCH A CÍRKEVNÍCH SHROMÁŽDĚNÍCH.

1. (Co se má dítí ve svatých shromážděních.) I když všichni mohou čísti soukromě Písma svatá doma a vzdělávati se vzájemným vyučováním v pravém náboženství, přece jsou zajisté nutná svatá shromáždění či církevní schůze věřících, aby slovo Boží bylo náležitě zvěstováno lidu, aby se modlitby a prosby daly veřejně, aby též svátosti byly vysluhovány náležitě, i aby se konaly církevní sbírky na chudé a na všechny nutné církevní výdaje či na udržování (církevní) činnosti. Jest přece známo, že v apoštolské a prvotní církvi byla taková shromáždění, jichž se účastnili všichni zbožní. (Nestraniti se svatých shromáždění.) Kdokoli jimi opovrhne a odlučuje se od nich, pohrdá pravým náboženstvím; a pastýři a zbožné vlády mají na ně naléhat, aby se nadále vzdorovitě neodlučovali a nestranili se svatých shromáždění.

2. (Shromáždění buďtež veřejná.) Církevní shromáždění ať nejsou tajná a pokoutní, ale veřejná a hojně navštěvovaná, leč by pronásledování od nepřátel Krista a církve nedovolovalo veřejné scházení. Víme totiž, jaká kdysi byla shromáždění prvotní církve v odlehlých místech pod tyranstvím římských vládců. (Místa shromáždění ať jsou důstojná.) Místa, na nichž se věřící scházejí, necht' jsou důstojná a ve všem vhodná církvi Boží. Ať jsou tedy vybírány prostranné budovy nebo chrámy. Ale ať jsou vyčištěny ode všech věcí, které nesluší církvi. Všechno pak budiž uspořádáno slušně podle potřeby a se zbožnou důstojností, aby nescházelo nic, co je žádoucí k nutným obřadům a službám církve.

3. (Skromně a pokorně se chovati ve shromážděních.) Ale jako (na jedné straně) věříme, že Bůh nebydlí v chrámech rukou udělaných (Skut. 7, 48), tak pro slovo Boží a pro svaté služby víme, že místa odevzdaná Bohu a bohoslužbě nejsou světská, nýbrž svatá a že se ti, kdo v nich prodlévají, mají chovati uctivě a skromně jako na svatém

užívání svátostí nesmíme starat o materiál nádob a hledět k němu, nýbrž patřit k tajemství. Proto užíváme také přenosných dřevěných stolů a odstranili jsme všecky oltáře. — Jak často se má večere Páně v církvi slaviti, ponecháváme úvaze a vůli každé církve, žádná však nesmí této svobody zneužívat. (Překládáme z německých překladů výše uvedených; kritická vydání latinská tohoto odstavce neuvádějí.) Z ohledu na jiné řady běžné v Bernu Bullinger tento oddíl, jenž připomíná způsob tábořský a prvních Bratří, škrtnl.

místě, před tváří Boží a jeho svatých andělů. (Pravá ozdoba chrámů.) Proto je třeba daleko od křesťanských chrámů a modliteben odehnati všechn přepych v šatech, všechnu pýchu a vše, co nesluší křesťanské pokoře, kázni a skromnosti. Pravá ozdoba chrámů věru nezáleží ve slonovině, zlatě a drahokamech, ale v prostotě, zbožnosti a ctnostech těch, kdo prodlévají v chrámě. Všecko pak slušné a podle řádu ať se děje v církvi (1 Kor. 14, 40) a posléze vše ať se děje ke vzdělání.

4. (Cizí jazyky ať mlčí ve shromážděních.) Ať tedy mlčí všechny cizí jazyky ve svatých shromážděních. Všecko ať se předkládá jazykem lidu, a jemuž v tom kraji lidé ve shromáždění rozumějí (1 Kor. 14, 17).

XXIII. O MODLITBÁCH CÍRKVE, O ZPĚVU A O KANONICKÝCH HODINÁCH.

1. (Jazyk lidu.) Jest ovšem dovoleno modliti se v soukromí kterým-koli jazykem, jemuž kdo rozumí, ale veřejné modlitby ve svatých shromážděních se mají konat jazykem lidu anebo řečí všem známou. (Modlitba.) Věřící ať vylévají každou modlitbu z víry a z lásky Bohu jedinému pouze prostřednictvím Kristovým. Kněžství Krista Pána a pravé náboženství zakazuje vzývati oslavené nebesňany nebo jich užívati za přímluvce. Máme se modliti za vládu, za krále i za všecky v moci vysoko postavené (1 Tim. 2, 2), za služebníky církve a za všecky potřeby církvi. Při pohromách pak, a zvláště doléhají-li na církev, mají býti modlitby (k Bohu) vysílány bez přerušení soukromě i veřejně.

2. (Svoboda modlitby.) Též je třeba modliti se dobrovolně, ne z donucení ani za nějakou odměnu. Není správné vázati modlitbu pověřivě k místu, jakoby nebylo dovoleno modliti se jinde než v chrámě. Také není nutno, aby byly veřejné modlitby ve všech církvích stejné způsobem¹⁾ i časem. Ať rozmanité církve užívají své svobody. Sokrates praví v Historii²⁾: „Ve všech všude krajinách nemůžeš nalézti dvě církve, které by se plně shodovaly v modlitbách. Myslím, že původci této rozmanitosti jsou ti, kdo byli v jednotlivých dobách v čele církvi.“ Jestliže se však srovnávají, jest to jistě hodno co nejvřelejšího doporučení, a i jiní by měli (toho) příkladu následovati.

¹⁾ Lat. quoad formam; formou, podobou.

²⁾ Sokrates, Historia ekklesiastiké 5, 22, 57 a 61. Vyd. R. Husseye 1853, II, 635n.

3. (Zachovávati míru ve veřejných modlitbách.) Ale jako ve všem, tak i ve veřejných modlitbách sluší zachovávati míru, aby nebyly příliš dlouhé a únavné. Více času ať jest tedy ve svatých shromážděních věnováno evangelickému učení; je též třeba vystříhati se unavování lidu příliš dlouhými modlitbami ve shromáždění, tak aby znavení <účastníci> netoužili z něho vyjítí nebo aby si nepřáli vůbec jeho zakončení, <právě> když by se mělo vyslechnout kázání evangelia. Takovým připadá v kázání příliš dlouhé to, co jinak jest dosti stručné. Neboť i kazatelům sluší zachovávati míru.

4. (Zpěv.) Tak jest třeba mírně užívati ve svatém shromáždění i zpěvu, kde jest zaveden. Tak zvaný gregoriánský zpěv²⁾ má v sobě velmi mnoho nesmyslného, takže jest po zásluze zavržen od našich i od řady jiných církví. Jsou-li církve, které si zavedly věrné a řádné modlitby, nikoli však zpěv³⁾, nemají být odsuzovány. Nemají totiž všechny církve podmínky pro zpěv příznivé. Ze svědectví staré církve jest jisto, že ve východních církvích byl velmi starý zvyk zpívati, kdežto západní jej přijaly teprve pozdě.

5. (Kanonické hodiny.) Stará církev neznala kanonických hodin, to jest modliteb, složených k určitým denním hodinám, a zpívaných nebo odříkávaných u papeženců; to lze dokázati samou četbou <těchto> hodin a mnoha jinými důvody. Avšak obsahují i nemálo nesmyslností, ať nepravím něco jiného; proto je církve právem pomíjejí a nahrazují je věcmi spasitelnými pro celou církev Boží.

XXIV. O SVÁTCÍCH, O POSTECH A O VOLBĚ JÍDEL.

1. (Čas nutný k provádění náboženských úkonů.) Ačkoli se zbožnost se svými projevy neváže na čas, přece se nemůže pěstovati a projevovati bez náležitého rozčlenění a uspořádání času. Každá církev si tedy volí určitou dobu k veřejným modlitbám a ke kázání evangelia, jakož i k vysluhování svátostí. Každému <jednotlivci> však není dovoleno, aby tento církevní pořádek libovolně převracel. Není-li ponechán náležitý volný čas ke konání náboženských úkonů, jsou lidé od něho jistě odváděni svým zaměstnáním.

²⁾ Gregoriánský zpěv, zvaný podle papeže Řehoře I. (590—604), byl latinský a zpíval jej kůr, nikoli celé shromáždění věřících.

³⁾ Jako právě v Curychu, kde se od zavedení reformace do konce 16. stol. při službách Božích nezpívalo vůbec.

2. (Neděle.) Proto vidíme, nejen že ve starých církvích byly ustanoveny ke shromážděním určité hodiny v týdnu, ale že sama neděle¹⁾ byla jim i svatému odpočínutí zasvěcena hned od dob apoštolských; a to naše církve i nyní právem zachovávají pro služby Boží a pro lásku. V ničem tu nepovolujeme řádu židovskému a poverám. (Pověra.) Nevěříme totiž, že jeden den je světější než druhý, ani nemyslíme, že Bůh schvaluje odpočinek pro něj samý, ale i neděli, nikoli <tedy> sobotu, slavíme svobodným řádem.

3. (Svátky Kristovy a svatých.) Jestliže kromě toho církve zbožně slaví v křesťanské svobodě památku Kristova narození, obřezání²⁾, utrpení a zmrtvýchvstání i nanebevstoupení, a seslání Ducha svatého na učedníky, schvalujeme to co nejvíce. Neschvalujeme však svátky, ustanovené k počtě lidí nebo oslavených³⁾. Svátky se zajisté vztahují k první desce Zákona a patří jedině Bohu; svátky určené k počtě svatých a námi zrušené mají ostatně velmi mnoho nesmyslného, neúčinného a mnoho, co naprosto nelze trpět. Uznáváme při tom, že není bez užitku doporučovat lidu ve svatých kázáních svým místem i časem vzpomínání na svaté a předkládati všem svaté příklady svatých k následování.

4. (Půst.) Čím vážněji však žaluje církev Kristova na obžerství, opilství i na každý chtíč a nestřídmost, tím naléhavěji nám doporučuje křesťanský půst. Půst totiž není nic jiného než zdrželivost a umírněnost zbožných, dále kázeň, střežení a kárání našeho těla, které si ukládáme, jak k tomu kdy vede potřeba a jímž se ponížujeme před Bohem a odnímáme tělu, co mu hoví, aby tím snáze a ochotněji poslouchalo ducha. Proto se <vlastně> nepostí ti, kdo na tyto věci nedbají, nýbrž myslí, že se postí, když si jednou za den nacpou žaludek a zdržují se v určité či předepsané době určitých jídel v domnění, že se tímto vykonaným úkonem líbí Bohu a že činí dobrý skutek. Půst jest opora modlitby svatých a všech ctností. Bohu se nelíbí (jak je viděti z knih Proroků) půst, jímž Židé upouštěli od pokrmů, nikoli však od zločinů <Izai. 58, 3—7; Zach. 7, 5—6>.

5. (Veřejné a soukromé posty.) Jest pak půst veřejný a soukromý. Kdysi byly zachovávány veřejné posty v dobách pohrom a v protivnostech církve. Lidé se zdržovali pokrmů vůbec až do večera. Celý pak ten čas věnovali svatým modlitbám, službě Boží a pokání. Nebylo to

¹⁾ Doslova: den Páně.

²⁾ Na Nový rok.

³⁾ T. j. „svatých“. Srov. výše pozn. 1 k čl. 4.

daleko od smutku; a často je o tom zmínka v Prorocích, zvláště u Jolee v kap. 2, 12—17. Takový půst má býti zachovávan i dnes ve svízelných církvě. Soukromý půst si u nás ukládají jednotlivci, podle toho jak kdo pocítí újmu v duchovním životě; a v té míře ujímá tělu, co mu hová.

6. (Jaké mají být posty.) Všecky posty mají vycházeti ze svobodného, dobrovolného a vpravdě poníženého ducha a nemají být zachovávány pro pochvalu či pro dosažení přízně u lidí, tím méně pak, aby si jimi chtěl člověk zasloužit spasení. Každý však ať se postí proto, aby odňal tělu, co mu hová a tím vřeleji sloužil Bohu <Mat. 6, 16—18>.

7. (Čtyřicetidenní.) Čtyřicetidenní⁴⁾ půst je dosvědčen ze staré církvě, nikoli však písmi apoštolskými; nemá a nemůže tedy být věřícím ukládán. Je jisto, že kdysi byly různé formy postů a obyčejy při nich. Proto praví Eirenaios, velmi starý spisovatel: „Někteří myslí, že se má půst dodržovat jen jeden den, podle jiných dva dni, podle jiných však více dní a podle některých též čtyřicet dní. Ta rozmanitost řádů nezačala teprve nyní za našich dob, ale mnohem dříve před námi, myslím, že působením těch, kteří se nedrželi prostě počáteční tradice a potom klesli buď z nedbalosti nebo z nevědomosti k jinému obyčejí.“^{a)} I historik Sokrates píše: „Poněvadž není znám žádný starý záznam o tom, myslím, že to apoštolé ponechali názoru jednotlivců, aby každý činil beze strachu a bez donucování, co jest dobré.“^{b)}

8. (Volba jídel.) Pokud tedy jde o volbu jídel, domníváme se, že při postech je třeba odníti tělu vše, co je činí bujnějším, z čeho má příliš hojný požitek, co tělu příliš hová, ať to jsou ryby či masa, koření nebo lahůdky anebo vybraná vína. Jinak víme, že všecko Boží stvoření je stvořeno k užítku a k službě lidem. Vše, co Bůh stvořil, jest dobré a má se toho užívat bez vybirání s bázní Boží a s pravou umírněností (1 Mojž. <1, 31;> 2, 15—16). Vždyť Apoštol praví: *Všecko jest čisté čistým* (Tit. 1, 15). Nebo: *Všecko, co se v masných krámech prodává, jezte, nic se nevyptává pro svědomí* (1 Kor. 10, 25). Tentýž apoštol nazývá učení těch, kteří rozkazují zdržovati se pokrmů, *učením ďábelským*. Neboť Bůh (praví) stvořil pokrm k požívání s díkyčiněním pro věřící a pro ty, kteří poznali pravdu, poněvadž *všeliké stvoření Boží dobré jest, a nemá býti zamítáno nic, co se přijímá s díky činěním*, atd. (1 Tim. 4, 1—4). Rovněž v epíst. Kolosským (2, 16—23) zavrhuje ty, kdo si chtějí získati pověst

⁴⁾ Předvelikonoční.

^{a)} Eirenaios, Fragmentum 3; ve vyd. A. Stierena I 824n.

^{b)} Sokrates, Hist. ekkl. 5, 22, 40. R. Hussey II. 631n.

svatosti přílišnou zdrželivostí. (Sekty.) A tak my zcela zavrhuje svatostianovce a enkratity a pak všecky žáky Eustachiovy, proti nimž byl shromážděn sněm v Gangrách⁵⁾.

XXV. O KATECHESI A O POTĚŠOVÁNÍ NEBO NAVŠTĚVOVÁNÍ NEMOCNÝCH.

1. (Mládež ať jest vyučována ve zbožnosti.) Pán uložil svému starému lidu, aby vynakládal co největší péči na řádné vyučování mládeže od malička, a zvláště zřetelně nařídil ve svém Zákoně, aby je vychovávali a vykládali jim tajemství svátostí. <Srov. 2 Mojž. 12, 26n; 13, 14; 5 Mojž. 4, 9n; 6, 20n; 11, 19.> Poněvadž pak jest známé z Písem evangelických i apoštolských, že Bůh má neméně zřetel k dorostu svého nového lidu, když zjevně svědčí: *Nechte dítek jíti ke mně, neboť takových jest království nebeské* (Mar. 10, 14), pak si velmi uváženě vedou pastýři církví, kteří vyučují mládež katechismu záhy a bedlivě tak, že kladou základy víry a věrně učí začátkům našeho náboženství, vykládajíce Desatero přikázání Božích, Apoštolské vyznání víry, modlitbu Páně a smysl svátostí s jinými takovými prvními poučkami a význačnými zásadami našeho náboženství. Ať tu jen církev osvědčuje svou věrnost a bedlivost v přivádění dětí ke katechismu, toužíc, aby její dítky byly řádně vyučovány, a radujíc se z toho.

2. (Navštěvování nemocných.) Poněvadž pak lidé nejsou nikdy vystaveni těžším pokušením, než když je souží nemoci a když stůnou, jsouce zlomeni chorobami na duchu i na těle, není věru nikdy příhodnější doba, aby pastýři sborů bděli nad spásou svého stádece pečlivěji než v takovýchto nemocech a slabostech. Nechť tedy včas navštíví nemocné, ať si je také nemocní včas povolají, jestliže to jejich stav vyžaduje; nechť je pak pastýři potěšují, upevňují v pravé víře a vyzbrojují proti zhoubnému našeptávání satanovu; též ať zařídí u nemocného domácí modlitby a podle potřeby ať se modlí za jeho spásu také ve veřejném shromáždění, a pečují, aby odešel blahoslaveně z tohoto světa. O papeženském navštěvování s jeho posledním pomazáním jsme řekli prve¹⁾, že ho neschvaluje, poněvadž v něm jsou nesmyslnosti a není doloženo kanonickým Písmem.

⁵⁾ Gangra (Gangry) v Paflagonii (M. Asie). Synod se zde konal asi r. 343.

¹⁾ Článek 19,2.

XXVI. O POHŘBU VĚŘÍCÍCH, O PĚČI O MRTVÉ,
O OČISTCI A O ZJEVOVÁNÍ DUCHŮ.

1. (Pohřbívání těla.) Těla věřících jsou chrámy Ducha svatého (1 Kor. 6, 19), a jak upřímně věříme, vstanou posledního dne z mrtvých. I rozkazuje Písmo pochovati¹⁾ je počestné a bez pověry, ale činiti počestnou zmínku o těch, kteří svatě zesnuli v Pánu, a prokazovati jejich pozůstalým, jako vdovám a sirotkům, všecku službu lásky. Jiné péči o mrtvé neučíme. Odmítáme tedy naprosto kyniky, kteří o těla mrtvých nedbají nebo je s největší nedbalostí a pohrdáním házejí do země a nikdy ani slovíčka dobrého o zesnulých nepromluví a o jejich pozůstalé se ani dost málo nestarají.

2. (Péče o zesnulé.) Naproti tomu neschvaluje ani (počinání) těch lidí, kteří si dělají příliš veliké a zpozdilé starosti o zesnulé, kvílejí pro své mrtvé jako pohané (umírněný zármutek, jež dovolil Apoštol 1 Tess. 4, 13, nehaníme, poněvadž soudíme, že je nelidské docela nic se nermoutiti) a obětují za mrtvé²⁾, za dobrý plat mumlají určité modlitbičky a takovými svými službami hodlají své (zesnulé) vysvoboditi z muk, do nichž byli podle jejich názoru smrtí pohrouženi, domnívajíce se, že mohou být zase odtamtud takovými nářky vysvobozeni.^{a)}

3. (Stav duše, ubírající se z těla.) Věříme totiž, že se věřící ubírají po tělesné smrti přímo ke Kristu a že tedy nijak nepotřebují přímlov či modliteb žijících lidí za zesnulé ani jejich služeb. Věříme také, že nevěřící jsou vrháni přímo do pekel, z nichž se bezbožným neotvírá žádnými službami živých žádný východ.

4. (Očistec.) To pak, co někteří učí o očistném ohni^{a)}, je v rozporu s křesťanskou vírou, (vyznávající) „Věřím hříchů odpuštění a život věčný“, i s plným očistěním skrze Krista a s těmito výroky Krista Pána: *Amen, amen pravím vám: Že kdo slovo mé slyší, a věří tomu, který mne poslal, má život věčný, a na soud nepřijde, ale přešel (jest) ze smrti do života* (Jan 5, 24). A: *Kdo jest umyt, nepotřebuje, než aby nohy umyl; ale čist jest všecken. I vy čisti jste* (Jan 13, 10).

5. (Zjevování duchů.) Dále pak pokládáme za mámení, nástrahy a šalby dáblů, co se vykládá o zjevování duchů nebo duší zemřelých, že se někdy zjevují žijícím a vyprošují si od nich služby k vysvobození.

¹⁾ Doslova: svěřiti je zemi.

²⁾ Srov. pozn. ^{d)} ke kap. 21.

^{a)} Bulla pap. Evžena IV. Laetentur coeli, Conc. Trid. sess. XXV, De purgatorio; Denzinger č. 693, 983.

Jako se totiž ďábel může proměnit v anděla světlosti (2 Kor. 11, 14), tak se přičiňuje buď vyvrátit nebo uvést v pochybnost pravou víru. Pán zakázal ve Starém Zákoně vyzvídati pravdu od mrtvých a míti jakýkoli styk s duchy (5 Mojž. 18, 11). A bohatecovi drženému v mukách, jak vypráví pravda evangelia, se odpírá návrat k jeho bratřím, a hlas Boží k tomu prohlašuje: *Mají Mojžíše a proroky, necht jich poslouchají. Jestliže Mojžíše a proroků neposlouchají, i kdyby někdo z mrtvých vstal, neuvěří mu* (Luk. 16, 29—31).

XXVII. O (POSVÁTNÝCH) ŘÁDECH A OBŘADECH
A O NEROZHODUJÍCÍCH) VĚCECH.

1. (Obřady a řády.) Starému lidu byly kdysi dány obřady jako jakási výchova pro ty, kteří byli střeženi pod Zákonem jako pod nějakým vychovatelem a pěstounem (Gal. 3, 23—25; 4, 1n), ale příchodem Krista vysvoboditele a po zrušení Zákona již nejsme my, věřící, pod Zákonem (Řím. 6, 14) a obřady zmizely; apoštolé je v církvi Kristově nechtěli udržovat ani obnovovat a osvědčili zřetelně, že nechtějí ukládati církvi žádného břemene (Skut. 15, 10, 28). Proto by se zdálo, že zase uvádíme nebo obnovujeme židovství, kdybychom podle zvyku staré církve²⁾ rozmnožovali v církvi Kristově obřady či posvátné řády. A tak naprosto neschvaluje mínění těch, kteří pokládali za nutné obmezovat církev Kristovu mnoha různými posvátnými řády jakoby nějakým pěstounstvím. Neboť jestliže apoštolé nechtěli ukládati křesťanskému lidu obřady nebo řády dané z vůle Boží, kdo se zdravým rozumem by jí, prosím, chtěl vnucovat nálezkou lidsky přimyšlené? Čím více roste v církvi hora posvátných řádů, tím větší újma se činí nejen křesťanské svobodě, ale i Kristu a víře v něho; vždyť lid hledá v obřadech to, co by měl hledati vírou pouze v Synu Božím Ježíši Kristu. A tak zbožným stačí nemnohé, střízlivé a prosté řády, jež se neodchyľují od slova Božího.

2. (Rozdílné řády.) Jestliže se najdou v církvích rozdílné řády, ať nikdo nemyslí, že se proto církve rozštěpují. Sokrates praví: „Bylo by nemožné sepsati všecky posvátné řády církví, co jich je po obcích a po krajinách.“ „Žádné náboženství nezachovává tytéž obřady, i když schvaluje totéž učení o nich. Vždyť i ti, kdo mají tutéž víru, se neshodují

¹⁾ T. j. ne tak důležitých, lat. media, doslova věci střední. Staročeským termínem: věci případné. Srov. Brat. vyzn. čl. 15.

²⁾ T. j. církve starozákonní.

v rádech.“ Tolik Sokrates^{a)}. I my dnes máme v našich církvích rozličné řády při slavení večeře Páně a v několika jiných věcech, avšak v učení a ve víře není mezi námi rozporu a vespólná jednota našich církví se tím netříští^{b)}. Vždycky zajisté měly církve v takovýchto rádech svobodu jakožto ve věcech nerozhodujících. A tak si vedeme i my dnes.

3. (Nerozhodující věci¹⁾.) Při tom však napomínáme, že je třeba dbáti, aby se nezapočítávalo mezi nerozhodující věci, co ve skutečnosti nerozhodující není, jako někteří sem počítají mši a užívání obrazů v chrámě. „Lhostejné jest (pravil Jeronym Augustinovi) to, co není ani dobré ani zlé, takže, ať jsi to učinil, nedosáhl jsi spravedlnosti, ani ses neprovinil, když jsi to neučinil.“^{b)} Proto, když se z lhostejných věcí dělá článek vyznání víry, přestávají být svobodné; tak Pavel ukazuje, že jest dovoleno jísti maso, jestliže by nikdo nepřipomněl, že jest obětováno modlám; jinak to není dovoleno, poněvadž by se mělo za to, že ten, kdo je jí, již tím schvaluje modlářství (1 Kor. 8, 9—13; 10, 25—29).

XXVIII. O CÍRKEVNÍM JMĚNÍ.

1. (Církevní statky a jejich řádné užívání.) Církev Kristova má majetek z dobročinnosti vládců a ze štědrosti věřících, kteří jí darovali své jmění. Vždyť církev má mítí (nějaké) prostředky a také od starodávna k úhradě nutných církevních potřeb (nějaký) majetek měla. Pravý způsob užívání církevního majetku kdysi byl i nyní jest udržovati učení na školách i (kázání)¹⁾ ve svatých shromážděních s veškerou službou Boží, řády i se svatou budovou, potom vydržovati učitele, žáky a služebníky (církvě), zároveň s jinými nutnými věcmi, a zvláště podporovati a živiti chudé. (Hospodáři.) Ať jsou však voleni mužové bohabojní, rozumní a vynikající v hospodaření, aby církevní jmění řádně spravovali²⁾.

2. (Zneužití majetku.) Jestliže však bylo církevního majetku bezprávím doby a něčí drzostí, nevědomostí či lakotou zneužito, ať jej zbožní a rozumní lidé vrátí k svatému užívání. Nesmí se totiž přimhuřovat oko nad jeho zneužitím, hlavně svatokrádežným. Učíme tedy, že mají být obnoveny školy a koleje, porušené v učení, v službě Boží

^{a)} Sokrates, Hist. ekkl. 5, 22 62 a 30n (Hussey II 636 a 630).

^{b)} Jeronymus, Epist. 112, 16. CSEL 55, 386, 11.

¹⁾ Srov. již čl. 17, 15.

¹⁾ Lat. docere, učiti; znamená často také kázati.

²⁾ Lat. dispensare, znamená též: rozdíletí.

i v mravech a že má být zbožně, svědomitě a moudře zařízeno podporování chudých.

XXIX. O SVOBODNÉM STAVU, O MANŽELSTVÍ A O SPRÁVĚ DOMÁCNOSTI.

1. (Svobodní.) Ti, kdo mají dáním nebes dar stavu svobodného tak, že jsou čistí a zdrženliví ze srdce či z celého ducha a nepálí se těžce, ať slouží v tom povolání Pánu, dokud cítí, že jsou (tím) božským darem obdařeni; ať se však nevynášejí nad ostatní, ale slouží Pánu usilovně v prostotě a poníženosti. Však jsou k péči o božské věci způsobilější než ti, kdo jsou rozptylováni soukromými rodinnými záležitostmi. Jestliže by jim však byl (ten) dar odňat a pociťovali by trvalé pálení, ať pamatují na apoštolská slova: *Lépe jest v stav manželský vstoupiti nežli pálení se* (1 Kor. 7, 7 a dále).

2. (Manželství.) Manželství totiž (jež jest lék proti nezdrželivosti a zdrželivost sama) bylo ustanoveno samým Pánem Bohem, který mu velmi štědře požehnal a chtěl, aby muž a žena k sobě navzájem nerozlučně hluhi a aby spolu žili v největší lásce a svornosti (Mat. 19, 4—6; <1 Mojž. 1, 28>). I víme, že Apoštol řekl: *Poctivé jest u všech manželství a lože neposkvrněné* (Žid. 13, 4). Nebo: *Vdala-li by se panna, nezhřešila* (1 Kor. 7, 28). (Sektý.) Odsuzujeme tedy mnohoženství, i ty, kdo odsuzují druhý sňatek.

3. (Jak se má manželství uzavírat.) Učíme, že se manželství mají uzavíratí řádně v bázni Páně, a nikoli proti zákonům, jež zakazují v manželství několik příbuzenských stupňů, aby nenastal sňatek krvemilný. Manželství nechť se uzavírají se souhlasem rodičů nebo těch, kdo jsou na jejich místě, a především pro účel, pro nějž Pán manželství ustanovil¹⁾. Nechť jsou potom zachovávána svatě, v největší manželské věrnosti, zbožnosti a lásce, jakož i čistotě. Proto ať se (manželé) vystříhají hádek, rozporů, chticů a cizoložství.

4. (Manželské soudy.) V církvi ať jsou zřízeny řádné soudy a svatí soudcové, aby bděli nad manželstvími, krotili každou necudnost a nestydatost a aby u nich byly projednávány manželské rozepře.

5. (Výchova dítek.) Ať jsou též dítky od rodičů vychovávány v bázni Páně; rodiče ať o děti pečují, jsouce pamětliví apoštolského

¹⁾ Ve vyd. z r. 1568 se přidává: a ať jsou potvrzena veřejně v chrámě modlitbou a požehnáním.

výroku: *Jestliže kdo o své péče nemá, zapřel víru, a jest horší než nevěřící* (1 Tim. 5, 8). Především však ať je vyučují počestnému dílu²⁾, kterým by se živily, ať je odvádějí od zahálky a vstěpují jim ve všech těch věcech pravou důvěru v Boha tak, aby nesešly na scesti nedověrou či přílišnou bezstarostností nebo mrzkým lakomstvím a nezůstaly bez ovoce <práce>.

6. Jest zcela jisté, že skutky, které konají rodiče v pravé víře manželskými povinnostmi a správou domácnosti, jsou před Bohem svaté a opravdu dobré skutky a že se Bohu líbí neméně než modlitby, posty a almužny.^{a)} Tak totiž učil i Apoštol ve svých epištolách, zvláště <v listech> Timotheovi a Titovi. S tímž apoštolem <1 Tim. 4, 1. 3> pak počítáme k satanským článkům^{b)} učením těch, kdo manželství zakazují nebo je veřejně tupí či je po straně hanobí, jako by nebylo svaté ani čisté. S rozhorlením odmítáme nečistý stav svobodný, skrytý i veřejně chtěno a smilstva pokrytců, kteří předstírají zdrželivost, ačkoli jsou ze všech nejnezdrželivější. Ty všechny bude souditi Bůh.

7. Nezavrhujeme bohatství a boháčů, jsou-li zbožní a užívají-li bohatství správně <1 Tim. 6, 17 n>. Zavrhujeme však sektu apostoliků atd.

XXX. O VLÁDĚ.¹⁾

1. (Vláda je od Boha.) Vláda každého druhu jest ustanovena Bohem samým k míru a klidu lidského pokolení a tak, aby zaujímala první místo ve světě. Je-li protivnicí církve, může jí velice překážet a uvádět ji ve zmatek. Je-li jí však přátelsky nakloněna a tak jejím údem, jest nejužitečnějším a nejznamenitějším údem církve, který může církvi převelice prospět a může jí být velmi dobře ku pomoci.

2. (Povinnost vlády.) Její hlavní povinností jest míti na péči a zachovávat veřejný mír a klid. To zajisté nesplní nikdy šťastněji, než bude-li vpravdě bohobojná a nábožná, bude-li totiž podle příkladu přesvatých králů a vladařů lidu Páně podporovati kázání pravdy a čistou víru, vymýtí-li lži a všecku pověru se vši bezbožností a modlářstvím

²⁾ Umění, řemeslu. Srov. výše pozn. 4 k čl. 9.

^{a)} Srov. AV čl. 16 a 26.

^{b)} Srov. AV čl. 23, 5.

¹⁾ Lat. magistratus, něm. Obrigkeit, ve starých poměrech vrchnost. Srov. Brat. vyzn. čl. 16. V Curychu a v jiných městech švýcarských byla to městská rada.

a bude-li hájiti církev Boží. Učíme zajisté, že péče o náboženství patří zvláště k povinnostem svaté vlády.

3. Nechť tedy má sama v rukou slovo Boží <Joz. 1, 8> a pečuje, aby nikdo neučil nic jemu odporného; také ať řídí lid, sobě Bohem svěřený, dobrými zákony, sestavenými podle Božího slova, a udržuje jej v kázní, povinnosti a poslušnosti. Ať vykonává soudy spravedlivým soudním řízením, ať nehledí na osobu a nepřijímá darů; ať se zastává vdov, sirotků a utlačených; má krotit nespravedlivé, podvodníky a násilníky, ano vyhazovat je. *Neboť ne nadarmo přijala od Boha meč* (Řím. 13, 4). Nechť tedy tasí ten Boží meč proti všem zločincům, povstalcům, lupičům nebo vrahům, utlačovatelům, rouhačům, krivopřísežníkům a proti všem, jež Bůh rozkázal trestati, ba i zabíjeti. Ať krotí i nenapravitelné kacíře (kdo jimi opravdu jsou), kteří se nepřestávají rouhati Boží velebnosti i másti a tak ničí církev Boží. (Válka.) Jestliže by pak bylo nutno uchovati bezpečnost lidu válkou, ať ji ve jménu Páně podnikne, jestliže jen dříve všemi způsoby usilovala o mír a nemůže-li zachovati svůj lid jinak než válkou. Činí-li to vlada z víry, slouží Bohu právě takovými skutky jakožto vpravdě dobrými a přijímá požehnání od Pána. <5 Mojž. 17, 18—19; 2 Král. 19, 6.> Odsuzujeme novokřtěnce, kteří praví, že křesťan nemůže zastávat vládní úřad, právě tak jako tvrdí, že vlada nemá práva trestat někoho smrtí, nebo že nemůže vésti válku, či že se vládě nesmí přísahati, atd.^{a)}

4. (Povinnost poddaných.) A jako Bůh chce působiti blaho svého lidu skrze vládu, kterou dal světu jakožto otcovskou moc, tak jest přikázáno všem poddaným, aby ve vládě toto Boží dobrodiní uznávali. Ať tedy ctí vládu a uctivě se jí bojí jako Božího služebníka. Nechť ji milují, jsou při ní a modlí se za ni jako za otce; též ať poslouchají všech jejích spravedlivých a náležitých a nestranných příkazů; konečně ať platí věrně a ochotně daně a poplatky i jiné podobné závazky; vyžaduje-li pak blaho veřejnosti či vlasti a spravedlnost, a podnikne-li vlada z nezbytí válku, ať položí také život a prolíjí <svou> krev pro blaho veřejnosti i vlády, a to ve jménu Božím, ochotně, statečně a odhodlaně. Neboť kdo se vzpírá vládě, přivolává na sebe těžký Boží hněv <Řím. 13, 2>.

5. (Sekty a buřičství.) A tak odsuzujeme všechny, kdo vládou pohrdají a vzpírají se jí, nepřátele státu i buřičské ničemy a konečně všechny, kdokoli zjevně nebo úskočně odpírají plnění povinné závazky.

^{a)} Srov. 6. a 7. článek „schlattenský“ (Flugschriften aus den ersten Jahren der Reformation, v. Clemen, II 311 a násl. a 313 a násl.).

6. Prosíme Boha Otce našeho nejmilostivějšího v nebesích, aby požehnal vladařům lidu i nám a veškerému svému lidu pro Ježíše Krista, Pána a Zachránce našeho jediného, jemuž chvála a sláva i díky činění na věky věků, Amen.